

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การนำเสนอในบทนี้ได้แยกเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน

ตอนที่ 2 ระบบการเรียนรู้ทางสังคม

ตอนที่ 3 ช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด

ตอนที่ 4 เงื่อนไขและปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

และโอกาสการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดของ

ชาวเขา

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน

1.1 ประวัติชุมชน และความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมานานจากการบอกเล่าของผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ และผู้อาวุโสคือ พ่อเฒ่าซางตา สามจ้อย อายุ 68 ปี พ่อหลวงจะทอง เพชรรัตน์มณี อายุ 56 ปี พ่อเฒ่าตาล แซ่ฟ่าน อายุ 65 ปีและพ่อเฒ่าจะนุ ตะฮ่อ อายุ 73 ปี นายดวงแสง พุตระกูลชัย อายุ 65 ปีได้เล่าเรื่องราวว่า เดิมพ่อเฒ่าซางตา ได้อพยพจากบ้านค้ายซึ่งอยู่ห่างจากบ้านแม่สะลักเป็นระยะทาง 18 กิโลเมตร เดินลัดเลาะตามไหล่เขามาอยู่กับบิดาเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพราะเห็นว่ามีพื้นที่ในการทำเกษตร ต่อมาพ่อเฒ่าและภรรยาได้สร้างบ้านและทำการเกษตร ในขณะนั้นมีเพื่อนบ้านซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่หรือไต อาศัยอยู่ก่อนแล้ว 3 - 4 ครอบครัว ปัจจุบันบางคนได้เสียชีวิต ที่เหลือได้อพยพข้ามพากแม่น้ำกกไปอยู่บ้านใหม่หมอกจ๋าม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่รวมกัน ต่อมาภายหลังได้มีชาวจีนฮ่ออพยพเข้ามาแทนที่หลายครอบครัว แต่ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันมีเพียงสองครอบครัวคือ พ่อเฒ่าโย ซางซอ และพ่อเฒ่าเลาลี มูรี นอกจากนี้ยังมีคนพื้นเมืองภาคเหนือและชาวจีนฮ่อเข้ามาอยู่ในพื้นที่ราบด้วย หลังจากนั้นก็ขยายพื้นที่อยู่อาศัยไปตามริมแม่น้ำกกทำให้ชุมชนมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีอาณาเขตอยู่ในพื้นที่ 2 จังหวัด คือเชียงรายและเชียงใหม่

พ่อหลวงจะทอง ผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่สะลักเชียงรายคนปัจจุบันเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมา ว่ามีชาวเขาเผ่าเย้าอพยพมาจากดอยวาวี อำเภอแม่สรวย

จังหวัดเชียงราย และชาวเขาเผ่ามูเซอที่อพยพมาจากบ้านผาใต้ อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงใหม่ ทั้ง 2 ฝ่ายมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ชาวเขาเผ่าเข้าต้องการให้บ้านแม่สะลักอยู่ใน การดูแลปกครองของพ่อหลวงบ้านห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ส่วนชาวเขาเผ่า มูเซอต้องการให้บ้านแม่สะลัก อยู่ในการดูแลปกครองของพ่อหลวงจวบ บ้านคาย ตำบลแม่नावาง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้ใหญ่บ้านทั้งสองต้องการขยายพื้นที่การปกครอง เนื่องจากชุมชนบ้านแม่สะลักได้สร้างท่าจอดเรือ และมีนายดวงแสง พุตระกูลชัย (คนใน ชุมชนเรียกลุงแสง) ซึ่งเป็นคนจีนเข้ามาค้าขายสินค้า ประเภทอาหาร กว๊านเตี่ยว ข้าวซอยและ ของใช้ที่จำเป็น ให้กับผู้ที่เดินทางทางเรือมาแวะพักแม่สะลัก ทำให้บริเวณนี้เป็นศูนย์กลาง ค้าขาย ภายหลังความขัดแย้งถึงขั้นรุนแรงตกลงกันไม่ได้ ทางราชการจึงได้ส่งปลัดอำเภอ แม่สาย จังหวัดเชียงใหม่และนายอำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายเข้าร่วมเจรจาข้อตกลงร่วม กันกับประชาชน ได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะใช้ลำห้วยบ้านแม่สะลักแบ่งเขตการปกครอง โดยฝั่ง ตะวันออกของลำห้วยบ้านแม่สะลักอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย ส่วนฝั่งตะวันตกอยู่เขตจังหวัด เชียงใหม่ จากการแบ่งเขตการปกครองทำให้ชาวเขาเผ่าเข้าได้อพยพไปอยู่รวมกันและสร้าง หมู่บ้านเข้าบ้านแม่สะลัก จังหวัดเชียงราย ห่างจากหมู่บ้านเดิมประมาณ 5 กิโลเมตร และ ชาวเขาเผ่ามูเซอบางส่วนได้อพยพกลับบ้านผาใต้ ต่อมาภายหลังชาวเขาเผ่ามูเซอได้อพยพ เข้ามาแทนที่และเพิ่มจำนวนมากขึ้น

สำหรับประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านแม่สะลักนั้น เนื่องจากในสมัยก่อน บริเวณหมู่บ้านเป็นป่าและมีสัตว์ป่าพวกเสือ กระตัง และหมูป่า สามีภรรยาคนหนึ่งภรรยาได้ออกไปหาอาหารเข้าจนกระทั่งสายภรรยาก็ยังไม่กลับ สามีจึงชวนเพื่อนบ้านออกไปตาม พบ เสือคาบภรรยาของตนไปจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าแม่เสือลาก ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นหมู่บ้านแม่สะลัก ด้วยเหตุที่หมู่บ้านแม่สะลักเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกก การคมนาคมในสมัยก่อนจึงใช้ทาง เรือเป็นส่วนใหญ่ สภาพพื้นที่การทำมาหากินมีความอุดมสมบูรณ์ ภายหลังได้มีชาวเขาเผ่า อี้อพยพจากดอยหินแตกอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มาตั้งหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่เนินเขาสูง โดยมีพ่อเฒ่าจะนู ตะฮ่อ มาอยู่กับเพื่อนบ้านและญาติ ประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ในช่วงแรก มีเพียง 2 - 3 ครอบครัว มาบุกเบิกสร้างที่พักอาศัยสมัยนั้นประมาณ 20 ปี บนดอยมีป่าไม้และ สัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันคือหมู่บ้านอี้อ้อบ้านแม่สะลัก

1.2 สภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 สภาพทางกายภาพ

หมู่บ้านแม่สะลักทั้งส่วนที่อยู่ในเขตตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงใหม่ และตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน มี แม่น้ำกกไหลผ่านทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บ้านแม่สะลักอยู่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ ประมาณ 189 กิโลเมตร การเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านสามารถไปได้ตลอดทั้งปี โดยใช้เส้นทางจากอำเภอแม่สายถึงหมู่บ้านแม่สะลักเป็นระยะประมาณ 30 กิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2540 ได้งบประมาณสร้างถนนลาดยางของ รพช.จากบ้านคายถึงแม่สะลักประมาณ 17 กิโลเมตร ปัจจุบันการเดินทางคมนาคมสะดวกเส้นทางดังกล่าวสามารถผ่านไปยังจุดสำคัญ ของอำเภอต่าง ๆ ได้ เช่น ดอยหินแตก อำเภอแม่จัน และดอยวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย วันที่ 1 ธันวาคม 2542 ได้มีการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำกกเชื่อมระหว่างบ้านแม่สะลัก ผังเชียงรายกับบ้านใหม่หมอกจาม จังหวัดเชียงใหม่อย่างเป็นทางการด้วยความร่วมมือของ ชาวบ้านโดยมีลุงแสงเป็นผู้ประสานงานและได้เรียนเชิญนายสำเร็จ ปุญโญปกรณ์ ผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงรายในขณะนั้น และนายอำเภอเมือง นายอำเภอแม่สรวย มาเป็นประธานในการ เปิดสะพานพร้อมทั้งมีงานมหรสพ 3 วัน 3 คืนเส้นทางเข้าหมู่บ้านแม่สะลักเป็นถนนที่ตัดตาม ไหล่เขาคดโค้งไปมา สองข้างทางเป็นภูเขาและป่าไม้สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังเส้นทาง อื่น ๆ ที่มีการซื้อขายสารเสพติดได้ ดังนี้

1. ดอยวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เส้นทางเป็นถนนลูกรังแต่ใน ส่วนที่เป็นทางลาดชันเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ระยะทางจากหมู่บ้านถึงดอยวาวี 17 กิโลเมตร ในช่วงฤดูฝนการเดินทางค่อนข้างลำบากซึ่งเป็นเขตติดต่อกันกับหมู่บ้านจะแคะ บ้านห้วยชมภู บ้านวาวี ซึ่งเป็นแหล่งพักยาและค้าฝิ่นซึ่งบางพื้นที่มีการลักลอบปลูกฝิ่นอยู่

2. หมู่บ้านสันตันตุ้ ต้องข้ามสะพานแม่น้ำกกผ่านไปยังอำเภอท่าตอนเข้าสู่ เมืองยอน ประเทศพม่าระยะทาง 32 กิโลเมตร หรือไปดอยแม่สลอง บ้านสันติคีรี อำเภอ แม่จัน จังหวัดเชียงราย ระยะทาง 70 กิโลเมตรซึ่งเป็นเขตติดต่อและสามารถเดินทางไป ชายแดนพม่า ผ่านด่านสันตันตุ้ โดยมีพวงว้าแดงและกะเหรี่ยงผลิตสารเสพติดประเภทยาบ้า

3. บ้านดอยหินแตก อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ต้องเดินลัดเลาะตาม ไหล่เขาไปประมาณ 80 กิโลเมตร ชายแดนด่านแม่สาย ไปยังประเทศพม่า

4. บ้านห้วยกุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีถนนเลียบตามไหล่เขาไป ยังหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ไกลออกไปเป็นบ้านจะคือ ประมาณ 8 กิโลเมตรซึ่งเป็น

แหล่งพักพิงที่ชนมาจากเชียงรายได้ใช้แม่น้ำกกเป็นเส้นทางขนสินค้า เพื่อจำหน่ายต่อไปกับผู้ที่มาติดต่อซื้อขาย

การคมนาคมของสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์และรถดอยที่ลงมาจากดอยวาวีเพื่อไปซื้อของที่อำเภอแม่สายและอำเภอฝาง รถดอยเป็นรถบรรทุกขับเคลื่อน 4 ล้อเพราะถนนลาดชันและเป็นลูกรัง ในช่วงฤดูฝนถนนเป็นโคลนทำให้การไปมาลำบาก ชาวบ้านบางคนต้องเดินเท้า นอกจากนี้ยังมีการคมนาคมทางน้ำโดยใช้เรือหางยาวเป็นพาหนะ รวมทั้งนักท่องเที่ยวยังนิยมนั่งเรือหางยาวค่าโดยสารคนละ 150 บาท แพสำหรับรับนักท่องเที่ยวล่องตามลำน้ำกก ทำจากไม้ไผ่มาเรียงต่อกันและใช้เชือกมัดโดยสร้างเพิงพักขนาดเล็ก สามารถนั่งได้ 6 – 8 คน ซึ่งมีเจ้าของแพเป็นผู้ดูแลราคาแพต่อแพ 1,500 บาท นักท่องเที่ยวจะลงที่ท่าน้ำตาบลท่าตอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่และแวะจอดที่ท่าเรือบ้านแม่สะลัก จังหวัดเชียงราย โดยมีป้อมยามตำรวจตรวจนับจำนวน ล่ารายชื่อและสัญชาติของนักท่องเที่ยว จากการสอบถาม จ.ส.ต.พิชัย แสงกา ซึ่งเป็นหัวหน้าชุดสายตรวจปฏิบัติการพิเศษ ภจว. เชียงราย มีคณะทำงานร่วมกัน 13 คน ทำให้ทราบว่า การปฏิบัติงานมีจุดมุ่งหมายเพื่อดูแลสวัสดิภาพและความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศประมาณ 50 – 60 คน มาชมทัศนียภาพของลำน้ำกกและผ่านไปอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

1.2.2 สภาพสิ่งแวดล้อม

การคมนาคม

ชุมชนบ้านแม่สะลักมีรถประจำทางไปอำเภอฝางวันละ 3 เที่ยว ออกจากบ้านแม่สะลักเวลา 06.30 น. 07.30 น. 08.30 น. และออกจากอำเภอฝางเวลา 13.30 น. 14.30 น. 15.30 น. ค่าโดยสารเที่ยวละ 25 บาท นอกจากนี้ยังมีรถดอย ค่าโดยสารคนละ 20 บาท ส่วนมอเตอร์ไซด์รับจ้างจากปากทางสันโค้ง อำเภอแม่สายเข้ามายังหมู่บ้านแม่สะลักประมาณ 27 กิโลเมตรคิดค่าจ้างคนละประมาณ 100 – 150 บาท ส่วนรถยนต์ในหมู่บ้านมี 5 คัน ถ้ามีเหตุจำเป็นเร่งด่วนในเวลากลางคืนต้องเหมารถเข้าอำเภอแม่สายคิดในราคา 200 บาทและอำเภอฝางคิดในราคา 500 บาทต่อคัน

สาธารณูปโภค

น้ำประปาที่ใช้เป็นประปาภูเขา มีน้ำใช้ตลอดทั้งปีเพราะนำมาจากต้นน้ำในป่าแล้ววางท่อประปามายังหมู่บ้านโดยเมื่อประมาณ 3-4 ปีที่ผ่านมา ลุงแสงได้ประสานงาน

ขอบริจาคจากมูลนิธิจากประเทศไต้หวันและขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการติดตั้งท่อซึ่งมีระยะทางยาวประมาณ 4 กิโลเมตร สำหรับการดูแลน้ำประปาถ้าไม่ไหลจะมีผู้รับผิดชอบขึ้นไปแก้ไข ครอบครัวที่ใช้น้ำจะต้องจ่ายเงินเป็นค่าบริการเดือนละ 10 บาท

ในส่วนของไฟฟ้าได้เริ่มเข้ามาเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา โดยได้รับการติดตั้งจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และได้ติดตั้งถึงบ้านแม่สะลัก จังหวัดเชียงรายโดยชาวบ้านบางส่วนได้ร่วมกันเก็บเงินในการติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ไฟฟ้าในเขตบริการฝั่งเชียงราย ปัจจุบันเกือบทุกหลังคาเรือนมีไฟฟ้าใช้ให้แสงสว่าง ส่วนอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าอื่น ๆ แทบจะไม่มีเลยนอกจากครอบครัวที่มีฐานะดีประมาณ 10 ครอบครัวนั้น จะมีตู้เย็น โทรทัศน์และวิทยุเทปและยังมีประมาณ 25 ครอบครัวยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ยังคงใช้ตะเกียงหรือเทียนให้แสงสว่าง

1.3 สภาพสังคม จำนวนประชากร และความสัมพันธ์ในชุมชน

สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นผู้ที่อพยพมาจากถิ่นฐานอื่น ๆ มีหลายกลุ่มเข้ามาอยู่แต่ก็เกี่ยวพันเป็นเครือญาติ ทำให้ชุมชนชาวเขาเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแม่สะลักเพิ่มมากขึ้น จึงทำได้แบ่งออกเป็น 3 ชุมชน ตามลักษณะที่อยู่อาศัยและเชื้อชาติดังนี้

-หมู่บ้านแม่สะลักหมู่ที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่อาศัยประมาณ 15 ไร่มีจำนวน 41 ครอบครัวยุบรวม 146 คน จำแนกเป็น ชาย 71 คน หญิง 75 คน สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักฝั่งเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮ่อ ไทยใหญ่(ไต) คนพื้นเมืองนับถือศาสนาพุทธอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบและดำรงชีวิตทางการเกษตร ค้าขาย โดยใช้ภาษาพื้นเมืองทางภาคเหนือในการติดต่อสื่อสาร ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 นายเล้ากว้างและนางยุกฟุ้ง แซ่หว่อง ได้เข้ามาก่อตั้งคริสตจักรที่บ้านแม่สะลัก เพื่อช่วยเหลือเด็กที่ไม่มีพ่อแม่หรือถูกทอดทิ้งและครอบครัวยุฐานะยากจน ส่วนมากเป็นเด็กเล็กและเยาวชน ในปัจจุบันผู้ที่อยู่ในคริสตจักรบางส่วนเป็นเยาวชนที่ติดสารเสพติดแล้วต้องการบำบัดเพื่อให้เลิกสารเสพติด โดยใช้ศาสนาเป็นสื่อให้กำลังใจผ่านพระผู้เป็นเจ้าและเมื่อยายเป็นปกติจะดำรงชีวิตเหมือนสมาชิกคนอื่นคือทำสวนทำไร่แบบเกษตรกรรมครบวงจรคือผลิตและบริโภคเอง ในคริสตจักรนั้นมีสมาชิกรวมประมาณ 45 คน

-หมู่บ้านแม่สะลัก บนดอยอีเก้อ หมู่ที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่อาศัยประมาณ 4 ไร่มีจำนวน 20 ครอบครัวยุบรวม 100 คนจำแนกเป็น ชาย 54 คน หญิง 36 คนสมาชิกบ้านแม่สะลักบนดอยอีเก้อมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากอพยพรวมกันมาในกลุ่มเครือญาติโดย

ใช้ภาษาอีก้อในการติดต่อสื่อสาร ชาวอีก้อนับถือศาสนาคริสต์ และมีโบสถ์คริสต์จักรอยู่ในชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ทำพิธีทางศาสนาของชุมชน

- หมู่บ้านแม่สะลัก หมู่ที่ 9 จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 30 ไร่ มีจำนวน 49 ครอบครัว รวม 221 คน จำแนกเป็น ชาย 110 คน หญิง 111 คน สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักฝั่งเชียงรายส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอ ซึ่งอพยพมาจากดอยวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย อพยพมารวมกันเพื่อทำมาหากินและช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ใช้ภาษามูเซอ(ลาหู่) ในการสื่อสารซึ่งกันและกัน ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ และมีวัดอยู่บนดอยในหมู่บ้าน

รวมทั้ง 3 ชุมชนมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 5,000 ไร่

ปัจจุบันชาวเขาเผ่ามูเซอบางครอบครัวจากบ้านห้วยกุ่ม ได้อพยพมาอยู่บนดอยแม่สะลักเชียงราย 9 - 10 ครอบครัว เพื่อให้ลูกหลานสามารถเดินทางไปโรงเรียนประถมในหมู่บ้านได้สะดวกยิ่งขึ้น เพราะหมู่บ้านห้วยกุ่มอยู่ห่างจากโรงเรียน ประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นถนนดินแดงใช้ระยะเวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง ในช่วงฤดูฝนถนนจะมีสภาพเป็นโคลนทำให้การเดินทางลำบาก จากสภาพความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวเขาและชาวจีนฮ่อ ลุงแสงซึ่งเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านเป็นคนจีนสามารถพูดและเขียนภาษาจีนได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิซีจีไจในประเทศได้วันมาสร้างบ้านให้กับครอบครัวชาวจีนฮ่อ ชาวเขาเผ่าอีก้อ และเผ่ามูเซอ ที่ยากจนโดยมีเงื่อนไขว่าผู้รับความช่วยเหลือต้องไม่ใช้สารเสพติดประมาณ 20 หลังคาเรือน ในราคาประมาณหลังละ 50,000 บาท ได้รับความช่วยเหลือครั้งแรกสร้างในเขตจังหวัดเชียงราย ปัจจุบันได้ขอความช่วยเหลือเพิ่มเติมอีกจำนวน 20 หลังจากประชาสงเคราะห์ของประเทศได้วันซึ่งสร้างที่บ้านแม่สะลักจังหวัดเชียงใหม่

ชาวบ้านและโรงเรียนขอความช่วยเหลือจากลุงแสงทั้งด้านคำปรึกษาและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เสมอ ต่อมาโรงเรียนจึงคัดเลือกลุงแสงให้เป็นประธานคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโรงเรียน

ในการสื่อสารทั้ง 3 หมู่บ้านใช้ภาษาประจำเผ่าของตนเอง แต่ถ้ามีการติดต่อกับชาวเขาต่างเผ่าจะใช้ภาษาไทยหรือภาษาพื้นเมืองภาคเหนือเพราะสมาชิกในชุมชนสามารถสื่อสารกันเข้าใจได้ตรงจากภาษาของตนเอง

1.4 โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาและเศรษฐกิจ

1.4.1 การศึกษา

ในชุมชนบ้านแม่สะลักมีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่หก และยังมีโรงเรียนจีนจัดการศึกษานอกระบบโดยได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิชื่อจี้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 สอนภาษาจีนให้กับเด็กชาวเขาและคนจีนที่มีความสนใจ วันละ 2 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 16.30 น. – 18.30 น. และวันเสาร์ – อาทิตย์ วันละ 3 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 9.00 น. – 12.00 น. โรงเรียนจีนเปิดทำการสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 ปัจจุบันมีครูชาวจีนชื่อนายอาดัง แซ่ลี และนายอาซังกอ แซ่ลี ได้รับค่าจ้างเดือนละ 1,500 – 2,000 บาท จากมูลนิธิชื่อจี้ ประเทศไต้หวัน ซึ่งให้งบช่วยเหลือปีต่อปีและเก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียนที่ไปเรียนคนละ 20 – 30 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนเช่น การจักสาน การเกษตรกรรม การเย็บเสื้อผ้าชาวเขา ซึ่งเป็นงานที่ตนเองชอบและสนใจ

โรงเรียนในหมู่บ้านแม่สะลักได้เปิดทำการสอนอย่างเป็นทางการ ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านทั้ง 3 ชุมชนโดยสร้างเป็นอาคารไม้ไผ่อยู่กลางชุมชนติดลำน้ำกก มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ และได้รับความร่วมมือจากตำรวจตระเวนชายแดนหน่วยที่ 514 มาทำการสอนจำนวน 1 นาย เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2517 มีจำนวนนักเรียน 34 คน สอนตั้งแต่ชั้น ป.1 – ป.4 และมีเจ้าอาวาสวัดบ้านแม่สะลักมาช่วยสอนเป็นครั้งคราว ในวันที่ 11 สิงหาคม 2520 คณะอาจารย์จากโรงเรียนศึกษานารี กรุงเทพฯ ได้มอบเงินจำนวนหนึ่งสร้างอาคารเรียน 2 ห้องเรียน โรงเรียนจึงเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ 2 เพื่อเป็นเกียรติแก่คณะอาจารย์ของโรงเรียนที่มาให้ความช่วยเหลือ ต่อมาวันที่ 20 กรกฎาคม 2530 กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนได้โอนโรงเรียนให้กับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและในปี พ.ศ.2532 ได้ย้ายโรงเรียนจากที่เดิมที่อยู่ติดกับวัดและมีพื้นที่ไม่เพียงพอในการสร้างอาคารเรียนใหม่มาอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งอยู่ห่างจากที่เดิมประมาณ 500 เมตร และมีเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ ซึ่งได้รับบริจาคที่ดินจากแม่หลวงศรีนวล สว่างไพบุลย์และชาวบ้าน โรงเรียนได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียน สปข. 102/26 แต่พื้นที่ดังกล่าวยังอยู่ในเขตป่าสงวน จึงไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางในการปลูกสร้างบ้านพักครูหรืออาคารประกอบการเรียน โรงเรียนจึงต้องขอความร่วมมือจากหน่วยราชการอื่นรวมทั้งภาคเอกชนในการสร้างบ้านพักครูและอาคารประกอบการเรียน ขณะเดียวกันทางโรงเรียนได้ดำเนินการติดต่อขอความช่วยเหลือไปยังกรมป่าไม้ เพื่อขอใช้พื้นที่ราชพัสดุให้เป็นของทาง

โรงเรียนอย่างถูกต้อง ต่อมาได้มีเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้จากจังหวัดเชียงใหม่เข้ามาตรวจสอบและทำการรังวัดที่ดินของทางโรงเรียนเพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ในปีการศึกษา 2542 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 155 คน ประกอบด้วย ชาวเขาเผ่าต่างๆ ได้แก่ อีเก้อ ไทยใหญ่ จีนฮ่อ มูเซอ เย้า และคนพื้นเมือง เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุระหว่าง 3 –17 ปี นักเรียนที่มีอายุเกินเกณฑ์ภาคบังคับมีสาเหตุมาจากไม่ได้มาเรียนในช่วงอายุ 6 ปี เนื่องจากผู้ปกครองไม่มีหลักฐานการแจ้งเกิดของเด็กและไม่มีหลักฐาน ทร. 13 ทร. 14 จึงทำให้การเกณฑ์เด็กเป็นไปค่อนข้างช้าเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา เนื่องจากบ้านห้วยกุ่มอยู่ห่างไกลจากทางโรงเรียน การเดินทางไม่สะดวกต้องเดินเท้ามาโรงเรียนประมาณ 4 กิโลเมตร จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้ปกครองนักเรียนไม่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนเพราะเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยในการเดินทาง ด้วยว่าเด็กยังเล็กเกินกว่าจะเดินทางมาเองได้ ส่วนนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนไปแล้ว บางคนไปช่วยผู้ปกครองทำงาน บางคนบวชเรียนทางธรรม บางคนไปศึกษาต่อยังโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ส่วนมากไปเรียนที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ นักเรียนที่ศึกษาต่อเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิงเพราะผู้ปกครองมีความเชื่อว่าผู้ชายจะกลับมาเป็นผู้นำของชุมชน

ปัจจุบันผู้ปกครองได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาจึงส่งบุตรหลานทั้งชายและหญิงเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น แต่ทั้งนี้ทางโรงเรียนยังต้องให้ความช่วยเหลือและหาทุนการศึกษาให้ ดังเช่นผู้นำทางศาสนาบนดอยอีเก้อซึ่งเป็นผู้ปกครองของเด็กชายอินตา แป๊ะกะ ประธานนักเรียน กล่าวว่า “ครูส่งมันไปไหนก็ได้ เอาส่งมันไปได้ออก” แต่อย่างไรก็ตามยังมีนักเรียนบางคนที่ไม่เรียนต่อแล้วไม่สามารถเรียนได้ ดังเช่นเด็กหญิงบุญเมีย ซึ่งได้ทุนเสมอภาคมาพัฒนาชีวิต เรียนต่อในโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 9 บ้านใหม่หมอกจ้าม ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ห่างจากบ้านประมาณ 3 กิโลเมตร เรียนได้ประมาณ 2 เดือนก็ต้องหยุดเรียนไปในที่สุด เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและเพื่อนใหม่ได้จึงมาช่วยพ่อแม่ทำไร่ ทำสวน ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน

1.4.2 เศรษฐกิจและอาชีพ

การประกอบอาชีพของคนในชุมชน จำแนกออกได้ ดังนี้

1. การปลูกข้าวไร่ เป็นการทำไร่เพื่อปลูกข้าวเจ้าซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมือง ชุมชนบ้านแม่สะลักจะทำไร่ ปลูกพืชหลายชนิดได้แก่ ข้าว ข้าวโพด พักทอง ถั่วลิสง โดยปลูกข้าวเป็นหลักเพื่อใช้บริโภค ถ้าเหลือจากการบริโภคจะนำไปขาย มีบางครอบครัว

ปลูกข้าวได้ไม่พอบริโภคต้องขอซื้อ หรือซื้อจากเพื่อนบ้านหรือจากร้านค้าในหมู่บ้าน ส่วนมากถ้าซื้อข้าวจากร้านค้ามาบริโภคจะเป็นปลายข้าวซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า “ข้าวท่อน” จากโรงสีขนาดใหญ่ในอำเภอฝางและอำเภอแม่อายซึ่งเป็นข้าวหักที่คนส่วนมากไม่นิยมบริโภค การทำไร่ของชาวบ้านจะเริ่มตั้งแต่การเผาป่าในช่วงฤดูแล้งตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมจะมีการเผากันทั้งหมู่บ้านเพื่อฆ่าตัวด้วงที่อาศัยอยู่ในดิน ทำให้เศษเขม่าและขี้เถ้าจากการเผาป่าปลิวไปทั่วหมู่บ้าน การเผาป่าเพื่อทำไร่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวเขาที่สืบทอดกันมา การทำไร่ของชาวเขาเป็นลักษณะการปลูกข้าวไร่ที่ร่อนน้ำในช่วงต้นฤดูฝนในการทำ การเกษตร ส่งผลให้บางปีปลูกข้าวไร่ช้า บางปีปลูกข้าวไร่เร็ว ส่วนมากจะทำการปลูกข้าวโดยใช้แรงงานจากสมาชิกในบ้านโดยมีผู้นำครอบครัว พ่อ แม่เป็นแรงงานสำคัญ แต่ถ้าแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอจะขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านหรือญาติ หลังจากได้ผลผลิตแล้วจะแบ่งให้กับผู้มาช่วยเป็นการตอบแทน บางครอบครัวที่มีสมาชิกมากเมื่อถึงช่วงเวลาเก็บเกี่ยวสมาชิกในบ้านจะช่วยกัน แม้ว่าช่วงรอผลผลิตจะไปทำงานรับจ้างในอำเภอแม่อาย อำเภอฝางหรืออำเภอเมืองเชียงใหม่ ก็จะกลับมาช่วยครอบครัวเก็บเกี่ยวผลผลิตจนเสร็จหลังจากนั้นจะกลับไปรับจ้างต่ออย่างที่เคย

2.. การทำนาในที่ลุ่ม เนื่องจากพื้นที่ในหมู่บ้านส่วนมากเป็นภูเขาลาดชันและมีที่ว่างระหว่างภูเขาซึ่งใช้ทำนาได้ ประมาณร้อยละ 20 โดยเฉพาะผู้ที่จับจองได้ก่อนก็จะได้ใช้ประโยชน์จากที่นาลุ่มนั้น หรือบางคนก็ใช้วิธีซื้อต่อจากผู้ที่จับจองไว้ก่อนแล้วนาในที่ลุ่มที่ใช้ปลูกข้าวอาศัยน้ำจากลำห้วย “ห้วยล้าน” และน้ำจากบนดอยซึ่งมีแหล่งต้นน้ำอยู่ในป่าบนเขาสูงห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 – 3 กิโลเมตร ไหลมารวมกันเรียกว่าลำห้วยแม่สะลัก เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตรแล้วจึงมาบรรจบกับแม่น้ำกก ซึ่งลำห้วยแม่สะลักนี้ได้แยกบ้านแม่สะลักเป็นฝั่งเชียงใหม่และเชียงรายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในขั้นต้น การทำนาในที่ลุ่มจะได้ผลผลิตค่อนข้างมากเพราะมีน้ำตลอดทั้งปี โดยมีการปลูกข้าวในที่ลุ่มมีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ในพื้นที่ดังกล่าวจะมีการปลูกข้าว 2 ครั้งต่อ 1 ปี

3. การทำสวน ในหมู่บ้านแม่สะลักมีการปลูกผลไม้ ได้แก่ ลิ้นจี่ ซึ่งจะปลูกกันมากในพื้นที่สูงอากาศค่อนข้างเย็น เป็นพืชที่ทำรายได้ดีให้กับนายทุนที่เข้ามาลงทุนและจ้างคนในชุมชนเป็นคนดูแล ครอบครัวที่มีสวนลิ้นจี่เป็นของตนเองจะใช้เวลาว่างจากงานหรือการทำไร่มาดูแลสวน ลิ้นจี่เป็นพืชยืนต้นที่ต้องดูแลเกือบตลอดทั้งปีผลผลิตจะออกช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม ในช่วงออกผลผลิตจะมีการจ้างแรงงานในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อช่วยในการเก็บและส่งขายให้กับโรงงานในอำเภอฝางและอำเภอแม่อาย ในราคากิโลกรัมละ 35 – 70 บาท การว่าจ้างแรงงานจะจ้างเด็กนักเรียนที่มีอายุ 15 ปีและผู้ใหญ่

โดยแรงงานชายเป็นคนเก็บลันจีตั้งแต่เวลา 04.00 น. – 12.00 น. ในอัตราวันละ 120 – 150 บาท ส่วนแรงงานหญิงจะเป็นคนคัดและจัดลันจีใส่กล่องในอัตราวันละ 60 - 80 บาท โดยผู้รับเหมาที่มาซื้อผลผลิตจะจ้างคนงานประมาณ 15 คนต่อวันแต่ถ้าผลผลิตลันจีสุกพร้อมกันผู้รับเหมาจะแย่งลูกจ้างกัน โดยมีการเพิ่มค่าจ้างขึ้นจากราคาปกติอีกประมาณ 10 – 15 บาท โดยทำงานให้เสร็จแข่งกับเวลา ส่งผลให้นักเรียนขาดเรียนในช่วงเวลาดังกล่าวประมาณวันละ 10-20คน ส่วนมากจะเป็นนักเรียนหญิงที่เรียนชั้น ป.4-6 เพราะต้องการไปรับจ้างกับผู้ปกครอง ลันจีเป็นผลไม้ที่ไม่สามารถเก็บไว้ได้นานจึงจำเป็นต้องส่งเข้าโรงงานหรือส่งขายต่อพ่อค้าคนกลางให้เร็วที่สุดมิฉะนั้นจะทำให้เสียได้ง่ายจึงเป็นโอกาสที่ทำให้พ่อค้าคนกลางสามารถกำหนดราคาได้ตามความพอใจ

4. การรับจ้าง เมื่อว่างจากการทำนาและเก็บเกี่ยวผลผลิตของตน สมาชิกในชุมชนที่มีอายุระหว่าง 15 – 55 ปี จะมารับจ้างถางหญ้า ดูแลสวนลันจีและสวนลำไยให้กับนายทุนหรือผู้มีฐานะ ปัจจุบันได้มีนายทุนเป็นชาวจีนฮ่อ จากดอยวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ปลุกไม้ยืนต้นทั้งลันจีและลำไยประมาณ 300 ไร่บนพื้นที่ภูเขาและเนินเขา รวมทั้งได้สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ซึ่งใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรโดยรดน้ำต้นไม้ผ่านท่อสปริงเกอร์และใช้ยาฆ่าแมลง รวมทั้งปฎิบัติวิทยาศาสตร์และฮอริโมนต่าง ๆ ในการเร่งผลผลิต สำหรับพื้นที่ว่างบางส่วนปลูกขิง ถั่ว หรือกระเทียม ชาวบ้านที่มารับจ้างเป็นรายวันได้ค่าจ้างวันละ 70 – 80 บาท ในหมู่บ้านวัยรุ่นร้อยละ 90 ออกไปรับจ้างในอำเภอฝางและอำเภอเมืองเชียงใหม่ได้รับค่าจ้างเดือนละ 2,000 – 3,000 บาท ส่วนมารับจ้างในร้านอาหารและโรงงานต่างๆ ที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านเป็นเด็กนักเรียนและผู้ใหญ่

5. การเลี้ยงสัตว์ ส่วนมากชาวบ้านจะเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนหลายประเภทได้แก่ หมู วัวควายและไก่ ซึ่งจะเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านหรือไร่ นา โดยปล่อยให้สัตว์หากินกันเอง ทุกหลังคาเรือนเลี้ยงไก่และหมูเนื่องจากเป็นสัตว์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนวัวควายของชาวบ้านเป็นแรงงานที่ช่วยในการทำนามีประมาณ 20 ตัวและเป็นแหล่งรายได้โดยมีพ่อค้ามารับซื้อ ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ชาวบ้านจะฆ่าสัตว์เลี้ยงไก่และหมู เพื่อใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เช่น ตรุษจีน คริสต์มาสและกินวอซึ่งเป็นการฉลองปีใหม่ของชาวมูเซอ

6. การเก็บของป่าในการดำรงชีพ ในชุมชนบ้านแม่สะลักใช้ประโยชน์จากป่า โดยมีการเก็บและใช้ประโยชน์จากหญ้าโดยเฉพาะหญ้าแฝกหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหญ้าคา นำมาไฟเป็นดับโดยใช้ตอกมัดใช้สำหรับมุงหลังคาบ้าน เนื่องจากต้องเปลี่ยนหลังคาปีเว้นปีหรือทุกปี นอกจากนี้ยังสามารถขายเป็นรายได้เสริมของครอบครัว โดยมีพ่อค้า

ที่มาซื้อในหมู่บ้านไผะ 3.50 – 4.50 บาท นอกจากนี้มีการใช้และเก็บผลประโยชน์จากพืชของป่า เช่น หน่อไม้ ดอกก้ง (ใช้ทำไม้กวาด) หวาย เห็ด กระต่าย งู แล่นและผักมาประกอบเป็นอาหารและเก็บพืชสมุนไพรบางชนิดมารักษาอาการเจ็บป่วย ในช่วงกลางคืนชาวบ้านจะรวมกลุ่มกัน 2 – 3 คน เพื่อออกล่าสัตว์ป่า เมื่อได้สัตว์มาจะแบ่งกันเพื่อนำไปประกอบอาหารเลี้ยงครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียง

7. การค้าขาย เนื่องจากชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพาสินค้าอุปโภคและบริโภคจากภายนอกทำให้มีร้านค้าขายของที่จำเป็นในการดำรงชีวิตรวม 6 ร้าน สินค้าบริโภคที่นำมาขายได้แก่เนื้อหมู เนื้อไก่ ปลาและผักที่ปลูกตามฤดูกาล บางครัวเรือนที่ปลูกผักไว้บริโภคเมื่อเหลือ ก็จะแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เพื่อนบ้านญาติ และนำมาวางขายตามร้านค้า ส่วนสุรานำมาจากอำเภอแม่สายหรืออำเภอฝาง ในช่วงเทศกาลตรุษจีนและเทศกาลกินวอ ชาวบ้านบางส่วนจะทำเหล้าจากข้าวโพดหรือข้าวเหนียว ในอดีตชาวบ้านต้มเหล้าเพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันจะมีการกลั่นเหล้าข้าวโพดและกลั่นอบซื้อมาจากดอยวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

8. การเจียรไนหินเขี้ยวหนูมานโดยใช้มือ เดิมได้รับการส่งเสริมจากหัวหน้าคณะทัวร์ป่าเป็นผู้นำวัสดุ อุปกรณ์ ทุกชนิดมาตั้งโรงงานให้ เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้และไม่ออกไปรับจ้างต่างถิ่น แต่ต่อมาการเจียรไนหินไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้านมากนัก เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ทักษะฝีมือและความชำนาญ ปัจจุบันมีกลุ่มที่ทำอยู่เพียง 7 – 8 คน ได้รับค่าจ้างวันละ 70 บาท เดือนหนึ่งจะทำเพียง 20 วัน ส่วนเวลาที่เหลือไปทำเกษตรของครอบครัว

1.5 สภาพการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นและชุมชน

1.5.1 ลักษณะการปกครอง

ชุมชนบ้านแม่สะลักได้แบ่งการปกครองในชุมชนท้องถิ่นของตนเองตามลักษณะของชุมชนดังต่อไปนี้

-ชุมชนบ้านแม่สะลัก หมู่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มแรกมีแม่หลวงศรีนวล สว่างไพบุลย์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่าแม่หลวงแหล่ง เป็นผู้ปกครองหมู่บ้านโดยได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านและได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ โดยชาวบ้านส่วนมากรู้สึกพอใจในการพัฒนาหมู่บ้านนอกจากนี้แม่หลวงแหล่งได้ขอความร่วมมือจากทางราชการ ให้สมาชิกในชุมชนได้มาซึ่งสัญชาติไทย สิทธิของความเป็นคนไทย กล่าวคือบางส่วนจะได้ทะเบียนบ้านหรือทร.14 และบัตรประจำตัวประชาชน แต่ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่พอใจ

แม่หลวงที่เห็นผลประโยชน์ในกลุ่มของตนเอง เช่น การทำบัตรประจำตัวประชาชนจะได้เฉพาะกลุ่มที่เข้ามามีผลประโยชน์กับแม่หลวงเท่านั้น เมื่อแม่หลวงอายุ 60 ปี ได้มอบอำนาจในการปกครองชุมชนให้กับบุตรชายของตนคือผู้ช่วยเหิน สว่างไพบูลย์ แต่ผู้ช่วยเหินกลับไม่สามารถปกครองชุมชนได้เพราะใช้สารเสพติดจนกระทั่งเสียชีวิตลง ปัจจุบันมีนายเสริม จะมู และ พ่อเผ่าสา่งคำ เป็นผู้ดูแลปกครองชุมชนแต่ไม่สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้เพราะแม่หลวงแห่งนี้มีแนวคิดขัดแย้งกับ 2 ผู้นำคนปัจจุบันจึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถรวมกันได้ชุมชนจึงขาดศักยภาพ

ชุมชนบ้านแม่สะลักบนดอยอีโก้ หมู่ที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้นำชุมชนที่ได้รับการเลือกตั้งและแต่งตั้งกันเองโดยมีนายยาเซ ตะฮ่อ เป็นผู้นำและกรรมการหมู่บ้านอีก 5 คน ได้แก่ นายอาแบ เซอมีอ นายอาไฟ ตะฮ่อ นายอาเสาะ ตะฮ่อ และนายอาโด่ ตะฮ่อ กรรมการชุดนี้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลความประพฤติของสมาชิก ให้อยู่ในกฎระเบียบของชาวอีโก้ที่ได้ปฏิบัติและสืบทอดต่อมา ปัจจุบันแต่ละเดือนจะมีการประชุมแจ้งให้ลูกบ้านทราบถึงข่าวคราวและปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อจะได้ร่วมกันแก้ไข

อย่างไรก็ตามสองชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นคือบ้านแม่สะลักบนดอยอีโก้ และบ้านแม่สะลักฝั่งเชียงใหม่ยังไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ ส่วนผู้นำที่เป็นทางการคือพ่อหลวงวิชาญ นามา อาศัยอยู่บ้านวังดินได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลแม่ยาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งหมู่ที่ 6 ได้แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านวังดินและบ้านแม่สะลัก การปกครองดูแลบ้านแม่สะลักจึงได้มีการแต่งตั้งผู้ช่วยลงกรณ์ นามา น้องชายเข้ามาดูแลเป็นครั้งคราวเพื่อแจ้งข่าวของทางราชการและติดต่อประสานงาน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านแม่สะลักขาดผู้นำที่เป็นทางการ

ลักษณะการปกครองในชุมชนหมู่ที่ 6 มีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่พิจารณางบประมาณที่ได้รับจัดสรรช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน แต่การจัดสรรงบประมาณไม่เท่าเทียมกัน คือหมู่บ้านวังดินซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านมักจะได้รับผลประโยชน์มากกว่า เช่นการติดตั้งโทรศัพท์หมู่ที่ 6 บ้านวังดินได้ 2 เครื่อง หมู่บ้านแม่สะลักไม่ได้เลย แม้แต่งบประมาณพัฒนาชุมชน บ้านวังดินนำเองงบประมาณไปทำถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่เข้าหมู่บ้าน ชุมชนบ้านแม่สะลักเกิดความไม่พอใจ ชาวบ้านบางส่วนให้ความเห็นว่าบ้านแม่สะลักก็อยู่หมู่ 6 เหมือนกันแต่ไม่ได้งบในการพัฒนาหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกในชุมชนบางส่วนมีพฤติกรรมไม่ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนา และโอกาสที่จะรวมอำนาจตามสัดส่วนของความสำคัญกลุ่มพบว่ากลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการหรือกลุ่มเครือข่ายไม่มีกระจายอำนาจอย่างแท้จริง

ส่วนการปกครองบ้านแม่สะลักจังหวัดเชียงรายมีพ่อหลวงธุรกิจ ศักดิ์ศรีจินดา ที่ชาวบ้านเรียกว่าพ่อหลวงจะหอ มีกรรมการหมู่บ้าน 7 คน โดยมีลุงแสงเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ควบคุมดูแลและให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวเข้าประชุมทุกวันๆ 10 ของเดือน ซึ่งสมาชิกแต่ละครอบครัวจะต้องส่งสมาชิกเข้าประชุมครอบครัวละ 1 คน ถ้าครอบครัวใดขาดประชุมจะถูกปรับเป็นเงิน 50 บาท ในการประชุมแต่ละครั้งพ่อหลวงจะเป็นผู้แจ้งข่าวสารของทางราชการจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายให้ลูกบ้านทราบซึ่งการประชุมของพ่อหลวงในแต่ละครั้งจะต้องนั่งรถหรือลงเรือไปประชุมทุกเดือนที่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ดังนั้นพอจะกล่าวได้ว่าแต่ละชุมชนจะมีกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดูแลและจัดการกับปัญหาในชุมชน ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก โดยผู้นำอย่างเป็นทางการจะเป็นผู้ประสานติดต่อกับทางอำเภอ แต่อย่างไรก็ตามการปกครองของหมู่บ้านแม่สะลัก ยังเป็นการปกครองตนเองมากกว่าการปกครองอย่างเป็นทางการ สำหรับการปกครองนอกระบบยังมีผู้อาวุโส ผู้นำศาสนา ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ให้คำปรึกษาและข้อเสนอนะต่าง ๆ เช่นกรณีการตัดสินเรื่องภายในครอบครัว รวมทั้งเรื่องสมาชิกในชุมชนเมื่อมีปัญหาและหาข้อตกลงกันไม่ได้จะขอผู้อาวุโส ผู้นำชุมชนช่วยเหลือตัดสินคดีความ แต่ทั้งหมดจะสิ้นสุดลงด้วยการให้อภัยซึ่งกันและกัน

1.5.2 ลักษณะการถือครองที่ดิน

สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักมีการถือครองที่ดินทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีใบ นส.3 เฉพาะที่ทำนาและที่อยู่อาศัย นอกจากนั้นเป็นการจับจองที่ดินทำกินในพื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าสงวนเพื่อทำการเกษตรซึ่งที่ดินดังกล่าวอยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร พื้นที่แต่ละแปลงจะมีขนาด 1-2 ไร่และมีหลายแปลง ส่วนพื้นที่ทำไร่นั้นมีการจับจองสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สมาชิกในชุมชนทุกหลังคาเรือนสามารถให้ประโยชน์และจับจองรวมทั้งขอจากเพื่อนบ้านได้ถ้าในปีนั้นครอบครัวเพื่อนบ้านหรือญาติมีพื้นที่มากแต่สมาชิกไม่อยู่ถึงไร่ร้างว่างเปล่ามิได้ใช้ประโยชน์

ในทางกฎหมายพื้นที่ของหมู่บ้านแม่สะลักทั้งหมด อยู่ในเขตป่าสงวนตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติทำให้ชาวบ้านไม่มีสิทธิตามกฎหมายในการเป็นเจ้าของที่ดิน โดยเฉพาะ แต่ในแง่ความรู้สึก ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของที่ดิน เนื่องจากตนเองเป็นผู้ดูแลและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของหมู่บ้านมานานก่อนที่จะมีการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

1.6 ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม

- ชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นชุมชนที่มีหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ อีเก้อ มูเซอ จีนฮ่อ ไทยใหญ่ เย้าและลีซอ วิถีชีวิตไม่แตกต่างกันมากเพราะในชุมชนมีลักษณะสังคมเกษตรกรรม ทำการเกษตรเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตนเองเป็นหลัก โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยหลักในการผลิต ตั้งแต่การทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์และรับจ้างแรงงาน รวมถึงการเก็บหาของป่าได้แก่ หน่อไม้ เห็ด ผักต่างๆ ทั้งในป่าและตามรือกสวนไร่นา

- เทคโนโลยีการเกษตร การผลิตใช้ความรู้พื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านได้แก่เครื่องมือ ดักนก ตกปลา เครื่องจักสานและเครื่องมือทางการเกษตร เช่น จอบ เสียม มีด พร้า ปัจจุบันมีเครื่องตัดหญ้าและเครื่องสีข้าว สีข้าวโพด นอกเหนือจากที่ชุมชนไม่สามารถผลิตขึ้นมาเองได้ ชุมชนต้องสั่งซื้อเครื่องจักรกล ของอุปโภค บริโภคบางส่วนจากภายนอก เช่น น้ำมัน เกลือ และเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต แม้แต่เสื้อผ้าจะซื้อมากกว่าการทอด้วยตนเองเพราะสะดวกสบายและราคาถูก ชาวบ้านเห็นว่าการทอผ้าทำชุดชาวเขาของตนเองไม่คุ้มค่าแรงหรือเวลาที่เสียไป อีกทั้งปัจจุบันหาซื้อเสื้อผ้าและของใช้ได้ง่ายโดยมีรถยนต์บรรทุกสินค้านำมาขายในหมู่บ้านเป็นประจำทุกสัปดาห์

เดิมชุมชนบ้านแม่สะลักนับถือผี แต่ปัจจุบันมีลักษณะการผสมผสานศาสนาพุทธกับความเชื่ออื่น ๆ เนื่องจากมีพระสงฆ์เข้าไปจำวัดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านแม่สะลัก จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตจะมีการทอดกฐิน ผ้าป่า และตามกล้วยสลาก ซึ่งถือเป็นประเพณีสำคัญที่ชุมชนได้ถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันวัดบ้านแม่สะลักขาดผู้ประสานงานและผู้หน้าที่เข้มแข็ง ประเพณีต่าง ๆ จึงค่อย ๆ เลือนหายไป ในช่วงที่ผ่านมา มีพระสงฆ์มาจำพรรษาที่วัดบ้านแม่สะลัก 3 เดือนแล้วจึงไปจำพรรษาวัดที่อื่น แต่เชื่อว่าจะเป็นวัดร้างไปเสียทีเดียว เพราะบางช่วงจะมีพระสงฆ์มาจำวัดบ้างเป็นระยะ ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธจะเข้าไปทำบุญตักบาตรกับพระสงฆ์แต่จะไม่มีพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนบนดอยอีเก้อมีการผสมผสานระหว่างศาสนาคริสต์กับความเชื่อเรื่องผี และมีผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ทำพิธีในการเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 09.00 น. – 11.00 น. และเวลา 15.00 น. – 16.00 น. สมาชิกที่เข้าโบสถ์ส่วนมากเป็นเด็ก สตรี และผู้อาวุโสส่วนผู้ชายจะพักผ่อนอยู่กับบ้านและใช้เวลาดังกล่าวเล่นสารพัด

ในชุมชนบ้านแม่สะลักมีประเพณีที่สำคัญและชุมชนได้ถือปฏิบัติกันมา แยกออกตามชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

1. ชุมชนบ้านแม่สะลัก จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยไทยใหญ่ จีนฮ่อ และคนพื้นเมือง มีประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวปีใหม่ ตรุษจีน และกินข้าวใหม่

2. ชุมชนบ้านแม่สะลักบนดอยอีโก้ จังหวัดเชียงใหม่ มีประเพณีคริสต์มาส กินข้าวใหม่ สงท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

3. ชุมชนบ้านแม่สะลัก จังหวัดเชียงราย ซึ่งประกอบไปด้วยจีนฮ่อ มูเซอและเย้า มีประเพณีกินวอ ตรุษจีน สงกรานต์

เนื่องจากชุมชนบ้านแม่สะลักนับถือศาสนาในลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์เข้ากับความเชื่อเรื่องผีทำให้เกิดประเพณีหลายอย่าง เช่น การกินข้าวใหม่ จากการศึกษาประเพณีสำคัญของชุมชน ทำให้ทราบถึงความผูกพันระหว่างคนกับชุมชนพิธีกรรม ความเชื่อและศาสนาที่มีมาอย่างลึกซึ้ง และถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีสำคัญของแต่ละชุมชน

นอกจากประเพณีซึ่งส่วนมากจะเกี่ยวกับศาสนาดังกล่าว ชุมชนบ้านแม่สะลักยังมีประเพณีการทำงาน ซึ่งเป็นการช่วยกันทำไร่ทำนาเก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งจะมีการเอามื้อ เอารางหรือเรียกว่าประเพณีลงแขกเป็นการช่วยตนเองของชุมชน เนื่องจากอาชีพหลัก คือการทำไร่ทำสวนโดยใช้แรงงานคนเป็นหลัก แต่การทำไร่บางชนิดต้องการความรวดเร็วในการทำชาวบ้านจึงอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านมาช่วยกันทำงานผลัดเปลี่ยนในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต คนไม่มีสวนจะมารับจ้างโดยจะรับผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวเป็นการตอบแทนค่าแรงงาน ในปัจจุบันประเพณีลงแขกยังคงมีเหลืออยู่เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงทำไร่แบบดั้งเดิม

ความเชื่อเรื่องการรักษาโรค ในอดีตสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักส่วนใหญ่มักจะป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก มาลาเรีย ระบบทางเดินหายใจ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์กล่าวคือในช่วงฤดูฝนจะมีมุงมาก ทั้งมุงลาย มุงกันปล่อง ซึ่งในแต่ละปีจะมีผู้ป่วยประมาณ 20 - 30 คน ปัจจุบันทางกระทรวงสาธารณสุขได้ส่งเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้กับชาวบ้าน ในการป้องกันและส่งเสริมให้ชาวบ้านนอนกางมุ้ง ในช่วงที่ผ่านมามีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาลด้วยไข้มาลาเรีย นอกจากนี้อากาศที่หนาวเย็นในฤดูหนาวทำให้เป็นโรคไข้หวัดเกือบทุกครอบครัวเพราะลักษณะบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่จะมีห้องครัวใช้ประกอบอาหารอยู่มุมหนึ่งภายในบ้าน ยามค่ำคืนในฤดูหนาวที่อากาศหนาวเย็นจะมีการก่อไฟไว้ในบ้านจนตึกทำให้สมาชิกในครอบครัวสูดควันเข้าไปค่อนข้างมากจึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดเป็นวัณโรค ซึ่งก่อนหน้านี้ก็มีนายอาโอะโอเป็นเลือด หรือเรียกว่าผีในท้อง ต่อมาครอบครัวของเด็กชาย

อาแม่ มาเยอะ ซึ่งบิดานายอานะ เป็นผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้านบนดอยอีก็้อ ไม่สบายการไปรักษาที่สถานพยาบาลไกลจากหมู่บ้านการเดินทางลำบากจึงใช้ฝืนในการรักษาโรคและตลอดเวลาที่ผ่านมาได้เสฝฝืนอยู่เป็นประจำมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปี เมื่อไม่สบายหนักใจจนเป็นเลือดได้ไปโรงพยาบาลและได้เสียชีวิตลงแพทย์วินิจฉัยว่าเป็นวัณโรค ส่วนเด็กชายอาแม่ มาเยอะไม่สบายเป็นไข้ พักอยู่ที่บ้านด้วยอาการชุบผอมและมีอาการหนัก เมื่อครูทราบอาการจึงนำส่งโรงพยาบาลแม่อาเยและรักษาตัวทำให้ทราบว่า เป็นวัณโรค และหลังจากการตรวจพบว่าเป็นวัณโรคทั้งครอบครัวจึงได้รับการรักษาที่โรงพยาบาลอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 1 ปี

ในด้านการดูแลสุขภาพเบื้องต้น ชาวบ้านจะอาศัยสมุนไพรพื้นบ้านช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วย เมื่อมีอาการปวดหัว เป็นไข้ ปวดเมื่อยตามร่างกายโดยวิธีดิงชา ดิงบริเวณ ใต้คอ ไหล่ หลัง ท่ายทอยและหน้าอกโดยใช้มือดิง (ใช้นิ้วกลางกับนิ้วชี้) ดิงเสร็จให้ใช้ขิงทา และรักษาโดยการห่อมือเท้าด้วยสมุนไพรกล่าวคือ จะนำใบยา (ใบฮ้อม) มาตำให้ละเอียดแล้วใช้ผ้าห่อนำมาวางตรงฝ่ามือข้างขวาและฝ่าเท้าข้างซ้าย หรือวางตรงฝ่ามือข้างซ้ายและฝ่าเท้าข้างขวา เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้โรคต่าง ๆ หายได้ ถ้าไม่หายจะใช้วิธีการเลี้ยงผีโดยมีผู้นำศาสนาหรือผู้นำชุมชนเป็นผู้ทำพิธีปลัดขันธ์ความ แต่ปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องศาสนาเข้ามา มีการอธิษฐานให้พระผู้เป็นเจ้าช่วย และในที่สุดถ้าอาการไม่ดีขึ้นจะนำส่งสถานีนามัยที่ตั้งอยู่บ้านแม่เมืองน้อยห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร จากการที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้บริการและให้ความรู้กับชาวบ้าน ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดูแลสุขภาพ การกินยาแพทย์แผนปัจจุบัน หรือเมื่อมีอาการเจ็บป่วยรุนแรงจะนำส่งโรงพยาบาลประจำอำเภอ แต่ก็ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ยากจน ที่ยังเลือกรักษาโรคโดยการใช้ฝืนมากกว่าจะไปสถานีนามัย เพราะมีความเชื่อพื้นฐานว่าฝืนเป็นยารักษาโรค

ตอนที่ 2 ระบบการเรียนรู้ในชุมชน

ในชุมชนบ้านแม่สะลักในอดี้อยู่ห่างไกลทุรกันดาร การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน อำเภอและจังหวัดเป็นไปด้วยความยากลำบาก สมาชิกในชุมชนไม่ได้ติดต่อกับโลกภายนอกมากนัก การรู้หนังสือหรือการศึกษาเล่าเรียนในอดีตจึงไม่มีความสำคัญสำหรับชีวิตประจำวันของสมาชิก ยกเว้นผู้ที่ติดต่อกับบุคคลภายนอก จากการบอกเล่าของพ่อเฒ่าช่างตา สามจ้อย ซึ่งเป็นผู้นำทางพิธีกรรมทางศาสนาและแม่หลวงศรีนวล ซึ่งอพยพมาอยู่ในรุ่นแรก ๆ และยังมีชีวิตอยู่ได้เล่าว่า " บ้านแม่สะลักในสมัยนั้นการเดินทางลำบาก ถ้าจะไปอำเภอต้องเดินลัดเลาะข้ามเขาเป็นทางแคบ ๆ กว้างไม่ถึงวา ไม่มีรถ หรือต้องไปทางน้ำมีเรือหางยาวและมี

ท่าเรืออยู่ที่บ้านท่าตอน ผู้ที่จะต้องไปติดต่อกับทางอำเภอหรือมีธุระติดต่อกับข้าพเจ้านั้นจึงจะเดินทาง “

การดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีการฝึกหัดและการบอกเล่า การศึกษาเล่าเรียนจะเกิดในวัด หรือโบสถ์ และเมื่อมีการตั้งโรงเรียนในหมู่บ้านในระยะแรก ๆ ก็มีบางคนไม่เข้าเรียน เนื่องจากสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป บางคนไม่สนใจ บางคนฐานะของครอบครัวต้องการเข้ากินค่าไม่มีเวลาไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน เพราะต้องไปรับจ้าง ทำไร่ ทำสวน เพื่อช่วยครอบครัว

การเรียนรู้ในอดีตของชุมชนบ้านแม่สะลักมักอยู่ในรูปของการบอกเล่า หรือประเพณี พิธีกรรม การละเล่นในเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชนบ้านแม่สะลัก การถ่ายทอดความรู้ในลักษณะการถ่ายทอดการดำรงชีวิต ซึ่งแต่ละครอบครัวซึ่งจากการบอกเล่าของพ่อเฒ่าข้างตา และแม่หลวงศรีนวลซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้เล่าเรื่องราวในอดีตว่า “เมื่ออพยพย้ายมาอยู่ที่นี่ก็ทำมาหากิน ปลูกข้าว ปลูกผักช่วยกันในครอบครัว ทำมาหากินไปแต่ละวัน ไม่ได้เรียนหนังสือ พ่อ แม่จะบอกเล่าและฝึกหัดให้ลูกทำงานและเป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กผู้ชายก็จะบวชเป็นพระเพื่อให้รู้หนังสือ และให้พระเป็นผู้อบรมให้เป็นคนดี แต่เมื่อมีการตั้งโรงเรียนในระยะแรกไม่ค่อยให้ลูกหลานเข้าเรียนเพราะต้องการให้ช่วยทำงานทำไร่ทำสวน แต่ต่อมาส่วนมากก็จะส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเพื่อจะได้อ่านออกเขียนได้”

การถ่ายทอดความรู้ในรูปของการสั่งสอน ตักเตือนเรื่องของความดี คุณธรรมและจริยธรรมให้รู้จักขยัน ประหยัด และให้ความเมตตา มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การถ่ายทอดความรู้มักจะถ่ายทอดภายในครอบครัว หรือในระบบเครือญาติ โดยจะเป็นผู้อาวุโส มีประสบการณ์ จะเป็นผู้สอนซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดความรู้ซึ่งจะมีการกำหนดบทบาท หน้าที่และสถานภาพทางสังคมไว้ โดยมีระบบคุณค่า ระบบการผลิต ระบบความสัมพันธ์ เป็นระบบการผลิตซ้ำ เช่น ทางด้านการงานประกอบอาชีพเป็นวิชาชีพที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผู้เรียนคือลูกหลานเป็นการเรียนรู้จากการกระทำหรือจากการปฏิบัติจริง

จากการบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้เล่าให้ฟังว่า “ ผู้ใหญ่พ่อ แม่ จะมีการเล่าเป็นนิทานเรื่องต่าง ๆ สืบต่อกันมาเพื่อเป็นการสอนเด็ก และบนดอยอีโก้มีงานก็จะมีการเล่นลูกข่างและสะบ้า และมุเทียเรียงรายก็เด่นจะคี่ ลูกหลานก็จะได้รับรู้ได้เห็น พ่อ แม่จะพูด คุย สั่งสอน ตักเตือนให้ลูกขยันทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเอง และเมื่อโตขึ้นเมื่อมีครอบครัวจะได้มีความรับผิดชอบ เพื่อจะได้เป็นที่ไว้วางใจของพี่น้อง และญาติ ซึ่งจะปฏิบัติต่อกันมาในชีวิตประจำ

วัน หรือแม้แต่การทำอะไรทำสวน ซึ่งลูกจะคอยช่วยเหลือและเลียนแบบ ซึ่งเมื่อยังเล็กก็เล่นไปด้วยช่วยไปด้วย และเมื่อโตขึ้นก็ช่วยทำจริงและสามารถสอนน้องต่อไปได้"

การเรียนรู้อาจเริ่มจากการสังเกตจากการปฏิบัติงาน กระบวนการทำงาน รวมทั้งจากการสังเกตจากการทำงานที่มีอยู่เมื่อพอจะเข้าใจในกระบวนการทำงานแล้วจึงได้ลอกเลียนแบบโดยปฏิบัติในส่วนที่ง่ายก่อน จนสามารถปฏิบัติได้ครบจนถึงขั้นสุดท้ายแล้วก็สามารถปฏิบัติได้เองตามสภาพที่เป็นจริง ระหว่างการเรียนรู้สมาชิกอาจมีการซักถามและปรับปรุงการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ ในชุมชนมีการทำเกษตรกรรมเริ่มแรกโดยการพาลูกไปไร่ตั้งแต่เล็ก ๆ เริ่มตั้งแต่การถางหญ้า เผาหน้าดิน ขุดดินการหยอดเมล็ดข้าว โดยการสังเกตจากการทำงานของพ่อ แม่ แล้วให้ช่วย ระหว่างการทำงานอาจจะถามพ่อ แม่ จนสามารถปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าว จนกระทั่งมีความเชี่ยวชาญในการทำงานและเมื่อมีประสบการณ์มากขึ้นก็สามารถถ่ายทอดให้สมาชิกในครอบครัวสืบต่อไป

สถาบันการเรียนรู้

1. การเรียนรู้ในครอบครัว ชุมชนบ้านแม่สะลักอยู่ห่างไกลกันดาร ประกอบหลายชาติพันธุ์ดังที่ได้กล่าวมาในตอนที 1 ซึ่งครอบครัวจะให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน โดยแต่ละครอบครัวประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนของตนเอง ครอบครัวที่ไม่มีไรสวนต้องไปรับจ้าง ไรสวนสวนมากปลูกไม้ยืนต้น เช่น ลิ้นจี่ ลำไย อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร จะเป็นพื้นที่ตามไหล่เขาซึ่งมีลำห้วยไหลผ่านใช้พื้นที่ว่างปลูกผักสวนครัวตามฤดูกาล ได้แก่ ถั่วลิสง พักทอง และในช่วงฤดูฝนจะปลูกข้าวไร่ มีการช่วยกันเอาแรงในการถางหญ้าในไร่โดยไม่ต้องจ้างใคร สำหรับงานไร่นา สมาชิกจะช่วยกันปลูกโดยใช้แรงงานของครอบครัวซึ่งมีอายุ ตั้งแต่ 12-13 ปี ผู้ชายขุดหลุม ผู้หญิงหยอดเมล็ดข้าว หลังจากนั้น ต้องถางหญ้า ดูแล รอจนถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต

ซึ่งจากการบอกเล่าของป้าคำหน้อยและป้าคำแดงได้เล่าว่า"การทำไร่ทำสวนในสมัยนั้น พ่อ แม่จะพาลูก ๆ ไปทำอะไรทำสวนตั้งแต่ลูกยังเล็ก แบกลูกไว้ที่หลังเอาผ้าผูกไว้ เมื่อลูกโตขึ้นอีกก็จะสอนให้รู้วิธีถางหญ้า ขุดดินและหยอดเมล็ดข้าว ดูแลต้นข้าวเอาหญ้า โดยคอยช่วยเหลือและฝึกทำช่วยพ่อแม่ ถ้าไปปลูกข้าวไร่บนดอยต้องไปค้างจะไปกันทั้งครอบครัว ประมาณ 7-10 คืนซึ่งลูกจะได้ช่วยพ่อ แม่ทำงาน"

สำหรับงานบ้านสมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันทำงานและมีการแบ่งแยกงานในความรับผิดชอบ ส่วนมากจะแบ่งตามเพศ ผู้หญิงที่มีครอบครัวจะมีงานประจำวัน หุงหา

อาหาร ดูแลบ้านเรือนและเลี้ยงลูก ขณะเดียวกันผู้หญิงจะเป็นผู้ทำงานในไร่ในสวน เก็บเกี่ยวพืชผลและดูแลไร่ ในขณะที่ผู้ชายมีหน้าที่หลักทำไร่ ทำสวน

สามีและภรรยาซึ่งช่วยกันทำงานในไร่ จะกลับถึงบ้านเวลา 6 โมงเย็น สามีจะกลับบ้านมาพบปะเพื่อนบ้าน และมีการใช้สารเสพติดในช่วงเวลานี้ ส่วนภรรยาจะชวนกันกับแม่บ้านคนอื่น ๆ แวะเก็บผักใส่ตะกร้ามาเตรียมประกอบอาหาร เด็ก ๆ ซึ่งกลับจากโรงเรียนจะเล่นคอยแม่ บางคนก็ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามแต่จะช่วยให้

พ่อหลวงจะทอเล่าว่าการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวซึ่งพ่อ แม่ จะสอนให้ลูกทำงาน ไม่ลักขโมยของผู้อื่น และประกอบอาชีพประจำวัน เพื่อทำมาหากิน โดยทำไร่ทำสวน ปลูกผัก ผักกาด ผักทอง งามาข พ่อกแม่จะสอนลูกคนโต ส่วนน้องคนต่อไปก็สังเกต จดจำจากพี่ และพี่ก็จะช่วยสอนและสามารถปฏิบัติจริงและช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวนได้

สำหรับการเรียนรู้จากผู้อื่นหรือเครือข่ายจะเป็นการฝึกงานอาชีพที่ตนเองสนใจ และเป็นการฝึกปฏิบัติจากผู้ที่มีความรู้ โดยสังเกตวิธีการปฏิบัติงานของผู้รู้ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทำงานขึ้นมาบ้างจึงได้มีการฝึกปฏิบัติจากสิ่งที่ย้ายไปหาสิ่งที่ยาก และฝึกปฏิบัติจนชำนาญ เช่นงานจักสานและการเย็บเสื้อผ้าเขา การเรียนรู้เหล่านี้เป็นการเรียนรู้ในสภาพที่เป็นจริง ใช้อุปกรณ์การเรียนจากของจริง เน้นการฝึกปฏิบัติและประเมินผลงานของตนเอง

การถ่ายทอดความรู้ในระบบครอบครัวหรือเครือข่าย นอกจากจะถ่ายทอดความรู้ในเรื่องวิชาชีพ ยังถ่ายทอดความรู้ด้านจริยธรรมและศีลธรรม ซึ่งผู้ถ่ายทอดก็คือพ่อ แม่ สอนให้ลูก ๆ โดยการบอกเล่า ตักเตือน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ลักษณะการเรียนรู้ทางสังคมจากครอบครัว ชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นครอบครัวชาวเขาอยู่ชนบทห่างไกล ที่มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดประกอบไปด้วยชนชาติหลายเผ่าพันธุ์ มีวัฒนธรรมทางสังคมที่หลากหลาย การเรียนรู้ทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว จะเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ อาชีพในชุมชนบ้านแม่สะลักที่เป็นอาชีพหลักคือเกษตรกรรม โดยมีพ่อ แม่ ทำสืบเนื่องกันมา คือการปลูกข้าวไร่ การทำนาที่ลุ่ม การทำสวน การเก็บของป่า อาชีพอื่น การค้าขาย การเจียรไนหิน การเรียนรู้ของเด็กในครอบครัวจะทำได้โดย การถ่ายทอด ลอกเลียนแบบ คำแนะนำปรึกษาและมีการปฏิบัติจริง

2. การเรียนรู้ในวัด

ชุมชนบ้านแม่สะลักส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและคริสต์ ศาสนาพุทธมีวัดเป็นศูนย์กลาง ส่วนศาสนาคริสต์จะมีโบสถ์คริสต์จักรเป็นศูนย์กลางรวมทำพิธีต่าง ๆ แม้ว่าองค์กรทางศาสนาจะไม่มีศักยภาพด้วยเหตุที่เปลี่ยนตัวบุคคลบ่อย แต่ศาสนาก็มีความสำคัญกับชุมชนบ้านแม่สะลักในฐานะที่เป็นสถาบันการเรียนรู้ แนวทางปฏิบัติของสมาชิก สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักได้เรียนรู้และยอมรับจากศาสนา ว่าสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิด ตามความเชื่อตามหลักศาสนาที่ตนยึดถือ ซึ่งจะมีอิทธิพลทางด้านจิตวิทยา ที่มีผลต่อความประพฤติของบุคคล ซึ่งจะออกมาในรูปแบบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในชุมชน

จากการบอกเล่าและสอบถามจากผู้นำพิธีกรรมทางศาสนาเล่าว่า "เมื่อก่อนก็เคยบวชเรียนเพราะมีการเรียนที่วัดซึ่งจะมีพระเป็นผู้สอนให้เขียนภาษาเมือง ฝึกอ่านและเขียนบนกระดานชนวนซึ่งจะให้ท่องจำ ท่องบทสวดมนต์ นอกจากนี้วัดยังเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา งานผ้าป่า งานกุศล และงานตานก๋วยสลาก มีการละเล่นสิงโตและฟ้อนนก จะสนุกสนานคนจะมาเที่ยวกันมาก"

การเรียนรู้จากสถาบันทางศาสนา มีการถ่ายทอดความรู้ทางครอบครัวมาพร้อมกับวัด เพราะชุมชนบ้านแม่สะลักอยู่ห่างไกลไม่มีสถานศึกษาในบริเวณใกล้เคียง และสภาพความเป็นอยู่ที่ลำบาก ซึ่งในชุมชนบ้านแม่สะลักสร้างวัดอยู่กลางชุมชน ชาวบ้านจะส่งลูกชายมาอยู่ในวัด โดยบวชเป็นสามเณรเพื่อให้ผู้เรียนอ่านและเขียนจนมีความรู้ โดยมีพระผู้ใหญ่หรือเจ้าอาวาสเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุม สามารถไปเป็นผู้นำชุมชนในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนหลังจากลาสิกขาบทแล้ว

จากการพูดคุยกับผู้เฒ่าในชุมชนและผู้นำทางศาสนา เล่าว่า "เด็กผู้ชายที่บวชเรียนที่วัด จะเป็นผู้รู้หนังสือ รู้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต เมื่อลาสิกขาบท จะเป็นที่ยอมรับ ฟังพาให้คำแนะนำ ปรึกษาให้กับบุคคลทั่วไป จึงเป็นที่เคารพนับถือ และได้รับยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชน และผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา"

วัดจึงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อบรมศีลธรรมให้กับสมาชิก และเป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชนในการอบรมจิตใจ ให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี

จากการสอบถามของผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา และผู้นำชุมชนเล่าว่า "วัดได้ถูกสร้างขึ้นมานานแล้วในสมัยนั้น จะมีการอบรมทางด้านจิตใจให้ประพฤติตนเป็นคนดี ทุกวันพระพวกชาวบ้านจะไปวัดตอนเช้าเพื่อทำบุญตักบาตร พอช่วงบ่ายก็จะไปฟังเทศน์ ฟังธรรม ซึ่งจะเป็นนิทานสอนใจให้ข้อคิดเพื่อประพฤติตนเป็นคนดี บางคนก็พาลูกหลานไปวัดด้วย เริ่ม

แรกที่มีการสร้างโรงเรียน ก็สร้างติดกับวัดและมีพระเจ้าอาวาสช่วยดูแลและช่วยสอน แต่ปัจจุบันพิธีกรรมต่าง ๆ เริ่มหายไปเพราะบางช่วงที่ไม่มีพระมาจำพรรษาอยู่ และโบสถ์บนดอยอีกก็เพิ่งสร้างขึ้นไม่นาน "

ในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่สะลักมีทั้งวัดในพุทธศาสนา และโบสถ์ของศาสนาคริสต์ วัดแม่สะลักฝั่งจังหวัดเชียงใหม่มีพระสงฆ์ 1 รูป เป็นพระหนุ่มเพิ่งมาจำพรรษามีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการประดิษฐ์ดอกไม้ การทำบายศรีและแกะสลักผลไม้ จนสามารถสั่งสอนอบรมให้ความรู้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจ และนอกจากนั้นยังเปิดสอนการวาดภาพและภาษาอังกฤษให้กับเด็ก จึงถือว่าพระสงฆ์ในชุมชนบ้านแม่สะลักมีบทบาทหน้าที่ในการเรียนรู้ทางสังคมทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ส่วนพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ ทางศาสนานั้นขึ้นอยู่กับความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ที่มาจำพรรษาซึ่งส่วนใหญ่มาจำพรรษาในระยะสั้น ๆ

ส่วนวัดแม่สะลักฝั่งเชียงรายนมาจำพรรษาได้ 1 ปี มีความสามารถทำนายโชคชะตาโหราศาสตร์ ช่วงแรกมีเด็กไปอยู่ด้วยแต่ต่อมาเด็กก็กลับไปอยู่กับพ่อแม่เหมือนเดิม หลวงพี่จึงชักชวนชาวเขาเผ่ามูเซอมาอยู่ด้วยใช้เวลาในการออกหาของป่า ไม่ได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ชุมชนบ้านแม่สะลักบนดอยอีกก็นับถือศาสนาคริสต์ มีการประกอบพิธีกรรมเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์โดยมีผู้นำศาสนาเป็นชาวอีเก้อ และใช้ภาษาอีเก้อ (อาซา) อบรม สั่งสอนให้สมาชิกในชุมชน ได้เป็นแนวทางยึดถือและปฏิบัติ สมาชิกส่วนมาก 90 เปอร์เซ็นต์เป็นเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนผู้ใช้สารเสพติดจะไปรับจ้างหรือพักผ่อนอยู่กับบ้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักจะเป็นไปตามธรรมชาติของวัดในชุมชนชาวเขาซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม วัดจะมีบทบาทหน้าที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ความสำคัญจะขึ้นอยู่กับพระสงฆ์ผู้จำพรรษากับสมาชิกในชุมชน ศาสนาในชุมชนบ้านแม่สะลักจึงไม่มีบทบาท อิทธิพลมากนักในการชักจูงโน้มน้าวจิตใจให้คนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา

ศาสนา หมายถึงคำสั่งสอนซึ่งแต่ละศาสนาอาจจะมีคำสั่งสอนเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันทั้งในด้านรูปลักษณะและหน้าที่ทางสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือสอนให้คนเป็นคนดีให้คนมีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้มีความสามัคคี ให้มีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ ตลอดจนเป็นการรวมแห่งความเชื่อ และความเคารพนับถืออันสูงสุดของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน ศาสนาจึงมีส่วนสร้างคนในสังคมชุมชนบ้านแม่สะลัก ให้มีเจตคติที่ดี มีจิตใจงดงาม มีความประพฤติที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม ความสุจริต

ศาสนาในหมู่บ้านแม่สะลักไม่เข้มแข็งเพราะขาดผู้นำทางศาสนาที่มีศักยภาพจึงมีบทบาทในการเรียนรู้ทางสังคมของบุคคลในชุมชนน้อยมาก ทั้งที่ศาสนาเป็นพลังให้บุคคลยอมรับหรือไม่ยอมรับสิ่งต่างๆ คุณค่าที่ได้จากศาสนาเป็นเสมือนเครื่องกลั่นกรองความรู้สึกของบุคคล

ศาสนามีอิทธิพลต่อบุคคลเพราะศาสนาจะช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้แนวทางความประพฤติของบุคคล สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักได้เรียนรู้และยอมรับจากศาสนาว่าสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิด เกิดจากความเชื่อในศาสนาที่คนยึดถือและจะมีอิทธิพลทางด้านจิตวิทยาที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ และสร้างบุคลิกภาพของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก อย่างไรก็ตามศาสนาก็ยังมีอิทธิพลต่อสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก เพราะเป็นข้อกำหนดและข้อห้ามที่มีผลต่อความประพฤติของบุคคลซึ่งจะออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านแม่สะลักในปัจจุบัน

วัดและโบสถ์จากในอดีตที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน ปัจจุบันเป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นครั้งคราว บทบาทของการถ่ายทอดความรู้เริ่มน้อยลง

3. การเรียนรู้ในโรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หนังสือมากขึ้นและสมาชิกมีค่านิยมยกย่องผู้มีความรู้ทางด้านหนังสือเพราะสามารถติดต่อกับบุคคลภายนอก เมื่อมีการให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้หนังสือมากขึ้น และใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพราะการเรียนรู้ภาษาไทย อ่านและเขียนภาษาไทยได้ สมาชิกในชุมชนจึงได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนหนังสือ เป็นการสะดวกติดต่อกับทางอำเภอเรื่องการขอสัญชาติ หรือการขอทะเบียนบ้านและการทำบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งการติดต่อกับบุคคลภายนอกจะต้องรู้และเขียน อ่าน ภาษาไทยได้ ซึ่งการเรียนในโรงเรียนเป็นการทำให้ตัวเองและลูกหลานรู้หนังสือ สามารถช่วยเหลือพึ่งพากันได้ ความสนใจในการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนจึงมีมากขึ้น

ในอดีต โรงเรียนบ้านแม่สะลักอยู่ติดกับวัด มีจำนวนนักเรียน 20 – 30 คน จะแบ่งตามชั้นและอายุของเด็กมีครู 1 คนและ ตชด. 1 คน มาช่วยสอนในระยะแรกและใช้ศาลาวัดเป็นอาคารเรียน ต่อมาได้สร้างอาคารเรียนขึ้นมาอีก 1 หลัง ในช่วงดังกล่าว มีกิจกรรมปลูกผักสวนครัว ทำการเกษตรเพื่อให้เด็กได้มาโรงเรียนและรักโรงเรียน ต่อมาเด็กนักเรียนเพิ่ม

มากขึ้นจึงได้ย้ายจากที่เดิมมาสร้างที่ใหม่ โดยสมาชิกในชุมชนได้บริจาคที่ดินในการสร้างโรงเรียน

จากการพูดคุยกับนางศรีไพร ซึ่งเป็นนักเรียนในรุ่นแรก ๆ ที่เริ่มเข้าเรียนในโรงเรียน เล่าว่า ครูจะมีหนังสือให้นักเรียนจดลงในสมุดเพื่อให้ท่องจำเมื่อท่องได้ครูก็จะให้ไปสอนน้อง ป.1 เพราะบางครั้งครูไม่อยู่ ต้องช่วยกันแต่ถ้าท่องไม่ได้บางครั้งจะถูกตี แต่ก็ต้องทำให้ขยันท่องได้หมดเลยอ่านออกเขียนได้ บางคนท่องไม่ได้ก็อ่านไม่ได้ ช่วงบ่ายจะมีการลงเกษตรปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อทำอาหารกลางวัน ที่เหลือก็จะแบ่งกันเอากลับบ้าน"

ซึ่งการตั้งโรงเรียนในหมู่บ้านระยะแรก ๆ ซึ่งมีการเกณฑ์เด็กเข้าเรียน แต่ก็ยังมีเด็กบางคนไม่เข้ามาเรียน เนื่องจากสาเหตุที่แตกต่างกันเพราะบางคนไม่ทราบวันเดือนปีเกิด ไม่ทราบว่าลูกของตนเองมีอายุเท่าไร และเพราะสภาพทางครอบครัวที่ต้องการเข้ากินค่าไม่มีเวลาไปเรียนหนังสือเพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน หรือรับจ้าง ทำนา ไม่มีเวลาที่จะไปโรงเรียน

ในช่วงปี พ.ศ. 2520 ทางราชการเริ่มมีการบังคับโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้าน ปิดสอนตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 และมีการเกณฑ์เด็กชาย หญิงอายุ 8 - 10 ปี ให้เข้าเรียน เมื่อจบแล้วมีการออกหลักฐานทำให้สมาชิกในชุมชนให้ความไว้วางใจกับการเรียนการสอนในโรงเรียนมากขึ้น เพราะเมื่อผู้เรียนจบออกมาอ่านออก เขียนได้ และพูดภาษาไทยได้ และสามารถติดต่อกับทางอำเภอในการขอทำสัญชาติไทย ขอทำบัตรประจำตัวประชาชน ทะเบียนบ้าน จึงได้ให้ความสำคัญแก่การรู้หนังสือมากขึ้น และสมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับการรู้หนังสือมากขึ้น ซึ่งเมื่อนักเรียนจบชั้นสูงสุดของทางโรงเรียน ทางโรงเรียนก็จะออกหลักฐานการศึกษาให้กับนักเรียนซึ่งจะเป็นใบรับรองวิทยฐานะที่จะก้าวสู่สังคมภายนอก

ในปัจจุบันโรงเรียนในชุมชนบ้านแม่สะลักคือโรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ 2 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนเป็นสถาบันที่อบรมในรูปที่ต้องการให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ ซึ่งการเรียนรู้อาจทำให้เด็กได้เรียนรู้เพราะเป็นการบอกว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ อะไรผิดอะไรถูก เนื่องจากมีการชี้ทางและแนะแนวทางในการปฏิบัติให้นักเรียนอย่างจริงจังและเจตนาเพื่อให้ นักเรียนสามารถวางตัวได้ถูกต้องและเหมาะสม

โรงเรียนได้เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีข้าราชการครู 7 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน นักการภารโรง 1 คน มีครูประจำชั้นครบทุกชั้นและสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ โรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านหลังที่ 2 ในชุมชนทุกเช้าเด็กจะมาโรงเรียนประมาณ 7.30 น โรงเรียนเลิกเวลา 16.00 น. เมื่อนักเรียนมาถึงโรงเรียนจะต้องทำงานตามกลุ่มสี ซึ่ง

แบ่งความรับผิดชอบในการทำงาน เช่น ทำอาหารกลางวัน ทำความสะอาดห้องน้ำ เก็บขยะ และรดน้ำต้นไม้

ส่วนอนุบาลให้เก็บกระดาดและช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียนเก็บอุปกรณ์ของเล่น ซึ่งเป็นการฝึกให้เด็กทุกคนในโรงเรียนรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมที่อยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตตั้งแต่เล็ก เพราะผู้ปกครองจะส่งเด็กเข้ามาเรียนในโรงเรียนตั้งแต่อายุเริ่มเข้าปีที่ 4 อยู่ชั้นอนุบาลแต่ก็มีผู้ปกครองบางคนได้ส่งเด็กอายุ 3 ปี เข้ามาเรียนด้วยเหตุผลไม่มีใครดูแลเพราะต้องไปรับจ้างหรือมีลูกคนใหม่เพิ่งคลอด ทำให้การดูแลลำบากจึงส่งมาให้ทางโรงเรียน ทางโรงเรียนได้ปรึกษากับคณะครูและคณะกรรมการโรงเรียนว่าจะรับเด็กอายุ 3 ปีได้หรือไม่ เพราะจากปีที่ผ่านมาเด็กนักเรียนมีจำนวน 40 คน แต่มีครูอัตราจ้างเพียง 1 คน เก่งว่าจะดูแลไม่ทั่วถึงและอาจเกิดอุบัติเหตุกับเด็กนักเรียนได้ เพราะเด็กยังเล็กเกินไปที่จะดูแลตนเองแต่อย่างไรตามผู้ปกครองส่วนมากมักพาลูกของตนไปทำงานกับตนเอง แต่ก็มีผู้ปกครองบางคนต้องการให้โรงเรียนเปิดรับเด็กเพราะต้องไปรับจ้างทำไร่ทำสวน ทางโรงเรียนก็รับเด็กบางส่วนที่ต้องการความช่วยเหลือและร่วมแก้ไขกับผู้ปกครอง

ทางโรงเรียนส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการทางสังคม อารมณ์ ร่างกาย และสติปัญญาทั้งทางด้านวิชาการ และทักษะในการดำรงชีวิตให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น วิเคราะห์ปัญหาในชุมชนและหาทางแก้ปัญหาร่วมกันเพราะสภาพที่ตั้งของโรงเรียนและสภาพครอบครัวของเด็กแต่ละคน มีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันในแต่ละครอบครัว เด็กนักเรียนบางคนพ่อแม่ใช้สารเสพติด สภาพความเป็นอยู่เด็กจะต้องดูแลช่วยเหลือตนเองเกินกว่าวัยของตน ทำให้เด็กขาดความรักความอบอุ่น ทางโรงเรียนได้พยายามให้เด็กเกิดการเรียนรู้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับเพื่อนในชั้นเรียน หรือเพื่อนในโรงเรียน

นายโสภาส จันทรี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ 2 กล่าวถึงการให้ความรู้กับเด็กเรื่องสารเสพติด ทางโรงเรียนได้ขอให้ครูประจำชั้นแต่ละชั้นได้ดูแลเด็กของตนเองอย่างใกล้ชิดโดยเน้นถึงสภาพในชุมชนและสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะกับเด็กนักเรียนที่ตัวโตกำลังศึกษาอยู่ชั้นป.4 ถึง ป.6 จะมีเด็กอายุ 13 – 17 ปี จะมีการให้คำปรึกษาให้ความรู้ เช่น เปิดเสียงตามสายต่อต้านยาเสพติด และให้ความรู้ด้านยาเสพติด หรือโครงการโรงเรียนสีขาวซึ่งเป็นการรณรงค์ให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องสารเสพติด การวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และมีกิจกรรม เกม วิดีโอ หรือสารคดีต่าง ๆ โดยมีการจัดกิจกรรมนันทนาการให้ความรู้ไปด้วยพร้อมกัน

ในขณะที่นายยุทธศักดิ์ บีโธ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนนี้นานถึง 15 ปี ได้เล่าว่ายาเสพติดกับชุมชนบ้านแม่สะลักมีมานาน ทางโรงเรียนได้พยายามให้

เด็กเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติด โดยดูจากคนรอบข้างพ่อแม่หรือจากชุมชนที่ครอบครัวใช้สารเสพติด ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความคิดของตนและวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน และหาทางออกให้เด็กได้ออกกำลังกายเล่นกีฬา เด็กนักเรียนส่วนมากจะเล่นกีฬาเป็นทุกประเภท เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตะกร้อ ซึ่งนักเรียนจะใช้เวลาฝึกซ้อมตอนเย็นและตอนกลางวันรวมทั้งวันเสาร์-อาทิตย์

นักเรียนที่เล่นกีฬาสส่วนมากเป็นเด็กนักเรียนชายมากกว่าเด็กนักเรียนหญิง นอกจากนี้ นักเรียนยังมีนักเรียนที่จบไปแล้วรวมทั้งเยาวชนในชุมชนที่ใช้เวลาวางในช่วงเย็นมาเล่นกีฬากันที่โรงเรียนในช่วงเวลา 17.00-18.00 น. จำนวนประมาณ 30 คน

ในโรงเรียนได้ส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาถึงโทษของการใช้สารเสพติดที่จะเน้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงที่พบเห็นในชุมชน ปัจจุบันพบว่านักเรียนส่วนมากเรียนรู้ทางด้านทักษะการอ่าน การเขียนภาษาไทยค่อนข้างช้าแต่ทางโรงเรียน พยายามเน้นการใช้ภาษาไทยเพื่อสามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตในวิถีชีวิตของตน เนื่องจากเด็กนักเรียนจะใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองรองจากภาษาประจำเผ่า

สำหรับการดำเนินชีวิตผู้ปกครองยังใช้สารเสพติดเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม ทางโรงเรียนได้พยายามจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กตระหนักถึงปัญหายาเสพติดและพิษภัยของยาเสพติด แต่ผู้ปกครองหรือคนในชุมชนบางคนยังใช้สารเสพติดกันเป็นจำนวนมากทำให้เด็กเกิดความสับสน ว่าสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิด สิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ แต่ทางโรงเรียนได้พยายามให้เด็กรู้จักคิด แก้ปัญหาและรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อเด็กจะได้ดำรงชีวิตของตนเองอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ปัจจุบันโรงเรียนได้ส่งเสริมให้เด็กอ่านหนังสือพิมพ์ สารคดี นวนิยายและข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะข่าวที่เกี่ยวกับสารเสพติด ซึ่งเป็นข่าวที่นักเรียนต้องตระหนักเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว โดยโรงเรียนให้นักเรียนชั้น ป.5 และ ป.6 เสนอข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ที่นักเรียนสนใจทั้งข่าวการศึกษา สังคม การเมือง ข่าวกีฬา และข่าวเกี่ยวกับยาเสพติดให้นักเรียนออกมารายงานหน้าเสาธงเท่านั้น แต่หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับก็มีเรื่องราวต่างๆ ที่นักเรียนบางกลุ่มชอบดู เช่น แฟชั่นใหม่ ๆ การลอกเลียนแบบทรงผม หรือการแต่งกายเพื่อให้เข้ากับสมัยนิยม การเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนขึ้นอยู่กับนักเรียนแต่ละคนขึ้นอยู่กับ การอ่านออก เขียนได้ และสามารถวิเคราะห์หาเหตุผลเลือกเฟ้นข่าวสารต่างๆ ขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคนต่อสิ่งที่ตนได้รับ

ในปัจจุบันเมื่อมีโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนเป็นแบบแผนสมาชิกในชุมชน ก็ยินยอมให้ลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเมื่อได้เห็นตัวอย่างความสำเร็จและมองเห็นประโยชน์

ในการอ่านออกเขียนได้และสามารถติดต่อสื่อสารเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งมีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนจึงมีทัศนคติที่เปลี่ยนไป

การเรียนรู้นอกจากการเกษตรยังมีการสร้างบ้าน ซึ่งนายอาเสาะและนายอาโผ ซึ่งเป็นช่างฝีมือในการสร้างบ้าน ได้เล่าว่า “การฝึกหัด และฝึกปฏิบัติ โดยเริ่มแรกจะสนใจการสร้างบ้าน คอยสังเกตจากผู้ชำนาญและทำตาม พอทำได้ ก็ลงมือสร้างบ้านเอง ซึ่งการสร้างบ้านชาวเขาไม่ยาก ซึ่งทำจากวัสดุในท้องถิ่น ซึ่งผู้มีฝีมือบอกว่าเป็นงานค่อนข้างละเอียด การสร้างบ้านรู้จักเลือกไม้ และใช้อุปกรณ์ให้เหมาะสม บ้านก็จะอยู่ได้นาน หมอดก็จะไม่กิน”

นอกจากการศึกษาในโรงเรียนยังมีการศึกษานอกระบบ คือการศึกษาผู้ใหญ่ ได้มีการตื่นตัวอีกครั้งเมื่อมีการจัดสอนหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งนโยบายดังกล่าวนี้ต้องการให้ผู้สมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะต้องรู้หนังสือ อ่านออก เขียนได้จึงมีการเรียนเพื่อสอบเปรียบเทียบ ประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วก็ประถมศึกษาปีที่ 6 การเรียนจะใช้สถานที่เรียนในโรงเรียนในตอนเย็นหลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้วการเรียนผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่ในปัจจุบันมีการลงเรียนใน กศน. มีการลงทะเบียนและสอบเทียบเพื่อสะดวกในการสมัครเป็นกรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชนเพราะถ้าคนไหนอ่านเขียนไม่ได้ ทำให้การติดต่อกับบุคคลภายนอกหรือหน่วยราชการอื่น ๆ ลำบากเพราะงานดังกล่าวต้องเกี่ยวข้องกับหนังสือราชการและเอกสารสำคัญ

การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการแสวงหาความรู้ของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักนอกจากได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและผู้รู้ บางคนยังแสวงหาด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการฝึกปฏิบัติลงมือลงมือ เช่นการรักษาโรคด้วยสมุนไพร การทำเครื่องประดับของสมาชิกบนดอยอีโก้ ซึ่งสามารถผลิตเป็นรายได้ให้กับครอบครัว การเรียนรู้ด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จ มีความชำนาญ ในการประกอบอาชีพ บุคคลเหล่านี้ต่อมาสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจต่อไป

4. การเรียนรู้จากสื่อมวลชน

จากสถานการณ์ในชุมชนบ้านแม่สะลักในปัจจุบันมีการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนอย่างมากมาย การพัฒนาประเทศส่งผลต่อสภาพการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ การสร้างถนน การขยายบริการด้านไฟฟ้า ทำให้การคมนาคมติดต่อกับบุคคลภายนอกมีโอกาสมากขึ้น ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้านสื่อมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ การเดินทางเข้า ออกหมู่บ้าน ติดต่อกับ

บุคคลภายนอกต่างหมู่บ้านและอำเภอมีมากขึ้นเพราะมีความสะดวกสบาย สมาชิกในหมู่บ้านมีโอกาสออกไปพบเห็นเรื่องราวจากชุมชนหรือสังคมใกล้เคียงแล้วมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกหมู่บ้านต่างนำความรู้เรื่องราวที่แปลกใหม่เข้ามาในชุมชน อาจจะในรูปแบบของหนังสือ เอกสารและการบอกเล่า อบรม การรู้หนังสือและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นในการรับรู้สิ่งใหม่ ๆ และการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก นอกจากนี้สมาชิกจากนอกหมู่บ้านเข้ามาติดต่อค้าขาย และย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชนบ้านแม่สะลัก มีการซื้อขายที่ดินกันมากขึ้น

จากการบอกเล่าของแม่หลวงศรีนวลและพ่อเผ่าช่างตา ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านว่า "บ้านแม่สะลักจะไปไหนลำบากในสมัยนั้น ต้องเดินลัดเลาะและนั่งเรือโดยสาร ชาวบ้านไม่ไปไหนทำมาหากินไปวัน ๆ ทำไร่ ทำสวน ปลูกข้าว ปลูกผัก ช่วยเหลือกัน พอมีการสร้างถนน ไฟฟ้า ทำให้บ้านแม่สะลักไปไหนต่อไหนได้สบาย มีทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ จากสื่อมวลชน จะไปที่อำเภอหรือต่างหมู่บ้านก็สะดวกสบายขึ้นมีรถประจำ รถดอย ทำให้รู้เรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ"

การขยายตัวของสื่อมวลชนมายังชุมชนบ้านแม่สะลัก เป็นระบบการเรียนรู้ทำให้สมาชิกในชุมชนที่จะต้องเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนมีความสนใจที่จะเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดเช่นการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เพื่อสนองต่อความต้องการ ในการบริโภคและเครื่องอำนวยความสะดวก รวมทั้งแสวงหาเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะประเภทวิทยุและโทรทัศน์ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้

สื่อมวลชน การแลกเปลี่ยนข่าวสารในหมู่บ้านแม่สะลักก็คือพูดคุย พบปะ พบกันที่ไหนก็เล่าสู่กันฟังเช่นการไปซื้อของตามร้านค้า เดินไปทำงานทำไร่ทำสวนหรือไม่ก็แวะเวียนหรือเยี่ยมเยียนตามบ้านยิ่งในช่วงฤดูหนาวชาวบ้านนิยมการก่อไฟในบริเวณบ้าน บ้านใกล้เคียงกันก็มารวมกลุ่มกัน พูดคุยกันผู้ฟังได้ทราบข่าวคราวและเล่าต่อกัน

ข่าวที่สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักบอกต่อกันนั้น อาจเป็นข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา การแพร่ข่าวประเภทนี้มีอยู่ทั่วไป เช่น การทำบัตรประจำตัวประชาชนและการโอนสัญชาติหรือแม้กระทั่งข่าวหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ที่จะแพร่กันอย่างรวดเร็วหรือแม้แต่เรื่องสมาชิกในชุมชนหายตัวไปผู้นำชุมชนประกาศเสียงตามสายและช่วยกันตามหาและมีคนเห็นว่าสมาชิกในชุมชนถูกตำรวจจับไป ซึ่งข่าวสารต่างๆ ในหมู่บ้านที่ชาวบ้านจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือปรึกษาหารือกันจะมีมาก เป็นข่าวสารที่เล่าสู่กันฟังและเป็นเรื่องของสมาชิกทั้งหลายในชุมชน

การสื่อสารในหมู่บ้านแม่สะลักนอกจากเป็นข่าวที่พูดคุยกันแล้ว ยังมีการสื่อสารประเภทวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ นวนิยาย ซึ่งสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะฟังรายการจากวิทยุและดูโทรทัศน์ ด้วยเหตุผลที่ว่าวิทยุและโทรทัศน์จะมีกันในแต่ละหมู่บ้าน เด็กๆ และผู้ใหญ่มักจะไปรวมกลุ่มกันที่บ้านที่มีโทรทัศน์

ส่วนหนังสือพิมพ์และนวนิยายสำหรับสมาชิกในชุมชนแล้วจะหาได้ค่อนข้างยากและสาเหตุมาจากอ่านหนังสือไม่คล่องและราคาค่อนข้างแพง ส่วนภาพยนตร์จะมีรถมาฉายภาพยนตร์กลางแปลงให้ชม โดยเก็บค่าผ่านประตู ผู้ใหญ่ 10 บาท เด็ก 5 บาท จะฉายหนัง 2 เรื่องต่อ 1 รอบ แต่ละครั้งที่มาจะเปิดฉายครั้งละ 2 คืนติดต่อกัน รายการที่เป็นที่สนใจผู้ปกครอง เด็กในรายการโทรทัศน์ได้แก่ภาพยนตร์ ละครส่วนสารคดีหรือข่าวสารบ้านเมืองซึ่งเป็นการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ แบบอย่างของความประพฤติชาวบ้านไม่ให้ความสนใจดังเช่นที่บ้านของเด็กชายอาเถอะ จะมีคนมานั่งดูโทรทัศน์ในช่วงเย็นเป็นจำนวนประมาณ 20 คน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ พอมีข่าวประจำวันภาคค่ำเด็ก ๆ และผู้ใหญ่จะกลับบ้านเพื่อไปทำภารกิจของตน พอถึงเวลา 20.30 น. ซึ่งเป็นช่วงละครหลังข่าวออกอากาศจึงมีสมาชิกรวมกลุ่มกันอีกครั้งหนึ่งจนกระทั่งละครจบจึงกลับบ้านเพื่อไปพักผ่อน

ตามที่กล่าวตัวอย่างการสังเกตการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนบ้านแม่สะลักด้านการเรียนรู้ทางสังคมที่ได้จากการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลทางสังคมและวิถีชีวิตทั้งจากสื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยการนำสู่บ้านหรือพบปะกับบุคคลภายในชุมชนและนอกชุมชน

ระบบการเรียนรู้จากสื่อมวลชนของชุมชนบ้านแม่สะลักการเรียนรู้เลียนแบบและการสร้างค่านิยมใหม่ ๆ โดยมีรูปแบบการเรียนรู้จากการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ การอ่านหนังสือ นอกจากนั้นยังมีการฟังประกาศข่าวสารจากหน่วยงานในชุมชนต่าง ๆ

ระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนบ้านแม่สะลัก จะเริ่มจากบ้าน วัดและเรียนในโรงเรียน ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแม่สะลักเริ่มจากการเรียนการสอนในบ้านที่มีผู้สอนเป็นผู้รู้ โดยเนื้อหาที่ถ่ายทอดเป็นเนื้อหาของวิชาชีพที่มีการถ่ายทอดมานานแล้ว เช่น การทำนา ทำสวน งานฝีมือ งานจักสาน สถานที่เรียนกับสถานที่ปฏิบัติงานคือที่บ้าน การถ่ายทอดความรู้เป็นการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างหลาย ๆ ครั้ง จนผู้เรียนสามารถเรียนรู้และปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนสามารถนำวิชาที่เรียนรู้ถ่ายทอดให้กับลูกหลานและผู้สนใจอื่น ๆ ต่อไป

การเรียนรู้ในปัจจุบันในชุมชนบ้านแม่สะลักได้มีการเรียนรู้จากครอบครัว โรงเรียน และสื่อมวลชน นับว่าเป็นการเรียนรู้ที่กว้างขวาง และได้รับความสนใจจากประชาชนมาก ด้วยเหตุว่าการเรียนรู้เป็นสื่อหาความรู้สะดวกและหลากหลาย การได้รับความรู้เกิดการเรียนรู้

ไม่เป็นการจำกัดเนื้อหาการเรียนรู้สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ในเนื้อหาสาระต่าง ๆ สมาชิกในชุมชนเลือกรับรู้ได้ตามโอกาสและเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวที่ตนเองสนใจเมื่อแบ่งสาระสำคัญเกี่ยวกับระบบการเรียนรู้ทางสังคมมีสถาบันใหญ่ ๆ อยู่ 4 สถาบัน ครอบคลุม ศาสนา การเรียนรู้ในระบบและนอกระบบ สื่อมวลชน จึงอาจกล่าวได้ว่า สมาชิกในสังคมอยู่ภายใต้ระบบการเรียนรู้รอบด้านจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

สถาบันทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้ และกิจกรรมแต่ละสถาบันมีบทบาทสาระสำคัญแตกต่างกัน สมาชิกในแต่ละคนในสังคมมิได้เรียนรู้อยู่ในสถาบันใดสถาบันหนึ่งตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากชุมชนบ้านแม่สะลักมีการเรียนรู้ชีวิตสังคมได้ด้วยการกระทำที่มีต่อผู้อื่นในเรื่อง ต่าง ๆ ที่สำคัญจำเป็นในการดำรงชีวิต การเรียนรู้ทางสังคมมีความสำคัญตามลำดับขั้นต่าง ๆ ของชีวิตนั้นอันประกอบด้วยบุคคลและวิธีการต่าง ๆ เฉพาะของกลุ่ม จึงกำหนดได้เป็นสถาบันของสังคม ซึ่งจะผูกพันกับสมาชิกในกลุ่มตลอดไป ตั้งแต่แรกเกิดโดยได้สถานภาพกำหนด บทบาท หน้าที่ ตั้งแต่เล็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่สามารถดูแลตัวเองได้ก็ตาม เพราะสมาชิกมีความต้องการที่จะสืบต่อพงศ์พันธุ์ต่อไป ทำให้เกิดเป็นครอบครัวและเครือญาติต่อไปอีกซึ่งเป็นวัฏจักรของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักที่ต้องมีการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งเป็นช่องทางที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขาอย่างต่อเนื่องตลอดไป

การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทและหน้าที่ที่สังคมกำหนดระหว่างสมาชิกในชุมชนอยู่ตลอดเวลาและเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือก็ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย สำหรับการเรียนรู้ตามอภิปรัชญาจากสื่อมวลชนและการบอกเล่าของผู้อื่น การเรียนรู้ในปัจจุบันจึงเป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนไปของชุมชน

ตอนที่ 3 ช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

ชุมชนบ้านแม่สะลักมีผู้ใช้สารเสพติดประมาณ 38 คน ครัวเรือน จาก 120 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35 ประกอบด้วยบ้านแม่สะลักหมู่ 9 จังหวัดเชียงราย จำนวน 21 คน บ้านแม่สะลักบนดอยอีโก้ หมู่ที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 คน และบ้านแม่สะลักหมู่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 14 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและผู้สูงอายุ

ลักษณะการใช้สารเสพติดในชุมชนบ้านแม่สะลัก

การใช้สารเสพติดพบว่า กลุ่มผู้ใช้สารเสพติด จะเริ่มใช้สารเสพติดเมื่ออายุ 14-17 ปี คือเมื่อจบชั้นประถมศึกษาหรือเริ่มทำงาน หรือสมาชิกในครอบครัวชักชวนให้ทดลอง ซึ่งในการใช้สารเสพติดมาจากการทำงานช่วยพ่อ แม่ เพราะเมื่อเป็นพ่อแม่ใช้สารเสพติดและส่วนใหญก็ได้สังเกต และได้ทดลองใช้และมีประสบการณ์ในการใช้สารเสพติดมาก่อนที่จะใช้สารเสพติดเป็นประจำ ซึ่งกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดประเภทยาบ้า ผู้ใช้สารเสพติดใช้วิธีสูบไอระเหยซึ่งมีวิธีการที่นิยมกันมาก

โดยผู้สูบจะสูบเอาควันของยาบ้า โดยใช้กระดาษฟลอยด์เพื่อให้ยาบ้าเกิดการเผาไหม้ โดยใช้ไฟแช็คโดยใช้ไฟลอย เพื่อให้ไฟออกมาเป็นจุดเล็ก ๆ จะเกิดการเผาไหม้ช้า ๆ โดยจะใช้ยาครึ่งเม็ดหรือหนึ่งเม็ดจากการสังเกตและพูดคุยกับผู้ใช้สารเสพติดประเภทยาบ้า จะใช้อุปกรณ์การสูบยาบ้าเพื่อสูบดมควันจากการเผายาบ้า คือมีกระตังยงเล็ก ๆ ที่ทำจากฟลอยด์ของบุหรี่ หรือกล่องนม ไม่ผ่ากลางตรงกลาง ข้างในจะมีเส้นผ่านศูนย์กลางครึ่งเซนติเมตร ความยาว 5-6 เซนติเมตร ไฟแช็ค ที่สามารถทำให้ไฟลอยได้และมีความร้อนน้อย ๆ เพราะจะทำให้การเผายาบ้ามีระยะเวลานาน ประมาณ หนึ่งนาทีก่อน หรือ ครึ่งนาทีก่อน แล้วแต่ปริมาณของยา แต่ถ้ามีปริมาณมาก ก็จะสูบควันได้นานถึง 1-3 นาที สูบได้ 2-3 ครั้ง

การหาอุปกรณ์ในชุมชนหาได้ง่าย บางคนใช้กระดาษม้วนแทนไม้ไฟแต่รสชาติไม่ดี จะขมติดปาก แต่มีวิธีแก้คืออมเหรียญบาทไว้ใต้ลิ้น พอสูบเสร็จจะมีคราบสีขาวติดเหรียญซึ่งเป็นวิธีแก้ได้ แล้วถ้ายาที่สูบเป็นยาเก่าเก็บไว้นานก็จะไม่ดีเพราะสูบแล้วจะขมแสดงว่ายาเสียแล้วใช้ไม่ได้

ความถี่ในการใช้สารเสพติด(ยาบ้า)สามารถแบ่งกลุ่มออกมาได้ 2 ระดับ

1. กลุ่มผู้ใช้อย่างเป็นครั้งคราว ได้แก่กลุ่มผู้ใช้แรงงาน รับจ้าง ใช้เฉพาะเวลาทำงาน หรือวันที่รับจ้างได้เงินมา ก็จะมาพบปะสังสรรค์กับเพื่อน หรือมีงานเทศกาลต่าง ๆ หรือมีงานศพหรือมีการเล่นการพนัน ดังนั้นจึงมีการกำหนดเวลาหรือความถี่ในการใช้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับโอกาสต่าง ๆ สำหรับผู้ใช้สารเสพติดเป็นครั้งคราวเมื่อรับจ้าง หรือพวกชักชวน อาจจะเป็นเพื่อความบันเทิง หรือใช้ยาเพื่อจะทำงาน

2. กลุ่มผู้ใช้ประจำ จะมีการใช้ทุกวันมีปริมาณ ความถี่ในการใช้ค่อนข้างแน่นอน สม่ำเสมอและต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จะใช้เวลาตอนเช้าก่อนทำงาน หรือทำงานเสร็จแล้วมาเสพ ใช้จนติดเป็นประจำถ้าไม่ได้เสพจะมีอาการอยากนอนไม่อยากทำงาน ซึ่งในหมู่บ้าน

แม่สะลักจะนิยมซื้อขายในตอนกลางคืนในหมู่บ้าน โดยไม่จำเป็นต้องมีงานหรือเทศกาลพิเศษใด ๆ

วิธีการเสพยาบ้าใช้วิธีสูบดมเอาไอระเหย พวกเขาใช้สารเสพติดเป็นครั้งคราวเมื่อรับจ้างหรือพวกชักชวน อาจจะเป็นเพื่อความบันเทิง หรือใช้ยาเพื่อจะทำงาน สำหรับผู้ใช้สารเสพติดประเภทฝิ่นจะเป็นผู้สูงอายุและใช้ฝิ่นเป็นประจำ โดยเลือกใช้สารเสพติดในเวลาพักผ่อนหรือหลังจากการทำงาน เพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อย หรือเมื่อไม่สบายเพื่อบรรเทาอาการเจ็บปวด

สถานที่ที่กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดจะใช้เสพยาเสพติด จะเสพในบ้านของตนเองหรือบ้านผู้ชายหรือป้าข้างบ้าน สถานที่เสพยาหลากหลายบางคนนิยมเสพยาเสพติดกับเพื่อน กลุ่มเดียวกันหรือคนที่ไว้ใจ ใกล้ชิดกันเพราะคิดว่าสถานที่ไม่สำคัญ ความสำคัญจะอยู่ที่สภาพแวดล้อมและบุคคลที่ไว้ใจ ซึ่งอาจจะเป็นเพื่อนสนิทหรือทำงานร่วมกันหรือบางครั้งต้องการพักผ่อนหย่อนใจ หรือทำกิจกรรมใด ๆ ร่วมกันหรือเป็นช่วงเวลาที่มีโอกาสพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือชักชวนกันดังที่กล่าวมา

การใช้สารเสพติดของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดไม่ว่าจะเป็นฝิ่นหรือยาบ้า แม้จะมีวิธีการใช้และจุดประสงค์ในการใช้ที่แตกต่างกัน หากเมื่อมองในแง่ของโอกาสและช่องทาง แล้วชุมชนบ้านแม่สะลักจะมีโอกาสและบรรยากาศ สถานการณ์รอบข้างจะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะผู้ใช้สารเสพติดส่วนใหญ่จะมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มเพื่อนที่สนิทและคุ้นเคยกัน มีโอกาสพูดคุยสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง สนุกสนานและมีความสุขแล้วไว้ใจกัน ซึ่งโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพ ซึ่งมีการใช้สารเสพติดและชักชวนให้ลองใช้ ก็จะใช้ตาม ๆ กัน

สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักเกิดการเรียนรู้โดยมีการถ่ายทอด สังเกต เลียนแบบของวิถีชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนจำกัดให้อยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน จึงเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงอยู่เพื่อการบำบัดความต้องการ สมาชิกต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษาการกระทำและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ความผูกพันและอิทธิพลที่มีต่อตัวสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักกล่าวได้ว่าเป็นช่องทางศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

ในชุมชนหมู่บ้านแม่สะลักสมาชิกเรียนรู้ทางสังคม โดยผ่านประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ การดำรงชีวิตประจำวันและวิธีการรักษาโรค การเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้สมาชิกพัฒนาตนเองเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม พัฒนาคูณลักษณะของตนเองให้เป็นที่ยอมรับอันเป็นผลจากการกระทำระหว่างกันในสังคมและมีการปรับความต้องการและการกระทำของตนให้เข้ากับกลุ่ม ตามบทบาทและหน้าที่ที่สังคมกำหนด

การเรียนรู้ในวัยเด็กมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก ที่สุดโดยครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เป็น การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด พ่อแม่หรือสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดเด็กที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อเป็นแนวทางที่ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติและยังเป็นช่องทางที่สำคัญในการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

วัยรุ่นในชุมชนบ้านแม่สะลักมีอิสระในการดูแลตนเอง สามารถทำงานรับจ้างจึงเป็นวัยที่มีความสำคัญที่จะเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด เด็กจะเริ่มเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาวซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทาง ด้านร่างกายและจิตใจ วุฒิภาวะต่าง ๆ ในช่วงวัยรุ่นเพื่อนจะมีความหมายมากและมีการรวมกลุ่มกัน จะขาดเพื่อนไม่ได้ ทำอะไรต้องอาศัยเพื่อน มีปัญหามักจะเล่าหรือขอความคิดเห็นขอคำปรึกษาจากเพื่อน มากกว่าพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อความต้องการของวัยรุ่นมากซึ่งจะเกิดช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด โดยมีเพื่อนชักชวนและต้องการการรวมกลุ่ม ดังนั้นความต้องการที่แท้จริงคือความต้องการของตนเองบวกกับความต้องการของสังคมที่ตนเข้าร่วมด้วย สิ่งสำคัญที่สุดคือครอบครัวและสังคม จะทำให้วัยรุ่นเกิดการเรียนรู้ได้มากโดยเฉพาะการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด

ช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดของชุมชนบ้านแม่สะลัก แบ่งออกเป็น

1. การเรียนรู้ทางตรงที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด เป็นการสอนหรือบอกโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน ตายายสอนหลานหรือผู้นำศาสนาสอนสมาชิกในชุมชน เป็นต้น
2. การเรียนรู้ทางอ้อม เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตหรือลอกเลียนแบบจากพ่อแม่ หรือเพื่อน จากสื่อทางโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ เป็นต้น

ช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก โดยผ่านสถาบันทางสังคมที่สำคัญมีดังนี้

1. สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานสำคัญของสังคม จากวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อเสร็จจากการทำงานจะพักผ่อนซึ่งเห็นได้จากนายอาโพ ตะฮ่อ ชาวเขาเผ่าอาก้อที่อาศัย อยู่บนดอยโดยปกติจะไปทำไร่ทำสวนในขณะเดียวกันเด็กจะเรียนรู้จาก พ่อ แม่ ที่ใช้สารเสพติด กลับมาถึงบ้านจะซื้อฝิ่นมาสูบในบ้านหรือป่าข้างบ้านช่วงเย็นใช้เวลาประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง เพื่อแก้ปวดเมื่อย ในระหว่างรอภรรยาและลูกกลับเข้าบ้าน ภรรยากลับเข้าบ้าน

ตอนเวลาเย็น แบกพื้นและเก็บผักตามเรือกสวนไร่นาใส่ตะกร้ามาด้วย ชวนกลับมาพร้อมกันหลายคนแล้วเดินเข้าบ้านของตนเอง และลูกที่กลับจากโรงเรียนก็เล่นอยู่กับญาติหรือเพื่อนบ้านบริเวณใกล้เคียงเพื่อรอแม่เด็กหลายคนก็จะเห็นพ่อและญาติใช้สารเสพติด เมื่อเห็นแม่กลับจากการทำไร่ ทำสวนลูกก็จะวิ่งมา เด็กผู้หญิงจะช่วยแม่ในการเตรียมทำอาหารมื้อเย็น ในขณะที่เด็กผู้ชายส่วนมากจะมีอิสระไม่ต้องทำงานในครัวแต่บางครั้งจะช่วยตักน้ำ หาพื้น และชวนกันไปดักนก หรือหาของป่าซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชน

จากการเก็บข้อมูลเด็กชายแม่สะลักซึ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คนหนึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในครอบครัว ฐานะความเป็นอยู่ลำบาก รายได้ไม่เพียงพอ กับรายจ่าย ตนเองต้องไปเก็บผัก ดักนก พ่อและแม่ต้องออกไปรับจ้าง พี่สาวต้องไปรับจ้างทำงานในเมือง เด็กชายได้เห็นพ่อใช้สารเสพติดตั้งแต่เล็ก พ่อต้องใช้สารเสพติดทุกวันถ้าไม่ใช้จะมีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง ปวดท้อง จากสภาพที่พบเห็นคือการเรียนรู้จากการดูพี่สาวทำให้เด็กชาย ไม่แน่ใจว่าจะใช้ฝิ่นหรือใช้สารเสพติดเพราะเป็นเรื่องของอนาคตอีกนาน

ครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่ติดสารเสพติดอยู่ 2 ครอบครัว ครอบครัวที่ใช้สารเสพติดส่วนมากผู้เป็นพ่อจะใช้สารเสพติด สำหรับครอบครัวของเด็กชายยะปะแะ เรียนอยู่ชั้น ป.2 น้องชายชื่ออาตะโก เรียนอยู่ชั้นอนุบาลทั้ง 2 คนเป็นลูกของนางนาพะ และนายบุญโด ซึ่งทั้งสองทั้งเสพและขายสารเสพติด โดยแม่จะเสพยาฝิ่นและพ่อจะเสพยาบ้า การซื้อขายยาเสพติดบนดอยอีก้อให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่ต้องการสารเสพติด และบ้านของนางนาพะเป็นสถานที่สูบยาฝิ่นและยาบ้ามีคนมาซื้อและเสพยาในเวลากลางวัน แต่ส่วนมากเป็นตอนเย็นหลังจากการทำงานจะมาในเวลากลางคืน เพราะใช้เวลาในการเสพสารเสพติดประเภทฝิ่นประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง บางคนกว่าจะสูบเสร็จก็เกือบเที่ยงคืนรวมประมาณวันละ 20 คนแต่ถ้าเป็นยาบ้าใช้เวลา 2-3 นาทีเสร็จก็กลับ บางคนก็สูบฝิ่นกินนอนบ้านค่าง บ้านนางนาพะ นายบุญโด ลูกทั้งสองของนางจะตื่นมาตอนเช้าเพื่อไปโรงเรียน เด็กต้องทำอาหารเองเพราะกว่าพ่อแม่จะตื่นก็ 10 โมงเช้าเพราะนอนดึกกว่าจะเสพยาเสร็จ เด็กทั้งสองจะไปโรงเรียนสายและขาดเรียนเป็นประจำเพราะไม่ได้กินข้าว บางวันเด็กทั้งสองจะไปขอข้าววัดบ้านแม่สะลักเชียงใหม่

ในช่วงที่นางนาพะและสามีไปซื้อขายที่บ้านจะคือ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากบ้านแม่สะลักประมาณ 9 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางไปกลับ 2 วัน 2 คืน ปล่อยลูกทั้งสองคนให้อยู่บ้านตามลำพัง เพื่อนบ้านสงสารนำอาหารมาให้เด็ก เพื่อนบ้านให้การดูแลลูกของนางนาพะเสมอ บางคืนนอนอยู่บ้านสองคนตามลำพัง น้องคนเล็กจะร้องไห้คิดถึงพ่อแม่ เพื่อนบ้านสงสารก็ชวนไปนอนที่บ้านของตนเอง ซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก

ทราบดีว่าครอบครัวของเด็กชายยะปะแอ มีสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าวนี้จนเป็นเรื่องปกติธรรมดา

นางนาพะ ได้เล่าให้ฟังว่าเดิมบ้านนางอยู่ที่ผาขวาง บ้านโละเชียงรายมีการปลูกฝิ่นปีหนึ่งปลูกได้สามร้อย และครอบครัวนางใช้สารเสพติดตัวนางอายุ 10 ปีก็เริ่มสูบ เพราะเวลาไปบ้านเพื่อนก็เอาฝิ่นมาให้ลอง ไปหลายบ้านก็ไปสูบหลายครั้งจนมันติดเลิกไม่ได้

ทุกวันนี้นางนาพะไม่สนใจดูแลลูกของนางทั้งสองคนขอให้นางได้เสพยาก็พอ นางมีสภาพร่างกายผอมเหลืองไม่มีแรง แสบไม่มีใครจ้างให้ทำงานนอกจากไปช่วยงานคนชายฝิ่นเพื่อขอยาฝิ่นเป็นค่าตอบแทนสูบไปในแต่ละวัน จากกรณีนางนาพะ กล่าวได้ว่าครอบครัวของนางที่มีพ่อ แม่ใช้สารเสพติดทำให้นางเกิดการเรียนรู้การใช้สารเสพติด ตั้งแต่เด็กจนเติบโตจึงเกิดการเรียนรู้เพราะคิดว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา สุดท้ายชักชวนสามีและคนในครอบครัวใช้สารเสพติดด้วยกัน

สำหรับนางมีกะ ตะฮ้อ อายุ 35 ปี พักอยู่กับลูกสาวชื่อบู๊ตีอายุ 13 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นางมีกะเป็นคนบ้านผาใต้ ในครอบครัวของนางไม่มีใครใช้สารเสพติด แต่เมื่อแต่งงานกับนายอาเจ๊ะ ซึ่งเป็นลูกชายของนายอาเบ เมื่อก่อนมีอาชีพทำไร่ ทำสวน รับจ้าง ทั้งสองชายฝิ่นและเสฟในเวลาเดียวกัน พอทำสวนทำไร่หรือรับจ้างมาถึงบ้านก็สูบบุหรี่ สามีและพ่อของสามีสองคนชวนนางมีกะสูบบุหรี่เพื่อแก้ปวด ครั้งแรกนางก็ปฏิเสธ แต่พอชวนหลายครั้งเข้านางก็ลองสูบบุหรี่วันละนิดแก้ปวดหลังปวดเอว และเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกวันจนเลิกไม่ได้ซึ่งจากกรณีดังกล่าวนี้สามีหรือภรรยาใช้สารเสพติดเหมือนตัวเอง จากตัวอย่างนางมีกะ ซึ่งสามีเป็นผู้ชักชวน

ช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมานางมีกะทะเลาะกับนายอาเจ๊ะผู้เป็นสามีจึงแยกทางกัน นางมีกะออกจากบ้าน ปัจจุบันบ้านของนางอยู่ตรงข้ามกับบริเวณโรงเรียน สภาพบ้านหลังคามุงจาก จากการใช้งานมาหลายปีและไม่ได้ซ่อมแซมทำให้หลังคารั่ว พอถึงช่วงหน้าฝนที่ผ่านมานางมีกะได้ซ่อมแซมหลังคาบ้าน โดยให้คนที่มาสูบบุหรี่เป็นประจำที่บ้านมาช่วยซ่อมแซมแล้วจึงให้ฝิ่นเป็นค่าตอบแทน สภาพบ้านทำด้วยฟากคือเอาไม้ไผ่มาสับแล้วคลึงออกมาเป็นแผ่นแล้วมัดกับเสาบ้านโดยใช้ตอก สามารถมองจากข้างในบ้านว่าใครไปใครมาได้อย่างชัดเจน ในบ้านมีเพียงห้องเดียวมีแคร่เล็ก ๆ ยกพื้นขึ้นสูงประมาณ 30 เซนติเมตร สำหรับไว้นั่งหรือนอน มีมุมสำหรับการประกอบอาหาร ไม่มีหน้าต่าง ประตูบ้านทำด้วยไม้ไผ่และวางพาดไว้เฉย ๆ

แต่ก่อนนี้นางมีกะจะไปขายของที่ระลึกที่ซื้อมาจากจังหวัดเชียงใหม่ให้กับฝรั่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาแวะที่ปั๊มน้ำมันวัดแม่สะลักเชียงราย ลูกชายคนโตชื่อทำงานรับจ้าง

อยู่ตลาดอนุสารเชียงใหม่กลับมาเยี่ยมบ้านให้เงินไว้ 1,000 บาท เด็กหญิงบุญดีน้องสาวเล่าว่า แม่ได้เอาเงินไปซื้อผืน 600 บาท ซื้อม้า 36 เม็ด ๆ ละ 25 บาท ขายไปเม็ดละ 40 บาท ไปซื้อที่บ้านจะคือ จังหวัดเชียงราย พ่อแม่ขายยาแม่ก็หยุดขายของที่ป้อมตำรวจและจะขายยาอยู่ที่บ้าน

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับนางมิกะหลายครั้งจนครั้งล่าสุดได้ขอสังเกตเกี่ยวกับการใช้สารเสพติด นางมิกะตอบว่า “ถ้าอยากจะรู้ ก็เข้ามาดูแล” เพราะคิดว่าผู้วิจัยไม่ได้มีส่วนได้เสียกับนางตลอดเวลาที่เข้าไปได้พูดคุยเรื่องความเป็นมาของนาง

ขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตพูดคุยกับนาง นางก็สูบบุหรี่ไปด้วยโดยมีลูกสาวนอนอยู่ข้าง ๆ และเพื่อนของลูกสาวนั่งอยู่ข้างแคร่ที่นอน นางสูบบุหรี่ไปอย่างสนุกสนานพร้อมทั้งน็อคยาไปด้วยประมาณ 3 - 4 ครั้ง ใช้เวลา 3 - 4 ชั่วโมงในการสูบบุหรี่ นางกับเพื่อนเล่าให้ฟังว่า เคยไปรับจ้างทำงานอยู่ที่เชียงใหม่และไปศูนย์บำบัดยาเสพติดภาคเหนือที่อำเภอแม่แตง แล้วออกมาทำงานรับจ้าง และไม่คิดจะเสพยาอีกเพราะไม่ทราบว่าจะไปหาซื้อที่ไหน แต่พอกลับมาที่บ้านแม่สะลักเห็นเขาสูบกันและทราบแหล่งซื้อขายจึงกลับมาสูบบุหรี่เหมือนเดิม

ผู้วิจัยได้เข้าไปในหมู่บ้านมีโอกาสไปพูดคุยกับเด็กชายอายุ 13 - 15 ปีจำนวน 6 คน และกำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนในหมู่บ้าน เด็กได้อธิบายขั้นตอน อุปกรณ์การสูบและวิธีผสมยา หรือเรียกว่าน็อคยาให้ฟัง

อุปกรณ์ในการสูบฝิ่นจะมีไม้ไผ่เส้นรอบวงประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 18-20 เซนติเมตร ไม้ไผ่ข้างในกลวงติดกับขวดเล็ก ๆ สูง 6-7 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 5-6 เซนติเมตร เจาะรูตรงกลางขวดโดยใช้เลื่อยหรือสว่านเพื่อนำฝิ่นมาวางโดยมีลวดเส้นเล็กสอดไว้ ส่วนฝิ่นที่จะสูบจะเอาขี้ฝิ่นที่ติดกันขวด ใช้เหล็กขูดออกมาตำผสมกับยาแก้ปวดและฝิ่นดิบใหม่เรียกว่า “การน็อคยา” วิธีการโดยใช้ถ้วยเล็ก ๆ ทำด้วยกระเบื้อง และไม่สำหรับตำให้คละเคล้าเข้ากันกับขี้ฝิ่นที่สูบแล้วผสมกับยาแก้ปวดแล้วก็นำมาสูบต่อไป ซึ่งเป็นการประหยัดยาฝิ่น

ครอบครัวที่พ่อแม่ใช้สารเสพติดทำให้ลูกเกิดช่องทางการเรียนรู้จากพ่อแม่ตั้งแต่เด็ก เป็นการเรียนรู้และส่งเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับการใช้สารเสพติดหรือแม้แต่ สามี ภรรยา จึงถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่สุด มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเป็นสถาบันที่มีความคงทนเนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรก ตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตในครอบครัว ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง สถานภาพและบทบาทในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม การอบรมสั่งสอนที่ทำให้มนุษย์ได้ใช้คุณลักษณะและขีดความสามารถของตนเพื่อความเจริญเติบโตและพัฒนาการ การเรียนรู้สามารถรับเอาอุดมคติ

คุณค่าและความประพฤติต่างๆ ได้จึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และความประพฤติต่างๆ เด็กอาจจะเลียนแบบความประพฤติของพ่อแม่ หรือพี่ชายโดยไม่รู้ตัวหรือแม้แต่สามี ภรรยา อยู่ด้วยกันซึ่งเป็นช่องทางการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดโดยเด็กอาจจะใช้สารเสพติดได้เพราะเด็กเกิดการเรียนรู้จากพ่อแม่หรือสมาชิกในครอบครัว

ครอบครัวจะเป็นสถาบันแรกในเรื่องพื้นฐานการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด โดยครอบครัวเป็นช่องทางให้ผู้ให้สารเสพติดเกิดการเรียนรู้การใช้สารเสพติด โดยการสังเกต ลอกเลียนแบบจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ปฏิบัติให้เห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดา ซึ่งในอดีตยาบ้าหรือฝิ่นถือเป็นผลผลิตที่มีอยู่ในหมู่บ้าน สามารถปลูกได้ในอากาศหนาวเย็น และเมื่อไม่สบายก็ใช้ฝิ่นเป็นยารักษาโรค เพราะสถานพยาบาลอยู่ไกลการคมนาคมลำบาก จึงใช้ฝิ่นในการรักษาเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงาน

2. กลุ่มเครือญาติและความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบเครือญาติมีการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ช่องทางการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ซึ่งมีบทบาทในการควบคุมกฎเกณฑ์ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสิทธิและการแบ่งปันทรัพยากร รวมทั้งการแต่งงานสร้างครอบครัวใหม่จะมีการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย และการทำมาหากินของคู่บ่าวสาว ภายหลังการแต่งงาน การแยกครอบครัวสร้างบ้านเรือนใครจะเป็นฝ่ายย้ายออกไปหรืออยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิงหรือชาย ปัจจุบันพบว่าสมาชิกที่แต่งงานจะเลือกอาศัยอยู่ฝ่ายใดแล้วแต่ความเหมาะสม ถ้าเห็นว่าญาติหรือพ่อแม่ไม่มีใครดูแลก็จะย้ายมาอยู่รวมกัน การเลือกที่อยู่อาศัยเป็นการตกลงของญาติทั้งสองฝ่ายรวมทั้งหนุ่มสาวที่จะหาที่อยู่อาศัยใหม่ แต่ถ้าทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายย้ายออกจากครอบครัวไปสร้างบ้านเรือน พ่อแม่จะยกที่ให้แต่ก็อยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน เมื่อครอบครัวมีสมาชิกใหม่แม่จะเลี้ยงลูกด้วยนมของตนเองดูแลประคบประหงมด้วยความเอาใจใส่ ไม่ใช่แต่แม่เท่านั้นที่รักเด็ก พ่อ ญาติพี่น้อง ปู่ย่าตายายก็จะเอาใจใส่ช่วยกันดูแลให้ความรัก พี่ที่มีอายุใกล้เคียงกันมักจะมาเล่นกับน้องอย่างสนุกสนาน ส่วนพี่ที่โตกว่าโดยเฉพาะพี่ผู้หญิงจะทำหน้าที่เลี้ยงน้องช่วยแม่ ฉะนั้นเด็กเล็กจึงเป็นศูนย์กลางของความรักและความสนใจจากกลุ่มเครือญาติ และสมาชิกในชุมชน

ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกชุมชนบ้านแม่สะลักภายในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นช่องทางการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะครอบครัวขยาย กลุ่มเครือญาติในชุมชนบ้านแม่สะลักประกอบไปด้วยผู้สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ มีความใกล้ชิดสนิทสนม และช่วยเหลือเกื้อกูลกันจะคอยสอดส่องดูแลทุกข์สุขและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา

สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักมาเยี่ยมเยียนในกลุ่มเครือข่าย เพื่อสอบถามและแลกเปลี่ยนความรู้ ชาวคราวอยู่เสมอในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ คริสต์มาส กินวอ ตรุษจีน กินข้าวใหม่ หรืองานสำคัญต่าง ๆ ตามประเพณีของแต่ละชาติพันธุ์ หรือช่วงเวลาสำคัญ เช่น การแต่งงาน งานศพรวมทั้งความเจ็บป่วยของคนในชุมชน กลุ่มเครือข่ายหรือเพื่อนบ้านจะมาเยี่ยมเยียนและให้กำลังใจ

กรณีของ นายอาเบะ เป็นผู้ใช้สารเสพติด และขายยาเสพติดอาศัยอยู่บนดอยอีก่อ สร้างบ้านมีสมาชิกช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ หรือแม้แต่การจัดงานศพของนายอาเบะ ซึ่งเป็นคนขายยาและเสพยา กลุ่มเครือข่ายและเพื่อนบ้านก็จะมาช่วยเหลือจัดพิธีศพ ความสัมพันธ์เป็นช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

ระบบความสัมพันธ์และค่านิยมที่ได้รับจากการใช้สารเสพติดเป็นช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมการพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นเรื่องปกติธรรมดาไม่ถือเป็นเรื่องเสียหาย สภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนไป สมาชิกในชุมชนได้ส่งผลกระทบแบบค่านิยมที่เขาได้เรียนรู้จากสังคม คนในชุมชนมีแนวโน้มที่จะมีชีวิตปกติ อาจจะมีพฤติกรรม ความคิด ลอกเลียนในทิศทาง ลอกเลียนพฤติกรรมจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เขารู้จัก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติที่ใช้ชีวิตร่วมกันต้องทานอาหาร ทำงาน จากสถานการณ์ทั้งหมดเมื่อถูกชักชวนให้ใช้สารเสพติดในช่วงเวลา ก็จะปรับตัวและเคลิบเคลิ้มตามสภาพแวดล้อม

3. กลุ่มเพื่อน นับได้ว่ามีความสำคัญรองจากสถาบันครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดกลุ่มวัยรุ่นที่ทำงานรับจ้างในตอนกลางวัน ส่วนตอนกลางคืนจะรวมกลุ่มกันโดยมีการนัดหมาย ในช่วงหัวค่ำจะพบกันที่หัวสะพานข้ามน้ำกกเพื่อสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า ประมาณสองทุ่มจึงมีการแยกกลุ่ม ซึ่งจะมีการชักชวนกันในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติด ผู้เสพยาจะมีความสุข สนุกสนาน คลายเครียด โดยกลุ่มเพื่อนที่อยู่ในชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นกลุ่มเพื่อนที่เรียนมาด้วยกันในโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่มีอายุใกล้เคียงกันและอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน กลุ่มเพื่อนจะยังมีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมากเพราะวัยรุ่นนี้วัยรุ่นที่ถือว่าต้องการอยู่รวมกันกับเพื่อน การแสดงออกเพื่อให้เพื่อนในกลุ่มยอมรับตนเอง

กลุ่มเพื่อนที่เป็นวัยรุ่นในชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นกลุ่มวัยรุ่นผู้ชายที่มีการเกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ที่มีการพบปะพูดคุยและเที่ยวแะเวียนหากันเป็นประจำ กลุ่มวัยรุ่นนี้มีการใช้สารเสพติดกันมากประมาณห้าจำนวน 15 คนเพราะจากการพูดคุยโอกาสไปเที่ยวในตอนกลางคืน งานประเพณีของหมู่บ้าน งานดังกล่าวจะมีติดต่อกันทั้งกลางวันและกลางคืน จะชวนกันซื้อและสูบบุหรี่ บางครั้งที่หลังกลับจากรับจ้างทำงานเป็นประจำทุกวัน

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้ที่ใช้สารเสพติดหลายคนว่า เมื่อตอนไปรับจ้างอยู่ที่อำเภอเมือง เชียงใหม่ ไม่ได้ใช้สารเสพติดเพราะไม่ทราบว่าจะไปหาได้ที่ไหน แต่เมื่อกลับมาที่บ้าน แม่สะลักเพื่อนจะชวนกันไปสูบบุหรี่ จากการพูดคุยกับนายสมพงษ์ อายุ 20 ปี ได้เล่าให้ฟังว่า “ผมเริ่มใช้ยาเมื่อผมอายุ 17 ปี เพื่อนและพี่ชายเป็นคนชักชวนในช่วงเก็บลันจี และมีการจ้างแรงงานในหมู่บ้านสร้างสะพานข้ามแม่น้ำกก โดยชักชวนกันในกลุ่มเพื่อนแล้วแบ่งกัน เม็ดหนึ่ง แบ่งออกเป็น 4 ขา เริ่มแรกจะสูบเพียง 1 ขา แล้วค่อยเพิ่มขึ้นเป็น 2 ขา 3 ขา แล้วสุดท้ายก็เป็นเม็ด แล้ว 2 เม็ดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ราคาประมาณเม็ดละ 20 – 30 บาท ปัจจุบันราคาสูงขึ้นถึงเม็ดละ 40 บาทในหมู่บ้านในช่วงที่มีการเก็บลันจี ต้องตื่นตีสี่เพื่อเริ่มเก็บลันจีว่าจะเสร็จก็ประมาณเที่ยงวันหรือไม่กี่เย็นประมาณสี่โมงเย็น ต้องไปส่งลันจีที่เมืองฝางในช่วงดังกล่าวนี้ ในชุมชนจะมีการใช้ยากันอย่างแพร่หลาย ความเชื่อของสมพงษ์ที่ว่าเมื่อใช้สารเสพติดเข้าไปจะทำให้ไม่เหนื่อยและตนเองขยันทำงาน

จากการพูดคุยกับแม่ของผู้ที่ใช้สารเสพติดได้เล่าให้ฟังว่า ลูกชายแต่งงานมีลูก 2 ภรรยาว่าสามีใช้สารเสพติดจึงเลิกกัน เพราะเพื่อนชักชวนให้ลอง ทานบ้านผลิตน้ำดื่มและส่งขายให้กับคนในชุมชนและชุมชนที่อาศัยใกล้เคียง แม่ให้ลูกชายส่งน้ำและเก็บเงินไปด้วยระยะแรกก็สามารถเก็บเงินมาส่งให้เต็มตามจำนวน แต่พอมาช่วงหลังก็บอกว่าลูกค้าติดไว้หรือเพื่อนยืม สุดท้ายแม่ก็จับได้นำเงินไปซื้อยาบ้ามาสูบกันวันละ 2 – 3 เม็ด ต่อมาถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจค้นพบว่ามียาอยู่ในกระเป๋ากางเกง ถูกจับไปขัง 2 - 3 ครั้ง ครั้งละประมาณ 1 เดือน แต่พอออกมาเพื่อน ๆ ในกลุ่มก็ชวนสูบกอีกและแวะเวียนมาหาประจำ จนครั้งล่าสุดถูกจับไปอยู่ในคุกประมาณ 3 เดือน หลังจากกลับมาอยู่ที่บ้านเพื่อน ๆ ในกลุ่มก็ชวนอีกแม่มีน้องชายทั้งสองสูบบุหรี่จนร่างกายผ่ายผอมเพราะเพื่อนในหมู่บ้านชักชวน และได้ติดสารเสพติด สุดท้ายก็ให้ชื่อหาสูบเองในที่สุดก็ได้เสียชีวิตลง กลัวลูกชายจะเหมือนน้องชาย ทั้งที่บอกให้ทั้งสองคนก็ยังไม่รู้จักเลิก

สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้สารเสพติดประเภทฝิ่น พ่อแม่่าจะดูแลว่ายังมีการใช้ฝิ่นในกลุ่มเพื่อนผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่ไปมาหาสู่กัน จะซื้อขายกันในกลุ่มคนที่รู้จักและชักชวนกันมาลองสูบกันเล่น ๆ ก่อน แต่บางคนก็ติดจริงไม่สามารถเลิกได้

นายอาเบะไปทำงานอยู่ที่เชียงใหม่ไม่ทราบแหล่งที่ซื้อขายฝิ่นก็ไม่สูบ แต่พอกลับมาแม่สะลักเห็นเพื่อนสูบในหมู่บ้านก็หันกลับมาสูบกอีก และตอนนี้นายอาเบะเป็นตัวแทนขายยาบ้าให้กับชุมชนเพราะมีคนมาจ้างขาย ปัจจุบันมีคนสูบบุหรี่กันมากแต่ถ้าไม่มีฝิ่นก็ไม่สูบก็ได้ แต่ถ้าเพื่อนชวนหรือเห็นใครสูบก็อยากจะสูบหรือบางคนอาจจะขอแบ่งจากเพื่อน

จากการพูดคุยกับแม่หลวงศรีนวล ผู้สูญเสียลูกชายจากการใช้สารเสพติดถึง 2 คน บอกว่า เพื่อนจะมาชวน แรก ๆ ก็สูบกันเล่น พอนานเข้าก็ติดจนเลิกไม่ได้ กรณีดังกล่าวเห็นได้ว่าวัยรุ่นในชุมชนบ้านแม่สะลักโดยทั่วไปจะรักดีและต้องการการยอมรับจากกลุ่ม ส่วนผู้สูงอายุมักดีต่อกลุ่ม ซึ่งจากการศึกษากลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลบวกกับความต้องการของตนเองที่จะเข้ากลุ่มเป็นช่องทางการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด

กลุ่มเพื่อนก่อให้เกิดการเรียนรู้เพราะมีลักษณะความสัมพันธ์ ในการแนะนำชักจูง หรือเป็นแบบอย่างของการใช้สารเสพติด ซึ่งเมื่อมีปัญหาเรื่องต่าง ๆ เรื่องความรัก ปัญหาการทำงานเหล่านี้จะถูกเล่าให้เพื่อนสนิท หรือเพื่อนในกลุ่มได้รับรู้ ซึ่งหากเพื่อนที่ได้รับปัญหาเป็นผู้มีประสบการณ์การใช้สารเสพติดก็จะเป็นช่องทางที่จะแนะนำให้ทดลองใช้สารเสพติดเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยมักมีการยกตัวอย่างของผู้อื่นหรือครอบครัว ญาติที่เคยใช้ที่กลุ่มเพื่อนรู้จักกันดี พร้อมกับกล่าวถึงผลในการใช้สารเสพติด ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในลักษณะเล่าให้ฟัง ไม่มีการโน้มน้าวหรือบังคับให้เชื่อแต่จะปล่อยให้เพื่อนพิจารณาเอาเอง ซึ่งผู้ใช้สารเสพติดในระยะแรกจะเกิดลังเลใจในครั้งแรก แต่ก็จะเริ่มสนใจเพราะเพื่อนคือคนสนิทสนมกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันและเชื่อว่าเพื่อนมีความหวังดีที่จะช่วยแก้ปัญหา ผู้ใช้สารเสพติดจึงเริ่มทดลองใช้สารเสพติดในที่สุด ซึ่งเมื่อได้ใช้แล้วไม่มีผลร้ายต่อตนเองเหมือนที่เพื่อนบอกไว้ก็จะเชื่อมั่นมากขึ้น และเมื่อมีโอกาสก็จะใช้สารเสพติดอีกในครั้งต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมากในวัยรุ่นและเมื่อเคยเห็นพ่อ แม่หรือเครือญาติใช้สารเสพติดอยู่ให้เห็นเป็นเรื่องปกติกลายเป็นประจำทุกวัน จึงเป็นช่องทางการใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้น

4. กลุ่มอาชีพ สมาชิกในหมู่บ้านแม่สะลักประกอบอาชีพทางการเกษตร รับจ้างกลุ่มอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก เมื่อว่างจากการทำเกษตรก็ไปรับจ้างในเมือง พอถึงฤดูทำนาาก็กลับมาช่วยพ่อแม่ปลูกข้าวไร่ เมื่อถึงเดือนพฤษภาคมฝนเริ่มตกและมีการปลูกประมาณบ้านหรือเครือญาติมาช่วย โดยทำอาหารเลี้ยงหรืออาจจะจ้าง เป็นรายวัน วันละ 70 บาท หรือถ้าเป็นการเอาแรงก็ต้องไปช่วยเขาเป็นการตอบแทน ในช่วงที่ข้าวออกรวงสุก ลงมือเก็บเกี่ยวช่วงนี้สมาชิกในครอบครัวต้องทำงานหนัก แม้แต่เด็กนักเรียนจะต้องมาช่วยผู้ปกครอง พอว่างจากการเก็บเกี่ยว ผู้เฒ่าผู้แก่หรือสมาชิกในหมู่บ้านจะใช้เวลาร่วมทำเครื่องจักสาน เช่น ตะกร้า หรือเปลเด็ก ส่วนผู้หญิงจะตัดเสื้อผ้าประจำตัวของตนเองเพื่อใช้ในเทศกาลงาน

สำหรับไม้ยืนต้น การดูแลต้นลิ้นจี่เป็นช่วงที่สำคัญคือต้นลิ้นจี่กำลังออกดอกและแตกช่อต้องดูแลให้น้ำและปุ๋ย ต้องดูแลให้น้ำสม่ำเสมอให้กับต้นลิ้นจี่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ถ้าลิ้นจี่ขาด

น้ำหรือน้ำมากเกินไปจะทำให้ดอกกร่วง การดูแลจะต้องมีการฉีดยาฆ่าแมลงเพื่อป้องกันแมลง มาวางไข่โดยการจ้างแรงงานมาพ่นยาฆ่าแมลงในอัตราวันละ 80 บาท

กลุ่มอาชีพรับจ้างในชุมชนบ้านแม่สะลัก มีการใช้ยาเสพติดมากในช่วงการเก็บ ผลผลิตของลิ้นจี่เพราะต้องทำงานหนักและใช้แรงงาน บางคนสูบบุหรี่ บางคนก็สูบฝิ่นเพื่อ แก้ปวดเมื่อยหลังจากการทำงานหนักมาทั้งวัน จากการพูดคุยกับเจ้าของสวน ทราบว่าลูกจ้าง จะสูบสารเสพติดกันในช่วงทำงานหนัก แต่ก็มีบางคนไม่สูบเพราะเห็นว่าราคาแพงและเป็น โทษต่อสุขภาพ แต่ก็ยังมีบางคนที่ติดสารเสพติด และเลิกไม่ได้ส่งผลให้สารเสพติดในหมู่บ้าน แม่สะลัก ยังมีการซื้อขายอยู่เป็นจำนวนมาก

พ.ศ. 2539 ช่วง 3 ปีในระหว่างที่มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำกกซึ่งเชื่อมระหว่าง หมู่บ้านแม่สะลักกับบ้านใหม่หมอกจ้าม มีการจ้างแรงงานในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 17-45 ปี ทำงานในเวลากลางวันต่อเนื่องถึงเวลากลางคืนเพื่อเร่ง ให้งานเสร็จทันเวลา และในช่วงนี้เองมีการใช้สารเสพติดกันมาก ผู้มารับจ้างใช้แรงงานส่วน มากใช้สารเสพติดประเภทยาบ้าเพราะทำให้ขยันทำงานและไม่เหนื่อย ถึงแม้ว่าสะพานสร้าง เสร็จแรงงานบางส่วนก็อพยพไป แต่ยาเสพติดกลับมีการซื้อขายชุมชนบ้านแม่สะลักเพิ่มมา กขึ้น

ระบบความสัมพันธ์และทัศนคติที่ส่งเสริมการใช้สารเสพติดของวัยรุ่นแล้วว่า การใช้ สารเสพติดของเขาเหมือนกับยาทั่วไปนั่นแหละ กินมากก็มีผลร้าย กินพอดีก็มีประโยชน์ ซึ่ง จะสามารถทำงานได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งจะว่าร้ายแรงอย่างคนอื่น ๆ คิด คนมักจะ วาดภาพเกินจริง มีคนตั้งหลายคนในหมู่บ้านใช้สารเสพติดไม่เห็นมีอะไรเสียหายเกิดขึ้น

ลักษณะความสัมพันธ์การใช้สารเสพติดของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก

การดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชน เนื่องจากชุมชนบ้านแม่สะลักตั้งอยู่ ในท้องถื่นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครอง และเส้นทางคมนาคมลำบากเป็นภูเขาล้อม รอบหมู่บ้านสมาชิกส่วนใหญ่อพยพมาจากที่ต่างกันเป็นชาวเขาหลายชาติพันธุ์ ปัจจุบันพบว่า ผู้ใช้สารเสพติดอยู่ในวัยแรงงานและผู้เฒ่าทั้งหญิงและชาย

พ่อเฒ่าไหมซอน จอมแสง เล่าว่า ตั้งแต่มาอยู่แม่สะลัก รู้ว่ามีการปลูกฝิ่นบริเวณ หมู่บ้านและบ้านห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เนื่องจากฝิ่นได้ใช้เป็นสมุนไพรเพื่อ ใช้ในการรักษาโรคที่ชาวเขาเรียกว่า “ยาดำ” เพื่อเป็นยาในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วย โดยเฉพาะการเจ็บป่วยที่มาจากสภาพในท้องถื่น ไข้ป่า ไข้มาเลเรีย ไข้เลือดออก ยังใช้ในการ บรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงานหนักในแต่ละวัน

จากการสอบถามนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่ผู้ปกครองใช้สารเสพติดจำนวน 5 คน ส่วนมากเริ่มใช้สารเสพติดตั้งแต่อายุ 12-14 ปี ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป เช่นบางคนให้เหตุผลว่าเพื่อรักษาโรคปวดท้อง เป็นไข้ ไม่สบายในระยะแรก แต่เนื่องจากฝิ่นเป็นสารเสพติดเมื่อเสพนานเข้าก็เริ่มจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น และต้องเสพทุกวันมาจะถึงปัจจุบัน นอกจากนี้การใช้สารเสพติดเพราะอยากลองเมื่อถูกชักชวนและเชื่อว่าสารเสพติดช่วยให้มีกำลังในการทำงาน และบางคนที่ใช้ฝิ่นเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยและเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานรับจ้าง

จากการสอบถาม ผู้นำอาวุโสบนดอยอีก็้อว่า ใช้ฝิ่นมานานเท่าใด พ่อเฒ่าบอกว่า “เฮาสูบมานาน สูบตั้งวัน เพราะเห็นพ่อ แม่และพี่ชายเขาใช้กัน จนตัวเองก็กินกับเป็นไปตวย เพราะความอยากสู้อยากหัน “ ขณะนี้พ่อ แม่และพี่ชายของพ่อเฒ่าได้เสียชีวิตไปแล้ว

นายสมพงษ์ นักเรียนที่ออกจากโรงเรียนเพื่อไปรับจ้างทั้งที่ยังเรียนหนังสืออยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ใช้สารเสพติดโดยมีเพื่อนและพี่เขยชักชวนให้ลองหลายครั้ง เพราะทำให้ขยันทำงาน ไม่เหน็ดเหนื่อยและมีความสุขในการทำงาน และสำหรับผู้เฒ่าที่ใช้ฝิ่นในช่วงที่ฝิ่นหายากและมีราคาแพงจะใช้จ่ายบำแทนเป็นช่วง ๆ

ปัจจุบันการใช้สารเสพติดมีอยู่ทั่วไป มิใช่มีแต่ฝิ่นเท่านั้น สารเสพติดประเภทยาบ้าได้แพร่ระบาดเข้าไปอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ในชุมชนบ้านแม่สะลัก เป็นที่นิยมในวัยรุ่นผู้ชายมักใช้คำว่า “เล่นของ” วัยรุ่นกลุ่มนี้ใช้สารเสพติดในช่วงใช้แรงงาน เช่นงานรับจ้างเป็นกรรมกรสร้างสะพานข้ามแม่น้ำกกในหมู่บ้าน หรือแม้แต่เก็บผลผลิตทางการเกษตร

จากการบอกเล่าเด็กหญิงและเด็กชาย ที่ผู้ปกครองขายสารเสพติดประเภทยาบ้า โดยมีคนมาติดต่อให้นำยาบ้ามาให้ แล้วจะมาเก็บเงินพร้อมกับนำยาบ้ามาวางไว้ในคราวต่อไป ซึ่งค่าตอบแทนเจ้าของยาจะขายส่งให้เม็ดละ 30 บาท และจะขายให้กับผู้ซื้อในราคาเม็ดละ 40 บาท ได้ค่าตอบแทนเม็ดละ 10 บาท ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ขาย ผู้ปกครองก็ใช้สารเสพติดไปด้วยค่าตอบแทนที่ได้ก็เป็นค่ายาที่ผู้ปกครองเสพไป ถ้าเก็บเงินไม่ได้จะทะเลาะกันผู้เอายามาส่งก็จะไม่ส่งให้อีก บางช่วงผู้ขายยานำทั้งยาฝิ่นและยาบ้ามาขาย โดยมีเงินก่อนไปซื้อที่บ้านจะแค่หรือบ้านห้วยชมภูอยู่ที่เชียงราย ผู้ที่ค้าขายยาเสพติดเมื่อรับยามาถ้าไม่สามารถเก็บเงินได้ครบผู้ขายจะถูกทำร้ายถึงตาย เช่นกรณีพ่อของเด็กหญิงนาอ้อ จะมู เพราะได้ถูกลงไปฆ่าและฝังในป่า สำหรับบนดอยอีก็้อมีที่ค้าขายยาเสพติด 2-3 แห่ง ยาบ้า 1 แห่ง การขายสารเสพติดในชุมชนบ้านแม่สะลักมีอยู่ประมาณ 11 แห่งผู้ใช้สารเสพติดสามารถเลือกซื้อจากแหล่งที่ใกล้บ้านและสนิทคุ้นเคยกัน เพราะผู้ใช้สารเสพติดบางคนก็เสพทุกวัน วันละ 2-3 เวลา แล้วแต่ลักษณะของงานและเงินที่หาได้ในแต่ละวัน ซึ่งการทำงานยังเป็นงานที่

ต้องใช้แรงงานหนักก็ต้องใช้ยาในจำนวนเพิ่มขึ้น แล้วแต่ว่าผู้เสพจะเลือกเอาแล้วแต่ความพอใจ

จากการพูดคุยกับเด็กนักเรียนหลายคนได้เล่าถึงการใช้ฝิ่นในการรักษาโรคว่า ถ้าปวดหัว ปวดท้อง หรือไอ ผู้ปกครองจะหาฝิ่นมาให้กินซึ่งจะทำให้หายจากอาการดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นเรื่องปกติ และจากการบอกเล่าของเด็กนักเรียนเล่าว่าการใช้สารเสพติดทั้งฝิ่นและยาบ้า ซึ่งในแต่ละชุมชนจะซื้อขายกันภายในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดแล้วแต่ความคุ้นเคยทั้งยังสามารถเลือกได้ตามความพอใจซึ่งจะมีราคาแตกต่างกันประมาณ 5-10 บาท แต่ถ้าชุมชนไหนขาดก็จะไปหาซื้อจากชุมชนที่ใกล้เคียง วันไหนรับจ้างได้เงินมาก็จะใช้สารเสพติด แต่ถ้าวันไหนไม่มีเงิน อาจจะขอยืมจากเพื่อนที่เสพด้วยกัน แต่ถ้าขอไม่ได้ก็จะไปขอเชื่อไว้ก่อน

สามีและภรรยา ซึ่งเป็นทั้งผู้เสพและผู้ขายยาได้เล่าให้ฟังว่า ถ้ามีผู้มาขอเชื่อจะเชื่อได้ไม่เกิน 1-2 เม็ด แต่ถ้าเป็นวันต่อวันได้ เช่นมาเอายาวันนี้พรุ่งนี้มาจ่ายเงิน ก็จะได้ยาอีก แต่ถ้าไม่มีจ่ายก็จะไม่ได้ยา แต่ถ้าเอาเงินมาใช้ก็สามารถเชื่อต่อไปได้ แต่ถ้าคนไหนรวย ๆ ก็สามารถเชื่อได้ 5-6 เม็ด ถ้าบางคนขอเชื่อมาก ๆ และไม่มีเงินมาใช้หนี้ ผู้ขายก็จะไม่ให้ ทำให้ไม่ได้เสพยา จำเป็นต้องหาเงินมาให้ได้ ซึ่งในปัจจุบันหมู่บ้านแม่สะลักมีการซื้อขายและใช้สารเสพติดเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทั้ง 3 ชุมชน

เด็กชายอาอิ เด็กชายอาชี เด็กชายจะจู้ได้เล่าเหตุการณ์ให้ฟังว่าถ้าตำรวจขึ้นมาเพื่อตรวจยาเสพติดในชุมชน หมู่บ้าน พวกเด็กที่วิ่งเล่นในหมู่บ้านเมื่อเห็นรถตำรวจหรือคนแปลกหน้าขึ้นมาจะมีการตะโกนบอกกันว่า “เสื่อมา หรือตำรวจมา” และเมื่อผู้ใช้สารเสพติด พ่อ แม่ หรือแม่แต่ญาติก็จะหลบออกหลังหมู่บ้าน เพราะไม่อยากให้พ่อ แม่ ถูกจับ เพราะถ้าพ่อ แม่ ถูกจับแล้วตนจะอยู่กับใคร ซึ่งบางครั้งถ้าตำรวจขึ้นมาจะไม่พบอะไรเพราะผู้ใช้สารเสพติดจะแกล้งนอนหลับ หรือนั่งคุยกันเฉย ๆ เพราะได้เก็บยาไว้ได้เสื่อ หรือข้างฝาบ้าน หรือทิ้งลงใต้ถุนบ้าน ถ้าคนไหนวิ่งทางตำรวจเห็นก็จะวิ่งไล่จับทันที

การเรียนรู้ในการใช้สารเสพติดในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดเริ่มจากการอยากลอง โดยถูกชักชวน การใช้สารเสพติดอาจจะใช้โดยการกิน สูบ คมควัน ซึ่งผู้ใช้สารเสพติดสามารถเรียนรู้ทุกวิธีจากสมาชิกรอบข้าง และหาอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหาง่าย แล้วแต่ตนพอใจตามแต่สถานการณ์

นายไชย ปะละ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 17 ปี ได้เล่าสาเหตุและลำดับเหตุการณ์การใช้สารเสพติดให้ฟังว่า ครั้งแรกที่ได้ลองสารเสพติดนั้นผมได้ไปเดินจะคี่ที่บ้านห้วยกุ่ม มีประเพณีกินวอ เดินออกจากบ้านแต่เช้า ผมไม่ได้กินข้าวเช้าเลย ผมทั้งเดินและตีกลองตั้งแต่เช้าจนเที่ยงผมทั้งเหนื่อยและไม่มีแรง นายลอยาพี่ชายได้เอายาสีแดงมาให้

ผมครั้งแรกมันตื่นเต้น ทั้งกลัวและอยากลองเพราะเห็นพี่ชายใช้หลายครั้งแต่ไม่เห็นเขามีอาการน่ากลัวอะไร ทั้งที่ก่อนหน้านี้เพื่อนได้ชวนผมหลายครั้งแต่ผมก็ปฏิเสธ แต่มาคราวนี้ผมได้สูบจริง ๆ กับพี่ชายและเพื่อน เราได้หลบไปสูบที่ป่าข้างบ้าน

หลังจากนั้นสองเดือนผมได้ไปรับจ้างแบกไม้บนดอยที่บ้านห้วยล้านตั้งแต่ 6 โมงเย็นถึง 2 ทุ่มกับเพื่อนอีก 1 คน เราได้กินยาคนละ 2 เม็ด ก่อนทำงาน 10 นาที การทำงานในครั้งนั้นผมไม่พักเลย มีความสุขในการทำงาน ไม่เหนื่อย ได้ค่าจ้างคนละ 210 บาทจ่ายเป็นค่ายาคนละ 50 บาท

จากนั้นผมกับน้องชายอายุ 13 ปี เรียนอยู่ชั้น ป.4 ได้ช่วยกันแบกข้าวเปลือกไปปลูกข้าวไร่บนดอยคนละ 1 กระสอบ ผมได้ซื้อยาและได้แบ่งกับน้องคนละครึ่งเม็ดเป็นยาสีแดง น้องชายก็ได้เสพยาเป็นครั้งแรก ผมเป็นคนบอกวิธีให้เขาและเขาก็เลยเห็นอยู่เป็นประจำ น้องชายก็สูบได้ แล้วเราก็ช่วยกันปลูกข้าววันนั้นจนเสร็จ

ครั้งสุดท้ายเมื่อปลายปีผมไปรับจ้างขึ้นลิ้นจี่ ผมกับเพื่อน 3 คน ได้ใช้ยาสีแดงแบ่งกันคนละครึ่งเม็ด เพราะมันทำงานแต่เช้าผมเลยต้องใช้อีก ผู้วิจัยได้ถามว่าจะใช้สารเสพติดอีกหรือไม่ โอ้ซัยบอกว่า “จะไม่สูบอีกเพราะกลัวพ่อ แม่ จะเสียใจถ้ารู้เพราะพ่อกับแม่ไม่ได้ใช้สารเสพติดเลย แต่หลายครั้งที่เห็นพี่ชายและเพื่อนกิน ก็อยากจะลองกับเขาอีก แต่ผมตั้งใจว่าจะไม่สูบอีกแต่ก็ไม่ทราบว่าจะทำได้หรือเปล่า”

กลุ่มอาชีพผู้ใช้สารเสพติดส่วนมากจะใช้สารเสพติดประเภทยาบ้า กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดมักได้รับการแนะนำจากเพื่อนที่มีอาชีพเดียวกัน หรือเห็นเป็นแบบอย่างจากเพื่อนในกลุ่มทำงานที่ใช้สารเสพติด ทำให้เกิดอยากทดลองใช้สารเสพติดด้วยตนเอง ความอยากรลอง มักจะเริ่มจากสถานการณ์การทำงานร่วมกันมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นคิดกันภายในกลุ่มอาชีพอาจจะเป็นที่ทำงาน บ้านพัก หรืองานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งหลังจากการทำงานหรือเที่ยวเตร่ด้วยกัน จะมีกลุ่มอาชีพที่มีประสบการณ์ในการใช้สารเสพติดแนะนำให้รู้จักสารเสพติดตัวใดตัวหนึ่งที่สามารถหาซื้อได้จากคนที่รู้จักในชุมชน มีการทดลองใช้ให้ดู หรือยกตัวอย่างการทำงานของยาตัวนั้นว่าใช้แล้วสามารถทำงานได้อย่างมีความสุขไม่เหนื่อย เมื่อเพื่อนในกลุ่มที่มีอาชีพแนะนำและเห็นว่าเป็นจริงไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้และมีผลในทางบวกขยันทำงานและมีความสุขสนุกสนาน ซึ่งมักเป็นผลจากการทดลอง เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นการชักชวนให้ลองในกลุ่มอาชีพเดียวกัน การชักชวนจะใช้เวลาเพียง 1-2 ครั้ง การลองใช้ยาเสพติด ครั้งแรก ๆ จะมีลักษณะใช้ตามกัน และเมื่อมีคนใดคนหนึ่งเริ่มก่อนก็จะมีคนทำตามโดยมักจะให้เหตุผลว่าจะได้ทำอะไรที่เหมือน ๆ กัน เป็นกลุ่มอาชีพเดียวกัน เมื่อคนส่วนใหญ่ทำจะไม่มีความรู้สึกกลัว ที่จะทดลองการใช้สารเสพติด เนื่องจากรู้สึกมั่นใจว่ามีเพื่อนร่วมงาน

ทดลองทำพฤติกรรมดังกล่าวด้วยกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในกลุ่มอาชีพในชุมชน

การใช้สารเสพติดเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับกลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพ ส่วนพวกที่ทำงาน ถ้าเห็นสมาชิกในชุมชนใช้สารเสพติด กินยา สูบยา อยู่ในบ้านหรือก่อนทำงาน หรือพบเห็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งกำลังใช้สารเสพติดเป็นเรื่องปกติธรรมดาเพราะมีแบบอย่างให้เห็นจนชินตา เพราะจากการบอกเล่าของผู้ใช้สารเสพติดจะไม่มีการหลอกลวงหรือบังคับให้ใช้สารเสพติด พวกที่ใช้ล้วนเป็นผู้ที่เคยเห็นและสมัครใจทั้งนั้น เพราะถ้าชวนแล้วไม่ยากใช้สารเสพติดก็ช่างเขา ก็ดีเสียอีกไม่เปลือง คงจะเป็นสาเหตุเพราะอยากลอง และอยากมีเพื่อนร่วมอาชีพ

การใช้สารเสพติดในกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือกลุ่มอาชีพ ส่วนมากจะเห็นเพื่อนที่ใช้สารเสพติดทำงานได้มากไม่น้อย ไม่ง่วงนอน และมีความสุขในการทำงาน เมื่อเห็นตัวอย่างก็อยากลอง แล้วอยากรู้ว่าใช้แล้วจะเป็นอย่างไร ส่วนมากผู้ใช้สารเสพติดไม่รู้สึกลัวที่จะลองเพราะเห็นใคร ๆ ก็ใช้กันไม่เป็นอันตราย ดังนั้นเมื่อถูกชักชวนให้ใช้สารเสพติดจึงไม่มีการปฏิเสธ

การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

การเรียนรู้ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก เป็นการอธิบายกลไกของชีวิตสังคม โดยจะเริ่มเรียนรู้ด้วยการสังเกตกิจกรรมสำคัญ ๆ สมาชิกนับตั้งแต่เริ่มมีชีวิตไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีการเรียนรู้แบบอย่างการกระทำทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่แยกจากกันได้ ตามจุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่ต้องการต่างกัน ดังจะเห็นได้จากสถาบันครอบครัว ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ทั้งโดยตั้งใจหรือทางตรงและทางอ้อม ช่องทางการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของผู้ปกครอง พ่อ แม่ สมาชิกในครอบครัว หรือกลุ่มเครือญาติเป็นการกระทำของผู้ใหญ่ทำให้เด็กได้รู้ว่า สิ่งใดสมควรทำหรือไม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละครอบครัว ซึ่ง พ่อ แม่ เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญนี้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าครอบครัวยังมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างมากในการสร้างบุคลิกภาพของเด็ก และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว พ่อ แม่ พี่ น้อง ส่งผลให้เด็กเกิดการเรียนรู้และแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ อันจะเป็นแบบอย่าง ผังจิตใจของเด็กซึ่งจะนำไปใช้ต่อไป

นับได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม กลุ่มเครือญาติและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัว รวมทั้งกล่อมเกล่าพฤติกรรม หรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความ

คาดหวัง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งอาจกล่าวว่าเป็นศูนย์กลางของการขัดเกลาทางสังคม โดยมีพ่อ แม่ เครือญาติ เป็นสื่อกลางการเรียนรู้ สำหรับกลุ่มเพื่อนจะมีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข และมีความสัมพันธ์สนุนานเฮฮายังมีโอกาสพบปะสังสรรค์ กลุ่มเพื่อนซึ่งในชุมชนบ้านแม่สะลักมีความสัมพันธ์เกิดช่องทางในการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด โดยมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านแม่สะลัก ซึ่งประกอบอาชีพทางการเกษตรและรับจ้าง และมีการพบปะพูดคุยกับเพื่อนร่วมงานตามอาชีพของตน สมาชิกจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวหากต้องการอยู่ในกลุ่มนั้น สมาชิกในกลุ่มอาชีพจะใช้เวลาพบปะกันเป็นเวลานาน ทำให้บุคคลนั้นมีอุปนิสัยใจคอ ทัศนคติ ความต้องการของชีวิตแตกต่างจากที่เคยได้รับสอนในระยะต้นของชีวิต

กรณีตัวอย่างของนางนาพะ ในวัยเด็กได้เรียนรู้จากสถาบันครอบครัวในฐานะลูก ที่เห็น พ่อ แม่ พี่ และเครือญาติใช้สารเสพติด เมื่อเติบโตได้เรียนรู้และเข้าใจถึงความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน และกลุ่มอาชีพได้มากขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม ทำให้นางนาพะมีเพื่อนและคบหาสมาคมตามอัธยาศัย และทำมาหากินประกอบอาชีพเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตน และไม่มีโอกาสศึกษาในโรงเรียนแต่สำหรับกรณีของสมพงษ์มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียน แต่เรียนถึงชั้นศึกษาปีที่ 5 ก็ออกจากโรงเรียนไปรับจ้างทำงานกับเพื่อน และปัจจุบันสมพงษ์คบกับเพื่อนที่มีอาชีพเดียวกันและชวนกันใช้สารเสพติดหลังจากที่ทำงานเสร็จเป็นประจำ

การขาดความรู้ในเรื่องของพิษภัยยาเสพติด ในด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสถาบันในชุมชนบ้านแม่สะลัก ที่ส่งผลให้กลุ่มผู้ใช้สารเสพติด มีความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดที่ใช้ อย่างผิวเผิน เป็นลักษณะที่ได้จากการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ จากสถาบันการศึกษา ซึ่งกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดส่วนใหญ่ ไม่ให้ความสนใจ โดยให้เหตุผลเป็นเรื่องน่าเบื่อ ซ้ำซากไม่เป็นจริง นอกจากนี้ กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดรู้ว่าการใช้สารเสพติดเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และผิดระเบียบของชุมชน แต่ก็รู้สึกกลัว เพราะเห็นว่าการใช้สารเสพติดเป็นเรื่องเล็กน้อย ที่ทั้งทางกฎหมายบ้านเมืองและชุมชนไม่ได้มุ่งเน้นเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องร่วมกันแก้อย่างเร่งด่วน

เจตคติต่อการใช้สารเสพติดมีผลต่อการใช้สารเสพติด กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า สารเสพติดที่ใช้มีประโยชน์ในการทำงาน ไม่เหน็ดเหนื่อย ทำงานอย่างมีความสุขไม่ได้มีโทษเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ผู้ใช้สารเสพติดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การใช้สารเสพติดของพวกเขาไม่ได้ก่อความเดือดร้อน เสียหายกับผู้อื่น และเป็นเพียงกิจกรรมที่กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดทำร่วมกันในกลุ่มเท่านั้นซึ่งเป็นช่องทางการเรียนรู้ให้กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดไม่รู้สึกรังเกียจที่จะใช้สารเสพติด เพราะไม่คิดว่าเป็นอันตราย ผิดระเบียบหรือผิดกฎหมาย

จากสภาพการดำรงชีวิต ที่มีการซื้อขายและเสพสารเสพติด มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดเป็นตัวอย่าง จากสภาพการณ์ดังกล่าว เมื่อถูกชักชวนหรือแนะนำให้ทดลองใช้สารเสพติด ก็จะเคลิบเคลิ้มไปตามสภาพและสิ่งยั่วยุได้ง่าย โดยไม่มีใครขัดขวาง หรือห้ามปราม เนื่องจากผู้ใช้สารเสพติดส่วนมากมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่คล้ายกัน

โอกาสการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา

เนื่องจากการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดที่ได้อธิบายไว้ในตอนที่ 1 ว่าสมาชิกในชุมชนมีการใช้สารเสพติดมาตั้งแต่ในอดีตไม่ต่ำกว่า 20 ปี โดยในอดีตชุมชนและบริเวณใกล้เคียงมีการปลูกและเสพฝิ่นเนื่องจากมีความเชื่อว่าฝิ่นเป็นยารักษาโรค ฝิ่นไม่ได้เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชุมชน จึงปลูกฝิ่นไว้เพื่อใช้เสพให้หายจากอาการเหน็ดเหนื่อยและบรรเทาอาการปวดเมื่อย ผู้เสพจะอยู่ในวัยแรงงานและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนซึ่งจะมีทั้งหญิงและชาย การเสพฝิ่นจะมี 2 วิธี ได้แก่การกินและการสูบ ซึ่งในแต่ละวันจะใช้ฝิ่นเสพประมาณ 1 จ้าบ (1 จ้าบ มี 4 เท) โดยผสมกับยาแก้ปวด ปัจจุบันราคาทะเละ 125 บาท

พ่อเฒ่าตาลเล่าว่า ในสมัยก่อนบ้านแม่สะลักคนที่สูบบุหรี่มีอยู่ไม่มาก ต่อมาได้มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่รวมกันมากขึ้น บางคนก็ปลูกฝิ่นเพื่อใช้สูบ ซึ่งในอดีตชาวเขาเผ่ามูเซอจะปลูกจึงทำให้คนในชุมชนรู้จักฝิ่นและเสพฝิ่นในสมัยนั้น แต่พอมีนคนสูบกก็ชักชวนกันมาลองสูบเมื่อมีการปลูก พอกริตยางฝิ่นได้ก็เอามาสูกกัน ลองชิม และเก็บไว้กิน ถ้ามีคนมาขอซื้อก็จะแบ่งขาย ปัจจุบันคนติดฝิ่นในหมู่บ้านจะอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหญิงและชาย สำหรับผู้ใช้แรงงานจะใช้ยาบ้า ต่อมาทางหลวงให้ชาวบ้านปลูกไม้ยีนตัน และพืชสวนครัวโดยจะแจกเมล็ดพันธุ์ให้กับชาวบ้านและห้ามปลูกฝิ่น ทำให้การปลูกฝิ่นลดลงและหมดไปจากหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีการซื้อขายสารเสพติดจากชุมชนใกล้เคียง บางคนก็เอาสิ่งของไปแลกเปลี่ยนกับจ้างใช้แรงงานเพื่อแลกเปลี่ยนกับฝิ่น โดยคิดว่าฝิ่นเป็นยาซึ่งเหมือนกับยาอื่น ๆ ในการรักษาโรค จากวัฒนธรรมการดำรงชีวิตซึ่งแสดงถึงความเชื่อเพื่อเผ่าเผ่าดังกล่าว เป็นโอกาสไปสู่การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

สารเสพติดประเภทยาบ้าในชุมชนบ้านแม่สะลักได้เริ่มเข้ามาประมาณ 5-6 ปีเนื่องจากชุมชนมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง บ้านจะคือ บ้านห้วยชมภู บ้านปางก๊ว บ้านวาวี ต.แม่สรวย จ.เชียงราย ซึ่งเป็นชาวจีนฮ่อจะเป็นแหล่งผลิตยาและพักยา ซึ่งมีผลประโยชน์ทางการเงิน สมาชิกออกไปทำงานรับจ้างส่งยาหรือขนยาให้กับลูกค้าและได้ยาบ้า

เป็นค่าตอบแทน และนำมาขายให้กับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สามารถทำงานได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อย และขยันทำงานถือเป็นโอกาสการเรียนรู้ที่สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักได้ใช้สารเสพติด ทำให้ยาบ้าจึงแพร่หลายเข้าไปในชุมชนอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงใช้แรงงานสมาชิกในหมู่บ้านเช่นการสร้างสะพาน และเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร สมาชิกในชุมชนใช้แรงงานอย่างหนักจึงต้องการยาประเภทนี้มาก

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2541 – 2545) ในปัจจุบัน รัฐได้รณรงค์ให้หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเข้าไปพัฒนาและปราบปรามสารเสพติดเพื่อให้ชุมชนปลอดสารเสพติด ให้ชุมชนและผู้นำชุมชนร่วมกัน ให้งบประมาณช่วยเหลือกู้ยืมเพื่อทำการเกษตร เพื่อแก้ปัญหาสารเสพติด และลดการใช้สารเสพติด แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะยังมีอิทธิพลและผลประโยชน์ ถ้ามีการจับอย่างจริงจังสมาชิกในชุมชนที่ใช้สารเสพติดอาจจะไม่พอใจ พ่อหลวงจะทอคุยกับกรรมการหมู่บ้านบางคนว่า “เฮากลัวตายอยู่นะกลัวเขาจะมายิง” อย่างไรก็ตามพ่อหลวงได้ประชุมแจ้งให้สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักเขียนรายว่าถ้าจับได้ใครซื้อขายสารเสพติดในหมู่บ้าน จะขับไล่ออกจากหมู่บ้าน แต่ก็ทำได้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาพ่อหลวงได้ส่งผู้ที่ใช้สารเสพติดไปศูนย์บำบัดยาเสพติดภาคเหนือที่แม่แตง พ่อหลวงจะทอเล่าว่า “พวกนี้มันจะหากินและแบ่งกันกิน ใครหาได้ก็เอามาฝาก ชื้อกันมา ถ้าในชุมชนบ้านแม่สะลักเขียนรายไม่มี ก็จะไปหาที่เชียงใหม่บนดอยฮักฮักในที่สุดถ้าไม่มีก็จะไปซื้อที่จะคือ หรือบนดอยวาวี แม่สรวาย เขียนราย จนผมปวดหัว อยู่ตัวใครตัวมัน แล้วก็จะไม่พาใครไปรักษาอีก” และในช่วงที่พูดคุยกับพ่อหลวง มีชายอายุ 25 ปี เป็นชาวมูเซอเคยรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้างอยู่ที่เชียงใหม่ และเล่าว่า “พ่อหลวงส่งเขาไปตัดยา ตั้ง 3 ครั้ง พอเลิกได้ ไปรับจ้างอยู่ที่เชียงใหม่ พอกลับมาถึงบ้านแม่สะลักเห็นเพื่อนสูบบุหรี่และชักชวนให้สูบบุหรี่อีก ก็เลยสูบบุหรี่กับเขา ตอนนั้นบางครั้งก็สูบบุหรี่ บางครั้งก็ยาบ้า”

โอกาสในการเรียนรู้ เนื่องจากสมาชิกในชุมชนยังมีความเชื่อ ความคิด ที่คิดว่าฝันสามารถบรรเทาอาการเจ็บปวดและป่วยไม่สบายมีปัญหาด้านสุขภาพ เนื่องจากสถานพยาบาลโรงพยาบาลของรัฐอยู่ห่างจากชุมชน 10 กิโลเมตร การไปมาลำบาก จากประสบการณ์ที่เห็นคนในครอบครัว หรือสมาชิกในชุมชน มีปัญหาด้านสุขภาพไม่สบาย หรืออาการปวดเมื่อยจากการทำงานหนัก ก็จะใช้ฝิ่นในการรักษาโรค เช่นครอบครัวครอบครัวของเด็กหญิงมาลี อายุ 14 ปี เรียนอยู่ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ไม่สบายปวดท้องมาก แม่ได้นำฝิ่นไปเผาให้ลูกนำมาให้กิน บรรเทาอาการเจ็บปวดของลูก โดยไม่ต้องไปสถานพยาบาล หรือแม้แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเมื่อไม่สบายจะใช้ฝิ่นในการรักษาขั้นพื้นฐาน

สำหรับผู้ที่ต้องทำงานหนักต้องใช้แรงงาน ทำให้กลุ่มผู้ใช้แรงงานต้องการสารเสพติดประเภทยาบ้า เพราะสามารถทำงานได้มากและไม่เหนื่อย การไปรับจ้างเลื่อยไม้ในป่าเวลากลางคืน นายสมพงษ์ได้เล่าปริมาณการเสพยาบ้าว่า "เสพในเวลาทำงานกลางวัน 1 เม็ด แต่ถ้าเป็นกลางคืน จะเสพ 3 เม็ด เริ่มสูบเม็ดแรกประมาณ ห้าทุ่ม เที่ยงคืน แล้วก็ตีสาม จะทำให้ไม่ง่วง มีความสุขในการทำงาน" สำหรับการไปทำงานรับจ้างกับเพื่อน เมื่อเห็นเพื่อนใช้สารเสพติดส่วนใหญ่ทำงานได้มาก ไม่เหนื่อย และไม่ง่วงนอน มีความสุขในการทำงาน เมื่อเห็นเพื่อนใช้ก็อยากจะใช้เพราะไม่เป็นอันตราย ดังนั้นเมื่อเพื่อนให้เล่นของ ก็จะไม่ปฏิเสธ

ในชุมชนมีการดำรงชีวิตที่ดำเนินแบบเรียบง่ายรายล้อมด้วยธรรมชาติและป่าเขาทำให้การซื้อขายและเสพสารเสพติดทำให้เกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อ แม่ ผู้ปกครองที่สูบให้ลูกหลานเห็นและใช้ให้ลูกเป็นผู้ซื้อขายให้ จากการพูดคุยกับเด็กหญิงบุตรี ลูกของนางมีก็ต้องไปซื้อขายให้แม่ทุกเช้าก่อนไปโรงเรียน ลูกขายส่งเงินมาให้เวลานี้แม่ได้ขายยาโดยให้ลูกสาวซื้อเด็กหญิงบุตรีก็สามารถช่วยแม่ขายยาได้ โดยแม่จะให้ลูกเป็นผู้เก็บยา

ปัญหารายได้ในครอบครัว เนื่องจากในครอบครัวขาดความรัก ความเข้าใจและความอบอุ่น สมาชิกในชุมชนมีอาชีพรับจ้างและทำไร่ทำสวน รายได้ที่ได้จากการรับจ้างไม่เพียงพอ บางครอบครัวพ่อแม่ต้องนำเงินไปซื้อขาย พ่อแม่ทะเลาะกัน ลูกไม่สามารถจะหันหน้าไปพึ่งใครปรึกษาใคร ก็มีเพื่อนที่ชักชวนให้ใช้สารเสพติด อาซังเพื่อนสมพงษ์เล่าว่า "ช่วงนี้สมพงษ์ไม่ได้ช่วยพ่อแม่ทำงาน พ่อมีเมียน้อย แม่ทะเลาะกับพ่อ เพราะพ่อพาเมียน้อยเข้ามาอยู่ด้วย บางครั้งข้าวสารหมดเงินไม่มีซื้อข้าว ทำให้สมพงษ์ไม่อยากอยู่บ้าน หาเงินได้เท่าไรไม่เคยนำมาให้พ่อ แม่ วัน ๆ ได้แต่เที่ยว และอยู่วัดกับเพื่อน" และในช่วงที่ผ่านมาย้ายยู่ที่เพื่อนในกลุ่มได้ไปทำงานปัมน้ำมันที่เชียงรายได้ และได้โทรศัพท์มาเรียกให้สมพงษ์ไปทำงานด้วย และเมื่อไปบอกแม่ แม่ไม่สนใจ ขอเงินก็ไม่ให้ บัตรประจำตัวประชาชนก็ไม่ให้ ทำให้สมพงษ์น้อยใจ จึงไปขอเงินจากพระที่วัด ได้มา 200 บาท เป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

ปัจจุบันผู้ใช้สารเสพติดจะอยู่ในวัยแรงงาน และผู้เฒ่าผู้แก่ ในหมู่บ้าน สาเหตุของการสูบฝิ่น ก็เพื่อยาในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วย ชาวบ้านรู้ว่าตัวเองไม่สบายเป็นไข้ จะใช้ฝิ่นเพื่อช่วยบรรเทาอาการปวดลง และอีกสาเหตุหนึ่งของการใช้ฝิ่นก็คือบรรเทาอาการปวดเมื่อยที่เกิดจากการทำงานหนัก โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยแรงงานที่ยังต้องการสารเสพติดประเภทยาบ้าก็เพื่อจะได้มีกำลังทำงานไม่เหนื่อยและทำงานได้มาก ค่านิยมในเรื่องการใช้สารเสพติดถือเป็นพฤติกรรมที่เป็นการพบปะสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูง เป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับสมาชิกในชุมชน ไม่ถือเป็นเรื่องเสียหายสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สมาชิกได้สั่งสม ลอกเลียนค่านิยมที่เขาได้เรียนรู้จากสังคม โอกาสการใช้สารเสพติด จะเสพ

ทุกวันก่อนการทำงาน หรือหยุดเสาร์เป็นช่วง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านการเงิน และปริมาณของยาและลักษณะการทำงาน ถ้ายาเสพติดแพงก็จะลดจำนวนยาน้อยลง บางส่วนอาจจะหยุดสูบ แต่เป็นการหยุดสูบเพียงชั่วคราว แต่ถ้าเมื่อไรมีโอกาสใช้สารเสพติดเข้ามาก็จะกลับมาเสพติด หรือถ้าไม่สบายก็จะเป็นโอกาสให้ได้เสพยาอีก สมาชิกในชุมชนเองก็ไม่ได้คิดว่าการใช้สารเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนจึงไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ แสดงถึงความไม่พอใจหรือต่อต้านและที่สำคัญในบางช่วงผู้นำธรรมชาติของชุมชนก็ยังใช้สารเสพติด

ชุมชนบ้านแม่สะลักที่สำคัญมีการเรียนรู้ทางสังคม ตามวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดคือการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยแรงงานที่ทำงานหนัก และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีช่องทางและโอกาสที่จะเรียนรู้จากครอบครัว เครือญาติ กลุ่มเพื่อน สมาชิกในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง เป็นกลไกส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยธรรมชาติ ซึ่งสังคมทำหน้าที่สืบทอดและถ่ายทอดการเรียนรู้ ความเชื่อและแนวทางการดำรงชีวิตที่มีความหมายต่อสมาชิกในชุมชน เป็นการถ่ายทอดแบบอย่างของวิถีชีวิตที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนด้วยกัน

สภาพการใช้สารเสพติดของชุมชนบ้านแม่สะลักได้รับการแก้ไขเป็นครั้งคราวมากกว่าเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง การใช้สารเสพติดจึงมีลักษณะเช่นเดิมและจำนวนผู้ใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าช่องทางการเรียนรู้ทางสังคม เงื่อนไข โอกาสการเรียนรู้การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดของชุมชนบ้านแม่สะลัก ทำให้การใช้สารเสพติดมีแนวโน้มรุนแรง จำนวนผู้ใช้สารเสพติดและจำนวนผู้ซื้อขายในชุมชนได้ขยายและเพิ่มจำนวนมากขึ้น

การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชุมชนบ้านแม่สะลัก

ชุมชนบ้านแม่สะลักประกอบไปด้วยชาวเขาหลายชาติพันธุ์ สมาชิกในชุมชนจะมีการเรียนรู้ตามสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต ข้อห้าม ข้อปฏิบัติและความเชื่อประจำชาติพันธุ์ของตนซึ่งแต่ดั้งเดิม โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรก คือ พ่อ แม่ จะเป็นผู้ถ่ายทอด ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ ให้กับสมาชิกในครอบครัวเพื่อหล่อหลอมให้เป็นสมาชิกของสังคมอย่างสมบูรณ์ และสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยใช้วิธีสอนขัดเกลาทางสังคม โดยแต่ละครอบครัวจะมีพ่อและแม่ เป็นผู้ทำหน้าที่ ให้อำนาจความเป็นไปของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งความคิด และบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งต้องยอมรับในเรื่องการใช้สารเสพติดประเภทฝิ่นโดยให้เหตุผลเพื่อรักษาโรค รวมทั้งอาการเจ็บปวด

ต่าง ๆ จากการทำงานหรืออุบัติเหตุในการทำงาน ทั้งนี้เพราะในอดีตการคมนาคมติดต่อลำบาก อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร การให้ความรู้พื้นฐานในด้านสุขภาพอนามัย ตลอดจนยารักษาโรคก็ยังไม่ถึงชุมชน ดังนั้นการรักษาโรคจึงต้องอาศัยฝีมือในการบำบัดรักษา ซึ่งเป็นเรื่องปฏิบัติติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อได้

สภาพทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้สมาชิกได้เรียนรู้การใช้สารเสพติด โดยเฉพาะที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้านแม่สะลักเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ซึ่งในอดีตมีการปลูกฝิ่น ประกอบกับการที่สมาชิกในชุมชนได้อพยพมาจากชายแดนพม่า สมาชิกประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม การคมนาคมติดต่อกับสังคมภายนอกไม่สะดวกและห่างไกล แต่กลับใกล้ชิดกับพื้นที่ปลูกฝิ่น และมีการซื้อ - ขาย และมีผู้ใช้สารเสพติดประเภทฝิ่นซึ่งใช้เป็นยารักษาโรค และบรรเทาอาการเจ็บปวด และบางช่วงมีผู้นำชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับสมาชิกก้าวเข้าสู่การใช้สารเสพติดและขบวนการซื้อ-ขายจึงเกิดขึ้นในชุมชน มีระบบเครือข่ายที่ต้องอาศัยความไว้วางใจกัน ที่ใกล้ชิดกันและรู้จักกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ครอบครัวของสมาชิกบ้านแม่สะลักที่มีสมาชิกภายในครอบครัว 5-6 คน ครอบครัวถือเป็นพื้นฐานของสังคม ส่วนมากทำเกษตร มีพื้นที่ทำนาและทำไร่ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ในหมู่บ้านแม่สะลักเกือบทุกครอบครัวได้บุกเบิกและตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม ด้านการเลี้ยงสัตว์และหัตถกรรม โดยจะทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง แนะนำ บอกเล่า ลงมือ ปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกในชุมชนมีความสุข และเป็นโอกาสในการพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น และการใช้แรงงานในการผลิตยังใช้แรงงานภายในครอบครัว แรงงานที่สำคัญคือแรงงานของพ่อและแม่ซึ่งจะมีลูก ๆ ช่วยทำโดยทำนาทำไร่เลี้ยงสัตว์ มีการใช้สารเสพติดให้เห็นเป็นตัวอย่างตั้งแต่เด็กจนโตซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

จากชุมชนบ้านแม่สะลักในช่วงที่ผ่านมาเป็นชุมชนที่ห่างไกลทุรกันดารมีบ้านเรือนอยู่ในชุมชนเพียง 20-30 หลังคาเรือน เป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก ๆ มีจำนวนสมาชิกไม่มาก ส่วนมากจะประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน และสมาชิกในชุมชนมีการพบปะกันเป็นประจำ มีการกระทำเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอตลอดเวลา และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันอย่างแนบแน่น สมาชิกมีความห่วงใยทุกข์สุขในชีวิตของกันและกัน ครอบครัว เครือญาติและญาติสนิท มิตรสหาย เพื่อนฝูงมักจะรู้จักกันทุกคน ในปัจจุบัน บทบาทหน้าที่ สถานภาพเริ่มเปลี่ยนแปลงไป สมาชิกในชุมชนเพิ่มมากขึ้นสถาบันครอบครัวต่างคนต่างทำหน้าที่ไปตามสังคมกำหนด เมื่อทุกคนต้องรับผิดชอบการทำงาน หน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายสถาบันครอบครัวเริ่มจะไม่มีเวลาให้กับสมาชิกในครอบครัว

อาจจะมีเวลาพบปะพูดคุยปรึกษาหารือปัญหาต่าง ในครอบครัวน้อยลง หรือเมื่อมีปัญหาต่าง คนต่างอยู่ ความผูกพันความห่วงใย ความสนิทชิดเชื้อเริ่มน้อยลง การปฏิบัติต่อกันจะเป็นไปตามบทบาทและหน้าที่ที่สังคมกำหนด

การที่ชุมชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ระบบการควบคุมทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ ถูกทำลายลง สมาชิกของชุมชนขาดความเชื่อถือ ไม่ศรัทธา พิธีกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนความหมายไป กฎเกณฑ์เกณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชนเดิมถูกทำลาย ก็เปรียบเสมือนกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมแต่เดิมถูกทำลายซึ่งทำให้เสถียรภาพทางสังคมของชุมชนบ้านแม่สะลักเปลี่ยนแปลงไป

ชุมชนบ้านแม่สะลักได้ติดต่อกับบุคคลภายนอกมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการจ้างแรงงานในภาคการเกษตร การติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนพบปะกับบุคคลภายนอก สังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนหนุ่มสาวที่ออกไปรับจ้างหรือใช้แรงงานในอำเภอฝางและเชียงใหม่ มีระบบความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ เริ่มหายไป คนหนุ่มสาวไม่เชื่อพิธีกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษให้กระทำกันมา

การเปลี่ยนแปลงในระบบการเรียนรู้ในอดีตที่มีการปฏิบัติติดต่อกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพราะหมู่บ้านแม่สะลักอยู่ห่างไกลทุรกันดาร การคมนาคมลำบาก จนกระทั่งมีการพัฒนา มีการสร้างถนน การติดต่อสื่อสารด้านสาธารณูปโภค การศึกษาและเทคโนโลยีต่าง ๆ

จากสภาพการดำรงชีวิตแบบยังชีพ ที่ได้รับเรียนรู้และถ่ายทอด กระบวนการเรียนรู้จากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานานผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์และงานหัตถกรรมเพื่อนำมาใช้บริโภคในครอบครัวเป็นหลัก ต้องใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวมาก แต่ผลผลิตออกมาไม่เพียงพอกับความต้องการ ในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนเป็นแบบทุนนิยม เพื่อขายและบริโภค โดยการรับเอาเทคโนโลยี เทคนิค วิธีการ เข้ามาในชุมชน ซึ่งเมื่อมีการรับจ้างเพื่อจะได้ทำงานได้มาก ก็จะมีการใช้สารเสพติดทำให้ไม่เหนียวและมีความสุข

การติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในครอบครัวที่สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผู้หญิงสามารถตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มเป็นกันทุกคน โดยมีพ่อแม่ ฝึกสอน ผู้ชายก็จะเรียนจักสาน ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตได้ แต่ปัจจุบันงานต่าง ๆ เหล่านี้สมาชิกในชุมชน ขาดการฝึกทักษะ นิยมซื้อเสื้อผ้าและซื้อตะกร้าจากภายนอกที่ทำจากพลาสติกเพราะมีสีสรรสวยงาม สามารถเลือกได้หลายรูปแบบ งานหัตถกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวเริ่มสูญหายไปทีละน้อย

การที่ชุมชนบ้านแม่สะลักรับเอาเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชน มาจากเห็นตัวอย่าง หรือเผยแพร่จากหน่วยราชการ เมื่อรับเอาเทคโนโลยีเข้ามาทำให้ระบบการผลิตเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมมาก เป็นการใช้แรงงาน การใช้สารเคมี ยาปราบศัตรูพืช ทำให้ระบบการผลิตในอดีตที่เคยปฏิบัติกันมาสูญหายไป

สิ่งที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านแม่สะลักเปลี่ยนแปลงไปจากผลิตเพื่อการยังชีพ มาผลิตแบบทุนนิยม ถือว่าเงินตราคือพระเจ้า ทำให้ชีวิตผูกพันกับตลาด มีเงินตราเป็นสื่อกลาง ในการแลกเปลี่ยน และจากการพัฒนาสาธารณูปโภค การสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่าง หมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งระดับหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัด การนำไฟฟ้ามีเครื่องอำนวยความสะดวก และเครื่องใช้ไฟฟ้า วิทยุ เทป และโทรทัศน์ ในการดำรงชีวิต การสร้างประปาภูเขา สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ถนนสะดวกสบายติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ได้สะดวก สบาย มีการติดต่อกับบุคคลภายนอกเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนเหล่านี้เดิมไม่มีความจำเป็นเลยต่อการดำรงชีวิต แต่เมื่อมีการรับเอาวัฒนธรรมในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ เข้าไปเพื่อเป็นการวัด ความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ กลายเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวก และเพิ่มความสุขให้กับชีวิต

สภาพของชุมชนบ้านแม่สะลักในปัจจุบัน เป็นสถานที่ที่มีการซื้อขายและเสพสาร เสพติด มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดให้เห็นเป็นตัวอย่าง ความสะดวกสบายในการซื้อหา สามารถหาซื้อยาได้ในเวลาอันรวดเร็ว และเมื่อได้รับยาแล้วง่ายต่อการให้ยา เพราะไม่ต้อง เสียเวลาหาอุปกรณ์หรือสถานที่ให้ยุ่งยาก ไม่ปรากฏอาการให้เห็นหรือให้ผู้อื่นรู้ เพราะยาไม่ มีกลิ่น คิดจะใช้สารเสพติดเมื่อไรก็จะมีสารเสพติดให้ได้เสพทันที

การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดจากสภาพชุมชนและสภาพ แวดล้อม มีการซื้อขายและใช้สารเสพติด มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดเป็นตัวอย่าง จาก สภาพการณ์ดังกล่าว เมื่อถูกชักชวนหรือแนะนำให้ใช้สารเสพติดก็จะคล้อยไปตามสภาพ แวดล้อมและสิ่งยังยู่ได้ง่ายดาย โดยไม่มีใครขัดขวางหรือห้ามปราม เนื่องจากผู้ใช้สารเสพติด ส่วนมากมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่คล้ายกัน โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน ส่วนมากจะผูกพัน กันมาสมัยเรียนหนังสือในโรงเรียนในหมู่บ้าน อาจจะเป็นญาติ ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เมื่อจบชั้นประถมศึกษาออกมาจับจ้าง ใช้แรงงาน เมื่อได้รับเงินค่าจ้างพากันไปดื่มสุรา เพื่อ เป็นการพบปะ แล้วในที่สุดก็จะชักชวนให้ทดลองใช้สารเสพติด โดยเฉพาะงานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ โดยที่พ่อ แม่ ไม่มีโอกาสได้ดักเตือน การใช้สารเสพติดประเภทยาบ้าจึงมีแพร่ หลายอยู่ในชุมชน

คนหนุ่มสาวที่เคยช่วยเหลือในงานเกษตรกรรมได้ออกมาทำงานนอกชุมชนมากขึ้น อัตราการจ้างแรงงานเริ่มเข้ามามากขึ้น ทำให้ได้ค่าจ้าง ได้พบปะกับกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด เพราะเมื่อทำงานมีการพบปะ สังสรรค์กันเมื่อเสร็จจากการทำงาน พ่อ แม่ ผู้ปกครองไม่สามารถดูแลได้ การใช้สารเสพติด จึงเกิดจากการสังคมการเรียนรู้ใหม่ขึ้นในกลุ่มและในชุมชน โดยเฉพาะสารเสพติดประเภทยา บ้า โดยมีสมาชิกในชุมชนอยู่ในวัยแรงงาน ได้กลายเป็นผู้ใช้สารเสพติด และมีการสร้างเครือข่าย กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สารเสพติด

ในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่สะลักมีผู้ใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้นเพราะในชุมชนดังกล่าว มีทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ทำกันอย่างอิสระ ในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดรู้แหล่งขายยาเสพติด ซึ่งจากการพูดคุยและสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับสมาชิกในชุมชนทำให้ทราบว่ามีการซื้อขายระดับชุมชน และขยายออกไปในชุมชนใกล้เคียง และมีการขนย้ายยาเป็นขบวนการ โดยให้สมาชิกในชุมชนที่ติดสารเสพติดช่วยและให้ยาเสพติดเป็นคำตอบแทน

เครือข่ายการเรียนรู้คือการเชื่อมโยง และให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารกันอย่างต่อเนื่องกันในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติด สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักมีการเรียนรู้และเกิดเครือข่ายการใช้สารเสพติดในชุมชนบ้านแม่สะลัก จากอดีตถึงปัจจุบันสถาบันครอบครัวและชุมชน และขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้นตามสภาวะแวดล้อมในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีโอกาสดูติดสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกและชุมชนใกล้เคียงได้สะดวกสบาย จึงเกิดเครือข่ายการเรียนรู้การใช้สารเสพติดทั้งแหล่งซื้อ ขายตลอดถึงสถานที่เสพยา ซึ่งเกิดเครือข่ายเชื่อมโยงกับสมาชิกหมู่บ้านใกล้เคียง ช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยธรรมชาติของการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ผลจากการเรียนรู้ทำให้เกิดระบบคิด และตัดสินใจซึ่งส่งผลถึงพฤติกรรม นอกจากนี้ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่ตั้งของชุมชนมีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้การใช้สารเสพติด จึงไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในครอบครัวหรือชุมชน แต่จะขยายเครือข่ายการเรียนรู้ออกไปนอกชุมชนอย่างกว้างขวาง

เครือข่ายการเรียนรู้เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานต่อความสัมพันธ์ทางสังคม เริ่มจากครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน และสมาชิกในชุมชน นอกชุมชน จะมีบทบาทส่งเสริม สนับสนุนการใช้สารเสพติด เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงจะขยายออกอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ซึ่งกรณีเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ จะมีอิทธิพลอย่างมาก และเป็นแรงผลักดันให้เกิดการใช้สารเสพติดอย่างต่อเนื่องและเพิ่มจำนวนผู้ใช้สารเสพติด

ตอนที่ 4 เจือนไซ และปัจจัยการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา

เจือนไซการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก จากอดีตจนถึงปัจจุบันต้องศึกษาตามบริบทที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีส่วนส่งเสริมที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนบ้านแม่สะลักมีการใช้สารเสพติด

งานส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นในภาคเหนือของประเทศไทยได้เกิดขึ้นบนฐานความคิดที่ต้องการหาพืชเงินสดที่ทำรายได้ดีกว่าฝิ่นให้กลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงปลูกเพื่อเข้าสู่ระบบการตลาดในพื้นที่ราบเพื่อให้ในที่สุดแล้วกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เลิกทำการปลูกฝิ่นไป โดยคาดว่าเมื่อเลิกปลูกฝิ่นแล้วปัญหาการค้าและเสพยาเสพติดประเภทฝิ่นและเฮโรอีนก็จะหมดไปในชุมชนพื้นที่สูงและทั้งในประเทศไทย จนถึงทุกวันนี้ผลการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นนับว่าประสบความสำเร็จในการลดพื้นที่ปลูกฝิ่นตามเป้าหมายของรัฐบาลไทยและต่างประเทศ แต่ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดหาได้ลดน้อยลงไปไม่ ที่มากไปกว่านั้นสิ่งที่ทุกคนไม่ได้คาดหมายและเตรียมความพร้อมไว้ล่วงหน้าก็ได้เกิดขึ้นกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูง นั่นคือการทะลักของยาเสพติดทั้งฝิ่น เฮโรอีนและยาบ้า จากประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนั้นแล้วการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่นโดยกระบวนการของนั่นเอง ได้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนแม่สะลัก ต้องเข้ามาพึ่งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว ค่านิยมการแข่งขันทางวัตถุมียากขึ้น ทำให้บางส่วนได้หันมาค้ายาเสพติดประเภทยาบ้าและเฮโรอีนแทน พ่อหลวงจะทอเล่าว่า " ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา ยาบ้าไม่มากมีแต่ฝิ่น กัญชา แต่ปัจจุบันมีแต่ยาบ้าไปทางไหนก็มีชาวบ้านก็ชอบกินกันเหลือเกิน บอกว่ากินแล้วทำงานมีความสุขและไม่เหนื่อย สำหรับคนที่นำมาขาย กำไรดี จะจับก็ไม่ได้ เพราะจำนวนผู้เสพยาเยอะ ถ้าจับต้องเกือบทั้งหมดบ้าน "

ประการสำคัญการปลูกพืชเงินสด ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตแบบใหม่จากภายนอกชุมชนเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นด้านการลงทุน แรงงานการตลาดและเทคโนโลยีทางการผลิตประเภทเครื่องจักรกล ปุ๋ย ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง ทำให้ชาวบ้านต้องลงทุนทำการผลิตในอัตราที่สูง โดยเฉพาะรถยนต์กระบะบรรทุก ที่ขณะนี้ทุกครัวเรือนจำเป็นจะต้องมีตั้ง เช่นเมื่อก่อนพวกเขาต้องมีม้า เอาไว้ต่างของจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นจะต้องพึ่งพาสถาบัน การเงินทั้งในระบบและนอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง โดยเฉพาะการถูกขูดรีดจากสถาบันการเงินนอกระบบ ครั้นเมื่อฝนฟ้าไม่อำนวย หรือราคาผลผลิตเกิดตกต่ำรวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศที่เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2540 ทำให้ภาวะหนี้สินของชาวเขาเพิ่มสูงมากขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านมา เช่นเดียวกับสังคมพื้นราบ ในที่สุดหนทางเดียวที่เขามีอยู่ถึงแม้จะเสี่ยงมากที่สุดในชีวิตคือ การหันมาลงทุนทำการค้ายาเสพติด

ประเพณีบ้านและเฮือนอื่นแทน โดยมีเส้นทางการค้าเลี้ยงที่สำคัญผ่านทางชุมชนบ้านแม่สะ
ลักภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ จากการบอกเล่าของนาย
เสริม นายอั้งกอ เป็นชาวจีนฮ่อ ซึ่งทำสวนลั่นจี ที่มีพื้นที่กว้างหลายสิบไร่แล้วว่า “ ในแต่
ละปีต้องจ้างแรงงานคนมาเอาหญ้า ใส่ปุ๋ย ฉีดฮอร์โมน ยาฆ่าแมลงต่าง ๆ ต้องใช้เงินเป็น
จำนวนมาก ปีหนึ่งผลผลิตถึงออก ถ้าออกก่อนจะได้ราคาดี แต่ถ้าปีไหนออกมาหลังหรือ
กลาง ๆ ก็จะถูกกดราคามาก ไม่มีการต่อรองราคากับเขา เขาจะกำหนดราคาเอง เข้ามาต้องจ้าง
แรงงานขึ้นเก็บ และจัดเรียงใส่กล่อง ต้องตื่นกันตั้งแต่ ตี 3 พอตี 4 ก็ต้องออกไปรับคนงาน
มาทำงานตั้งแต่เช้าตี 4.30 น ก็ทำงาน แทบไม่ได้พัก และจะต้องเอาลั่นจีไปส่งก่อนเข้าห้อง
เย็นก่อน ปาย 2 โมง รอคิวอีกกว่าจะเสร็จก็เกือบ 6 โมงตอนเย็น แล้วแต่เขาจะกำหนด
ราคา ต่อรองราคาไม่ได้ แต่พวกที่มารับจ้างเก็บ ประมาณ 12.00-13.00 น. ก็เลิกกลับบ้าน
การทำงานต้องทำงานหนักติดต่อกันประมาณ 1 เดือน ในช่วงที่ผลผลิตออก บางทีก็เหมา
สวนอื่นด้วย ทำให้การพวกที่มารับจ้าง บางคนใช้สารเสพติด ”

สถานการณ์ในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่สะลักกำลังเผชิญหน้ากับกระแสทุนนิยมที่ไหล
บ่าเข้ามาในนามของการพัฒนา ทำให้ระบบการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมตามจารีต
ประเพณีที่วางอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัย และความเสมอภาคกันในการเข้าถึง
ทรัพยากรลดน้อยลง อิทธิพลของกลไกตลาดก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ปัญหา
ยาเสพติด การแพร่ระบาดของยาบ้า การเพิ่มจำนวนของโสเภณี ชาวเขา การอพยพเข้าสู่
เมือง ความตึงเครียดทางจิตใจ ที่เกิดจากวัฒนธรรมของท้องถิ่นถูกทำลาย ปัญหาเหล่านี้เป็น
ผลกระทบจากการพัฒนา การปรับตัวทางพัฒนาของชุมชนในท่ามกลางปัญหาจากการ
พัฒนา จึงเป็นเงื่อนไขที่น่าสนใจอย่างมาก

การส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชเชิงพาณิชย์ทดแทนฝิ่น เช่น ลั่นจี ลำไย มะเขือเทศ
ชิง ลั่นจี ถั่วแดงเท่ากับเป็นการผลักดันให้ชุมชนบ้านแม่สะลักค่อย ๆ ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของ
ระบบตลาด ทำให้ระบบการถือครองที่ดินเปลี่ยนแปลงไป ยึดหลักของระบบกรรมสิทธิ์เอกชน
มากขึ้น ผลก็คือเกิดภาวะตลาดที่ดินบนที่สูงมีการขายที่ดินบางส่วน สำหรับเป็นต้นทุนในการ
ปลูกพืชพาณิชย์ ที่ดินที่เหลือจึงถูกใช้อย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง การปลูกพืชในสถานการณ์
เช่นนี้ต้องใช้ต้นทุนเพิ่มขึ้น และมีการใช้แรงงานอย่างหนักจนแทบไม่มีเวลาว่าง เมื่อรวมกับ
ปัญหาความไม่แน่นอนของราคา ทำให้ในที่สุดเมื่อราคาผลผลิตตกต่ำจนไม่คุ้มทุน ชุมชน
ชาวเขาจะตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สินกลายเป็นแรงงานรับจ้าง ซึ่งไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะใน
เชิงเศรษฐกิจคือทำให้ยากจนลงไปเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบถึงจิตใจหรือวัฒนธรรมด้วย
การใช้แรงงานอย่างต่อเนื่องทำให้การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเพื่อลดความตึงเครียด

ทางจิตใจเกิดขึ้นน้อยลง มีการแก้ปัญหาโดยการใช้สารเสพติดและการใช้สารเคมีในการเพิ่มผลผลิตจำนวนมาก เกิดปัญหาความเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีไม่ถูกวิธีก็ตามมา นางเด่นนภา ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าเย้า อายุ 45 ปี เล่าว่า "ได้ปลูกลิ้นจี่มาประมาณ 10 ปี พื้นที่ประมาณ 30 ไร่ ปลูกตามภูเขา ไร่เขา ช่วงผ่านมาได้กู้เงินจาก ธกส. มาลงทุนซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง โดยสมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำ พอผลผลิตออกมาก็นำเงินไปใช้หนี้เหลือเงินไม่มาก ก็ต้องจ่ายค่าโรงพยาบาลเพราะนางเป็นโรคปวดแขน แขนขา จนต้องไปหาหมอซึ่งต้องจ่ายเงินค่ารักษาเป็นจำนวนมาก"

กระบวนการพัฒนาทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ บนที่สูงในประเทศไทยปัจจุบันได้ถูกโยงเข้ากับระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยและในระดับนานาชาติไปแล้ว จากการพูดคุยกับเด็กนักเรียน ทำให้ทราบว่า ผู้ปกครองส่วนมากได้อพยพออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เช่นเด็กชายมุเซอ เล่าว่า "พ่อและแม่ใช้สารเสพติดทะเลาะกัน พ่อออกไปทำงานรับจ้างอยู่ที่ท่าดอน แม่ไปทำงานร้านอาหารอยู่ที่เมืองฝางแต่พอบอกว่าแม่ไปขายตัว เพราะต้องการหารายได้ พ่อจะเลิกกับแม่ เพราะพ่อกลัวว่าแม่จะเป็นเอดส์ แต่พอช่วงหลังพ่อได้กลับไม่มีใครจ้างเพราะเกียจคร้าน และต้องกินยาบ้าถึงจะทำงานได้ แต่ถ้ามีใครมาจ้างมาพ่อก็จะเอาเงินไปซื้อยา ไม่ซื้อข้าว ต้องกินน้ำพริกตำกับเกลือใส่ผงชูรส จนผมกับน้องลิ้นแตก กินอะไรแทบลิ้นไปหมด "

สำหรับการพนันในหมู่บ้านแม่สะลักมีการเล่นประจำทุกวัน เป็นไผ่ชนิดต่าง ๆ ในตอนเย็นของแต่ละวัน ยิ่งถ้ามีงานศพ ขึ้นบ้านใหม่ หรือช่วงเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนจะมีการเล่นการพนันทั้งกลางวันและกลางคืนจะมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่สนใจเล่นการพนันกันมาก จากการพูดคุยกับ ขจรศักดิ์ และสมชัย นักเรียนชั้น ป.6 ของโรงเรียนเล่าว่า ในหมู่บ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทุกคนไม่ว่าพ่อแม่ที่ เขาจะเล่นกันอย่างสนุกสนาน

ในสถานการณ์เช่นนี้กล่าวได้ว่าระบบทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาในช่วงนี้ จึงไม่ได้อยู่ที่การขาดแคลนที่ดิน การใช้ทรัพยากรอย่างไร้ประสิทธิภาพหรือความยากจนเท่านั้น ปัญหาเกิดจากผลกระทบของการพัฒนาที่ไม่สมดุล ได้ทำให้ชาวเขาโดยเฉพาะกลุ่มที่ยากจนตกเป็นเหยื่อจนแทบไร้อำนาจและสูญเสียความเป็นชาติพันธุ์ ชุมชนที่ได้สูญเสียอำนาจในการควบคุมทรัพยากรไปนั้นจะตกอยู่ในภาวะเปราะบางและเสี่ยงเหงาเนื่องจากชาวเขาไม่มีงานทำที่ แท้จริงจะต้องใช้แรงงานร่วมกันทำงานหนัก คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้านดูแลเด็ก ผู้หญิงทำงานเย็บผ้า ผู้ชายดื่มเหล้า เล่นการพนัน และติดยาเสพติดเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลให้ชาวเขาจึงต้องกลายเป็นผู้ค้ายาบ้า

ปัจจัยการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผลต่อการใช้สารเสพติดของชุมชนบ้านแม่สะลัก ซึ่งจะแยกออกเป็นปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มเพื่อน และชุมชน
2. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเชื่อ แรงจูงใจ ความอยากลอง และผลประโยชน์
3. ปัจจัยที่ตั้งชุมชน เป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกล ก้นดงและเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด

เสพติด

1.ปัจจัยภายนอก มุ่งเน้นถึงสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวสมาชิกได้แก่ครอบครัว เครือญาติกลุ่มเพื่อนและชุมชน เนื่องจากในชุมชนบ้านแม่สะลัก ทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล อาจจะเป็นสภาวะการณ์ หรือสิ่งทีบุคคลในชุมชนได้สัมผัส ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ตลอดจนปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างบุคคลิกภาพตลอดชีวิต อาทิเช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชาวเขา กลุ่มชาติพันธุ์ต้องกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้ายาบ้าในประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวเขานับตั้งแต่กลางปี 2540 กลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันกับชุมชนพื้นราบที่ต้องพึ่งพาระบบเงินตราและการตลาดเป็นหลัก เพราะระบบเศรษฐกิจในชุมชนชาวเขาได้ถูกเปลี่ยนจากเกษตรเพื่อพึ่งตนเองมาเป็นเกษตรเพื่อขายอย่างเต็มตัว เมื่อเป็นเช่นนี้กระบวนการผลิตของชาวเขาได้ในปัจจุบันต้องพึ่งพาเทคโนโลยีทางการผลิตสมัยใหม่ ประเภทปุ๋ยและยาฆ่าแมลง เครื่องตัดหญ้าและเครื่องพ่นยาและรถยนต์บรรทุกสินค้า รวมทั้งเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสถาบันการเงินนอกระบบอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ต้องก่อหนี้ล่วงหน้าทั้งสิ้น ถ้าหากฤดูการผลิตใดที่ฝนฟ้าไม่อำนวย เช่นอากาศไม่หนาวเย็นพอหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลอย่างปี 2541 ก็จะมีส่งผลผลิตออกมาไม่ดี ชาวบ้านก็จะมีรายได้น้อย ในทางตรงกันข้าม หากปีใดผลผลิตออกมาดี กลับถูกพ่อค้าคนกลางใช้กลยุทธ์ในการกดราคาทำให้ราคาพืชผลตกต่ำ เมื่อมีหนี้สินเพิ่มขึ้นอันเกิดจากอัตราดอกเบี้ยที่สูงหรือฝนหนาวสิ่งอำนวยความสะดวกบวกกับความต้องการดิ้นรนเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ชาวบ้านก็ดิ้นรนโดยวิธีการใดก็ได้แล้วแต่เพื่อที่จะให้ได้เงินมาใช้จ่ายในครอบครัว

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะครอบครัวของชุมชนบ้านแม่สะลักมีแนวโน้มว่าจะเป็นครอบครัวขยาย มีเครือญาติ ปู่ย่าตายาย ช่วยดูแลเลี้ยงหลาน เป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัว ปู่ย่าตายายมักได้รับความไว้วางใจให้ดูแลบุตรหลาน สั่งสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ บางครั้งปู่ย่าตายายจะใช้สารเสพติด สบผื่นซึ่งเด็กจะเห็นตั้งแต่เล็ก เช่นกรณีของสมพงษ์ที่ได้รับการดูแลจากยายซึ่งใช้สารเสพติด โดยเล่าว่าเริ่มสูบบุหรี่หรือเรียกกันว่า “เล่นของ”

เมื่ออายุ 17 ปี โดยมีเพื่อนและพี่ชายชักชวนให้สูบบุหรี่ และในช่วงที่ไปรับจ้างและเก็บเงินก็เพราะต้องตื่นแต่เช้าและทำงานหนักเกือบทั้งวันจึงใช้ยาช่วยเพื่อช่วยให้ทำงานได้มากและไม่เหนื่อย และต่อมาสมพงษ์มีเรื่องขัดแย้งกับทางครอบครัว พ่อ แม่ ชื้อจักรยานยนต์ให้พี่ชาย วันหนึ่งได้ขับรถพี่ชายไปเที่ยวในหมู่บ้าน กลับมาถึงบ้านทะเลาะชกต่อยกับพี่ชาย จากเหตุการณ์วันนั้นทำให้สมพงษ์น้อยใจพ่อแม่ คิดว่าพ่อกับแม่ไม่รักตนเอง ไม่ซื้อรถมอเตอร์ไซด์ให้ตนเอง เลยไปลองเล่นยาสูบกับเพื่อนชื่อเล็กแสง ซึ่งเคยให้ยาสูบตอนทำงานรับจ้างทำนาทุ่งอยู่ที่สมุทรปราการ ต่อมาได้ย้ายไปทำงานก่อสร้าง เชื้อมเหล็ก นายจ้างเอายาสูบสมน้ำให้กิน หลังจากเดินทางกลับมาแม่สะลักทั้งสองจะสนิทกันและไปไหนด้วยกันเสมอ และมีเพื่อนในกลุ่มประมาณ 4 คน หลังจากการรับจ้างทำงาน แต่ละคนได้นำเงินที่ได้ชวนกันไปเสพยาในป่าเวลากลางคืนจะไม่เสพที่บ้าน เพราะไม่อยากให้ผู้ปกครองทราบ แต่ทางบ้านก็ทราบเรื่อง เพราะมีเพื่อนบ้านไปเห็นทั้ง 4 คนกำลังเสพยาอยู่ในป่าข้างหมู่บ้าน จึงมาแจ้งให้พ่อแม่ทราบ และแจ้งให้พ่อหลวงช่วยดักเตือน เพื่อจะได้เลิกเสพยา แต่เมื่อถามสมพงษ์และเล็กแสงก็ตอบว่า “ไม่ได้คิด เลยไม่เลิก” ซึ่งจะทำให้ทราบว่าในกรณีของสมพงษ์ได้มีปัจจัยภายนอกเข้ามาทำให้สมพงษ์ใช้สารเสพติด

สำหรับครอบครัวของอ้ายหนัดได้อพยพมาอยู่บ้านแม่สะลักประมาณ 20 ปีที่แล้วมาแล้วว่า”ผมมาอยู่เมื่ออายุ 7 ปี และพ่อก็สูบบุหรี่ทุกวันโดยได้จากการไปรับจ้างทำงานเพราะในสมัยนั้นพ่อผมมีเรือหางยาวรับจ้างบรรทุกขนของทุกวันได้ยาสูบเป็นค่าตอบแทนได้นำฝิ่นมาลองสูบกับพ่อ เมื่ออายุ 11 ปี เพื่อไล่ตัวแมลงที่มาตอมหน้าและบางครั้งเพื่อแก้ปวดเมื่อยจากการทำงาน” ปัจจุบันอ้ายหนัดได้แต่งงานมีครอบครัวมีลูกถึง 7 คน เสียชีวิต 3 คน ลูกคนเล็กอายุ 10 เดือน แม่และภรรยาต้องไปรับจ้างหาเงินมาซื้อฝิ่นให้อ้ายหนัด เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาอ้ายหนัดทำงานรับจ้างไม่ได้ร่างกายผอมเหลือง แม่ของอ้ายหนัดต้องขอให้ลูกที่มีฐานะช่วยส่งเงินมาให้เพื่อซื้ออาหารและอีกส่วนจะซื้อฝิ่นให้ลูกชาย อ้ายหนัดจะใช้ฝิ่นประมาณวันละ 70 - 140 บาท ทุกวัน บางครั้งก็มีเพื่อนมาสูบด้วยจะสูบเกือบทั้งวันเช้า ปายและกลางคืน บางครั้งก็จะไปสูบในป่าไกลจากบ้านตอนเช้าถึงกลับมาที่บ้าน การซื้อฝิ่นจะซื้อในหมู่บ้าน บางครั้งก็ฝากให้อ้ายคำไปซื้อที่บนดอยปางกั่วซึ่งจะได้ในราคาที่ถูกลงถ้ามีเงินก่อนก็จะซื้อมาขายให้กับเพื่อน สำหรับลูกชายคนเล็กไม่มีใครดูแลเพราะแม่กับภรรยาไปรับจ้างก็ให้อ้ายหนัดดูแลลูกพร้อมกับสูบบุหรี่ไปด้วยทั้งวัน ลูกทุกคนที่อาศัยอยู่ในบ้านก็จะเห็นพ่อนอนอยู่ในบ้านสูบฝิ่น ทุกวันหยุดลูกก็จะไปรับจ้างเมื่อได้เงินมากก็จะแบ่งให้พ่อเพื่อเอาเงินซื้อยาฝิ่นเพราะสงสารพ่อต้องนอนเจ็บ ปวดท้อง ถ้าไม่ให้เงินพ่อก็จะบอกว่าเก็บเงินไว้ทำไมเดี๋ยวก็หาใหม่ได้ ทำให้ครอบครัวนี้มีการดำเนินชีวิตที่มีทั้งครอบครัวเครือญาติเข้ามาช่วยเหลือดูแลตลอดเวลา

ระยะเวลาที่ผ่านมาอ้ายหนัดถูกจับกุมดำเนินคดีประมาณ 10 ครั้ง พอออกมาก็มาสูบต่อเพราะเห็นเพื่อนบ้านสูบและเพื่อนก็แวะเวียนมาชักชวน จนปัจจุบันก็ยังไม่สามารถจะเลิกได้ อ้ายหนัดกับนางอ้าย ได้ใช้สารเสพติดมานาน แต่มันเลิกไม่ได้ ทางราชการได้พาทั้งสองไปตัดยาหลายครั้ง จนครั้งสุดท้ายช่วงเดือน เมษายน - พฤษภาคม พอกลับมา ก็คิดว่าเลิกได้ ตัวอ้วนขึ้น สมบูรณ์ แต่พอมายู่แม่สะลักไม่ถึงเดือน ก็กลับมาใช้สารเสพติดอีก และยิ่งไปกว่านั้นได้ขายบ้านและที่ดินให้กับคนอื่นไป ตนเองได้ไปสร้างกระท่อมอยู่ท้ายนา ซึ่งลูกสาวกำลังโตเป็นสาว หลายคนในหมู่บ้านมีความคิดว่า คงจะเป็นเรื่องธรรมดา นางจันทร์คำเพื่อนบ้านไม่ได้ใช้สารเสพติดพูดว่า "มันชายสะลี นอนสาด เพราะมันต้องการเอาตังไปซื้อยา สงสารก็กับลูกมัน ไม่รู้จะว่าพ่อ แม่ อย่างไร"

ปัจจัยภายนอกในเรื่องของการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด โดยเฉพาะครอบครัวมีส่วนสนับสนุนให้กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดได้เห็นและลอกเลียนแบบ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พ่อ แม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่ ความรัก ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเห็นห่างออกไป การให้คำปรึกษา คำแนะนำแก่บุตรหลาน ซึ่งเมื่อลูกเกิดปัญหาการทำงานหรือปัญหาส่วนตัว ที่ทำให้เกิดภาวะ อารมณ์ซึมเศร้า วิดกกังวล เหงา เบื่อ ลูกไม่คิดที่จะปรึกษาคนในครอบครัว เนื่องจากขาดความผูกพัน ความเข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของปัญหาลูกมากกว่าการทำมาหากิน ลักษณะความสัมพันธ์แบบนี้เป็นตัวผลักดันให้กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดหนีห่างจากครอบครัว มีเยื่อใยต่อครอบครัวน้อยลง และหันไปผูกพันกับภายนอกครอบครัว ซึ่งได้แก่กลุ่มเพื่อน

ปัจจัยที่สำคัญรองลงมาก็คือกลุ่มเพื่อน ในเรื่องของการแนะนำ ชักจูงหรือเป็นแบบอย่างการใช้สารเสพติด โดยกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดจะมีลักษณะที่ทำงานร่วมกัน หรือเป็นเพื่อนกัน ปัญหาเหล่านี้จะถูกเล่าให้เพื่อนฟัง ที่มีความสนิทไว้วางใจกัน ซึ่งหากเพื่อนได้รับรู้ปัญหาเป็นผู้มีประสบการณ์การใช้สารเสพติดก็จะเป็นโอกาสที่จะแนะนำให้ทดลองใช้สารเสพติดเพื่อแก้ปัญหานั้น ๆ โดยมักมีการยกตัวอย่างผู้อื่นที่เคยใช้สารเสพติดประกอบด้วย ซึ่งอาจจะเป็นตัวผู้นำเอง หรือกล่าวอ้างถึงบุคคลที่รู้จักกันดี พร้อมกับกล่าวถึงผลในการใช้สารเสพติด ซึ่งส่วนมากจะเป็นลักษณะเล่าให้ฟัง ไม่มีการโน้มน้าวหรือบังคับให้เชื่อ แต่จะปล่อยให้ผู้รับฟังพิจารณาเอาเอง ซึ่งผู้ได้รับการแนะนำ มักจะลังเลในครั้งแรก แต่ก็จะเริ่มสนใจ เพราะเพื่อนที่แนะนำให้ใช้สารเสพติดคือเพื่อนที่สนิทและไว้วางใจกัน หรืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน และเชื่อว่าเพื่อนมีความหวังดีที่จะแก้ปัญหามา ผู้ใช้สารเสพติดจึงยอมทดลองใช้สารเสพติดในที่สุด ซึ่งเมื่อใช้แล้ว ไม่ได้ก่อให้เกิดผลร้ายต่อร่างกายแก่ตนเองก็就会有ความเชื่อมั่นมากขึ้นและมีโอกาสที่จะใช้สารเสพติดนั้นในครั้งต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าความคิดของกลุ่มมีอิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อนที่มีต่อ

วัยรุ่นมาก อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนในชุมชนบ้านแม่สะลักมีมากกว่าครอบครัว เพราะเด็กวัยรุ่นจะเลือกเข้าหาเพื่อนของตนมากกว่าพ่อ แม่ เพื่อนจึงกลายเป็นที่ปรึกษาสำคัญแทนสถาบันครอบครัวและเป็นผู้แนะนำการใช้สารเสพติด

2. ปัจจัยภายใน มุ่งเน้นศึกษาถึงเรื่องความเชื่อ แรงจูงใจ ความอยากลอง และผลประโยชน์ซึ่งเป็นความต้องการของผู้เสพเอง ความสัมพันธ์ของปัจจัยภายใน มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของสมาชิกในชุมชนในระดับบุคคลและกลุ่ม ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะมีความซับซ้อนและหลากหลายลักษณะ เนื่องจากปัจจัยภายในที่สัมพันธ์กันเกิดการเสนอและสนองให้กับสมาชิกในชุมชนใช้สารเสพติดที่มีผลประโยชน์ความเชื่อร่วมกัน ค่านิยมและความต้องการทางสังคมที่ได้ซึมซาบจากกระแสสังคมภายนอกหรือกระแสโลกาภิวัตน์ กลายเป็นแบบอย่างที่เขา และกลุ่มชาติพันธุ์ค่อย ๆ รับไว้อย่างไม่รู้ตัว เป็นต้นว่าค่านิยมทางวัตถุประเภทเครื่องแต่งกาย รถยนต์ บ้าน รวมไปถึงเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวเขา กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เมื่อเป็นเพื่อนบ้านและคนพื้นราบมีสิ่งเหล่านี้ตัวเองก็อยากมีกับเขาบ้าง ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่ย่างและใกล้ตัวที่สุดเพื่อที่จะให้ได้เงินมาซื้อหาสิ่งเหล่านี้ก็คือการไปเสียด้าของผิดกฎหมายคือการเข้าสู่กระบวนการค้ายาบ้าที่หลายคนในท้องถิ่น และหลายคนถูกจับดำเนินคดี

จากการที่สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันในครอบครัว พ่อ แม่ หรือสมาชิกในครอบครัวที่ใช้สารเสพติดตามความเชื่อ ว่า ผีน หรือ “ยาด้า” ว่าถ้าได้เสพหลังจากกลับจากการทำงานทำไร่ทำสวนจะหายปวดหลังและอาการปวดเมื่อยตามตัว บางคนไม่สบายไม่ยอมไปสถานพยาบาล เนื่องจากไกลจากบ้าน จึงใช้ผีนจำนวนมากขึ้นกว่าปกติเพื่อรักษาโรค จนในที่สุดก็ติดจนเลิกไม่ได้ กรณีของนายอาโอะ ซึ่งเป็นผู้นำปกครองและขายยาผีน เสพผีนจนติดและใช้ผีนมาเป็นเวลานานจนร่างกายผอมเหลืองไม่สบาย ภรรยาจึงพาไปโรงพยาบาล 2 ครั้ง รักษาไม่หายและไม่มีเงินค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท จนในที่สุดได้นำกลับมารักษาที่บ้านและใช้ผีนในการรักษาเพื่อบรรเทาอาการเจ็บปวดได้ในระยะหนึ่ง แล้วในที่สุดก็ได้เสียชีวิต

สำหรับกลุ่มที่อยากลองอาจจะมีสาเหตุจากการชักชวนของสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติ เพราะเชื่อว่าการสูดยาผีนยาบ้าแล้วทำให้มีความสุข ซึ่งบางรายใช้สารเสพติดก่อนและในที่สุดก็เป็นคนขายด้วยตัวอย่างเช่น นางมีกะ เป็นภรรยาของนายอาเจะ สามีชักชวนให้ลองใช้ยาเพราะหลังจากการทำไร่ ทำสวนกลับมา ให้ลองสูบจนติดเลิกไม่ได้

ใช้สารเสพติดมาประมาณ 20 ปี ต้องเพิ่มจำนวนฝิ่นขึ้นทุกวันไม่มีแม้แต่เงินจะซื้อข้าว ได้เงินมาขอให้ซื้อฝิ่นสูบเท่านั้น และในช่วงที่ผ่านมามีลูกชายกลับจากเชียงใหม่นำเงินมาให้ ครั้งละ 1,000 – 2,000 บาท ได้นำเงินจำนวนดังกล่าวไปซื้อยาบ้าและฝิ่นมาขาย ให้กับสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก ในช่วง 2 เดือนที่ผ่านมา นางมีกะได้ไปซื้อยาเสพติดจากบ้านจะคือ เชียงรายมาขาย ในราคายาบ้าราคา 25 บาท และฝิ่นจำบละ 320 บาท (ยาบ้ากำไร 15 บาท /เม็ด และฝิ่น 200บาท/จำบ) กำไรที่ได้จากการขายทำให้นางได้รับผลประโยชน์อย่างงาม ทำให้นางมีกะเป็นตัวแทนขายสารเสพติดทั้งฝิ่นและยาบ้ารายใหญ่ในชุมชน ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมนางมีกะพร้อมของกลางเลยถูกยึดยาเสพติด แต่เมื่อได้รับการปล่อยตัว นางก็กลับมาขายยาเหมือนเดิม

นายปะแล พ่อของเด็กชายจะจ้อย ได้ให้เด็กชายจะจ้อยช่วยขายยาเสพติดประเภทยาบ้า พ่อแม่จะขายยาได้กำไรเม็ดละ 5-10 บาท เพราะห่อหนึ่งจะมี 200 เม็ด (10 ห่อ เท่ากับ 1 มัด) พ่อจะเอามาครั้งละ 1 ห่อ ถ้าเก็บเงินได้ไม่ครบจะทะเลาะกันทั้งพ่อและแม่ เพราะพวกที่ติดยาจะมาซื้อไว้ไม่เกิน 1-2 เม็ด แต่ต้องเอาเงินมาให้ใช้หนี้ก่อน ครั้งต่อไปถ้าไม่มีก็ไม่ให้ วัยรุ่นต่างหมู่บ้านมา ส่วนมากจะให้เด็กไปซื้อยาให้และจะให้ค่าขนมเป็นค่าตอบแทน เพราะกลัวถูกจับได้ว่ามาซื้อยา

จากการที่สมาชิกยังมีความเชื่อว่าการสูบฝิ่นทำให้สามารถหายจากอาการเจ็บปวด และยาบ้าสามารถทำให้ขยันทำงานได้มากขึ้น และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการซื้อขายสารเสพติดจะส่งผลต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก จนเกิดการสืบทอดให้สมาชิกภายในชุมชนเกิดการเรียนรู้บทบาทของตนในการดำรงชีวิตและความสัมพันธ์กับสมาชิกชุมชนต่อไป

กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดอยู่ในกลุ่ม มักได้รับคำแนะนำชักชวนจากเพื่อน หรือเห็นแบบอย่างจากเพื่อน ในการใช้สารเสพติด ทำให้เกิดความอยากทดลองใช้สารเสพติดด้วยตัวเอง ความอยากลองเริ่มจากสถานการณ์ที่มีการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนสนิท มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่ม อาจจะเป็นที่ทำงานหรือที่บ้านหรือมีงานเทศกาลต่าง ๆ หรือในการเที่ยวเตร่ร่วมกันในกลุ่มเพื่อนที่มีประสบการณ์ในการใช้สารเสพติดได้แนะนำให้รู้จักสารเสพติดตัวใดตัวหนึ่งที่สามารถหาซื้อได้จากคนรู้จัก มีการทดลองใช้ให้ดู หรือยกตัวอย่างคนที่ใช้ยาตัวนั้น ซึ่งเมื่อเพื่อนในกลุ่มเห็นว่าไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ และมีผลบวกขยันทำงานและสนุกสนาน ซึ่งมักเป็นผลให้เกิดความรู้สึกอยากลอง เพื่อให้พิสูจน์ในข้อเท็จจริงนั้น การชักชวนให้ลองใช้ในกลุ่มเพื่อน ส่วนใหญ่จะชักชวนจะใช้เวลาเพียง 1-2 ครั้ง การลองใช้สารเสพติด

ติดครั้งแรก ๆ มักมีลักษณะใช้ตามกัน เมื่อมีคนใดคนหนึ่งเริ่มก่อน คนส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้ สึกกลัว เนื่องจากมั่นใจว่ามีเพื่อนร่วมทดลองทำพฤติกรรมดังกล่าวด้วยกัน

สำหรับความเชื่อการใช้สารเสพติดเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับกลุ่มอาชีพที่ทำงานด้วย กัน ถ้าเห็นใครกินยาหรือสูบบุหรี่ อยู่ในบ้านหรือป่าหรือพบกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งกำลังเสพอยู่ ถือว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดาเพราะพบเห็นจนชินตา ซึ่งจากการบอกเล่าของเล็กแสงและเพื่อนผู้ใช้ สารเสพติดบอกว่าไม่มีการหลอกลวงหรือบังคับให้ใครใช้ พวกที่ใช้ล้วนแต่เคยเห็นและสมัคร ใจทั้งนั้น ไม่อยากใช้ก็ช่างเขาดีเสียอีกไม่เปลืองสตางค์

3.ปัจจัยที่ตั้งของชุมชน การที่ชุมชนชาวเขา กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งอยู่ในเส้นทาง การลำเลียงยาบ้า ทำให้มีโอกาสในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการดังกล่าวมีมาก บ่อย ครั้งที่มีนายทุนจากในเมืองและท้องถิ่นได้พยายามให้ชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ไปหามาจากชาย แดนเพื่อส่งให้ตน โดยเสนอราคาอย่างงาม การสั่งซื้อของนายทุนแต่ละครั้งสามารถทำกำไร ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เป็นจำนวนมาก เมื่อซื้อครั้งแรกผ่านพ้นไปด้วยดี นั้นหมายความว่า สามารถซื้อใจได้ในระดับหนึ่งและเป็นการสร้างเครือข่าย ดังนั้นกระบวนการและเส้นทาง ลำเลียงจึงได้เกิดขึ้น นับตั้งแต่จากผู้ผลิตที่ชายแดนพม่าเข้ามายังหมู่บ้านแถบชายแดนในไทย จากสภาพที่ตั้งของชุมชนบ้านแม่สะลัก มีลักษณะเป็นภูเขาสูงรอบล้อมไปด้วยป่าไม้ และแม่น้ำ กกกไหลผ่านรวมทั้งลำห้วย 2 สาย อากาศค่อนข้างเย็น ซึ่งในอดีตรอบหมู่บ้านมีการปลูก ผักในที่ภูเขาสูงสลับซับซ้อน เส้นทางคมนาคมต้องใช้ม้า ลา ล่อ หรือใช้แรงงานคนในการ ขนสินค้า แต่ในปัจจุบันในหมู่บ้านชุมชนบ้านแม่สะลักเลิกปลูกผักและปลูกพืชเศรษฐกิจ ลิ่นจี่ ลำไยแทน แต่ผืนไม้ได้หมดไปจากหมู่บ้านกลับเพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีการใช้สารเสพติด ประเภทยาบ้าเข้ามาอีก

เหตุผลสำคัญเนื่องจากชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด ปัจจุบัน การคมนาคมขนส่งในหมู่บ้านในปัจจุบันมีทั้งรถดอย รถประจำทาง และรถของสมาชิกในชุม ชน ซึ่งมีทั้งรถบรรทุกและรถจักรยานยนต์ ซึ่งมีจำนวนมากขึ้นทำให้การไปมาหาสู่กันในชุม ชนและหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นไปได้สะดวก แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ยังเดินลัดเลาะตามเขา ไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงเนื่องจากชุมชนบ้านแม่สะลักสามารถติดต่อกับชุมชนใกล้เคียง วังดิน แม่เมื่อน้อย และบ้านใหม่หมอกจ๋าม ทำให้คนที่ต้องการสารเสพติดเข้ามาซื้อและเสพสาร เสพติดกันมาก ซึ่งจะสามารถจะเดินหรือใช้รถจักรยานยนต์มาสะดวก แม้แต่การซื้อขายยา เสพติดในหมู่บ้าน และแหล่งพักยา ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดต่อซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก เดินทางไปถึงที่บ้านจะคือ บ้านจะแคะ หรือ ปางกิว ห้วยชมภู จ.เชียงราย เพื่อซื้อสารเสพติด

ติด เวลาไปจะนั่งรถดอยและซื้อยาฝิ่น ยาบ้าจะพักบนดอย 1 คืน แล้วตอนเช้าก็นั่งรถดอยลงมา ใกล้ถึงที่ชุมชนที่มีเจ้าหน้าที่ตรวจก็จะลงรถแล้วเดินลัดเลาะ ลงจากดอย ซึ่งจากการพูดคุย กับอ้ายคำ เป็นชาวจีนฮ่อ อายุ 45 ปี ช่วงที่ผ่านมาใช้ยาบ้า ต่อมาเปลี่ยนมาใช้ฝิ่นเพราะเสพติดจะสบายใจกว่า และเป็นคนที่ไม่ซื้อยาฝิ่นที่ปางก๊ว ซึ่งห่างจากชุมชนบ้านแม่สะลักประมาณ 12 กิโลเมตร ได้เล่าให้ฟังว่า "เขาจะนั่งรถไป ตอนบ่ายสามหรือสี่โมง ค้างบนดอย 1 คืน แล้วก็จะกลับปึกมา ในตอนเช้าของวันใหม่ จะมาถึงบ้านตอนเที่ยง ตอนไปจะเอาไก่เมือง ของป่าไปขายเพื่อแลกกับฝิ่น ฝิ่นที่ปางก๊ว รสชาติจะดีไม่มีอะไรผสม" สมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักสร้างบ้านด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ฝ้ายบ้านทำด้วยไม้ไผ่และหลังคามุงจาก จากสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ บางครอบครัวเมื่อมีปัญหาเกี่ยวข้องกับสารเสพติดสามารถอพยพโยกย้ายถิ่นฐานได้สะดวก อีกทั้งบริเวณรอบหมู่บ้านมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ ไม่ยืนต้น และเป็นเขตติดต่อกับระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับเชียงราย จึงเป็นแหล่งที่มีการซื้อขาย – จำหน่ายยาเสพติดมีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดให้เห็นเป็นตัวอย่าง เมื่อผู้ใช้ ใช้แล้วไม่ปรากฏอาการให้เห็นหรือผู้อื่นรับรู้ เพราะสารเสพติดประเภทยาบ้าไม่มีกลิ่น จึงทำให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับสารเสพติดมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ประกอบกับมีการซื้อขายสารเสพติดอยู่อย่างต่อเนื่องและสะดวกสบายในการซื้อขาย ซึ่งจะหาซื้อได้ทุกเวลาที่ต้องการ ส่งผลให้บุคคลภายนอกสามารถเข้าออกหมู่บ้านได้ตลอดแนวโดยอาจจะไม่ผ่านการตรวจสอบ จึงเกิดความสะดวกในการลำเลียงยาเสพติด ถึงแม้บางครั้งได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจอำเภอแม่อาวจังหวัดเชียงใหม่กับบ้านแม่สะลักอำเภอเมืองจังหวัดเชียงรายเข้ามาตรวจสอบในชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นครั้งคราว สามารถจับกุมและดำเนินคดีกับผู้ใช้สารเสพติดเดือนละประมาณ 2 – 3 คน

ในช่วงที่ผ่านมา ทางตำรวจได้พยายามตรวจสอบ ตรวจค้นรถบรรทุกและรถดอยซึ่งมักจะลำเลียงยาเสพติดที่บ้านจะคือให้กับลูกค้า ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจอำเภอแม่อาวจังหวัดเชียงใหม่ขอตรวจค้นบริเวณบ้านวังดินห่างจากชุมชนยายแม่สะลัก 3 กิโลเมตร ซึ่งจากเหตุการณ์เมื่อปี 2542 แต่เกิดการปะทะและต่อสู้กัน ผู้ค้ายาเสียชีวิต 3 คน และเจ้าหน้าที่ 1 นาย แต่อย่างไรก็ตาม การซื้อขายสารเสพติดในหมู่บ้านแม่สะลักยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ไม่มีหลักฐานชัดเจนและเพียงพอที่ทางราชการจะจับกุม ดำเนินคดีได้อย่างเด็ดขาด

จากวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด เนื่องจากในอดีตสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลักไม่รู้สึกว่าฝิ่นเป็นปัญหาของชุมชนเพราะมีการปลูกเพื่อเก็บรักษาไว้ได้นาน ซึ่งในแต่ละปีจะมีการปลูกและเสพเพราะฝิ่นเก็บได้นานได้ราคาดี ปัจจุบันมี

แหล่งค้าขายสารเสพติดที่สมาชิกในชุมชนสามารถซื้อเข้ามาใช้ในชุมชนได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะบ้านห้วยกุ่ม บ้านจะคือ บ้านห้วยชมภู บ้านปางกิว ตำบลห้วยชมภู จังหวัดเชียงราย เนื่องจากสมาชิกในชุมชนใช้สารเสพติดอย่างเป็นปกติวิสัย สม่่าเสมอซึ่งมีการซื้อขายกันและให้สารเสพติดกันเป็นประจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นรายได้ที่ดีให้กับผู้ค้าสารเสพติดในชุมชน และในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่สะลักได้รับค่านิยมวิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง ทั้งด้านบริโภค และการแต่งกายและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ หากแต่สารเสพติดยังคงมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่ทำงานหนัก กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ซึ่งมีการซื้อขายและเสพกันอย่างแพร่หลาย

เงื่อนไขการเรียนรู้การใช้สารเสพติดสรุปได้ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลรอบล้อมด้วยภูเขาสลับซับซ้อน และเป็นแหล่งที่สามารถติดต่อกับแหล่งที่มีการการเก็บกักยาหรือแหล่งพักยา สามารถนำสารเสพติดเข้ามาได้ง่าย โดยมีการจ้างสมาชิกในชุมชนขนส่งเพื่อลำเลียงไปสู่จุดหมาย
2. สามารถติดต่อซื้อขายระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นไปอย่างอิสระในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดกับผู้ขายเพราะไม่รู้ลึกว่าการใช้ฝิ่นหรือยาบ้าเป็นปัญหาของชุมชน รวมทั้งไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ ที่แสดงถึงความไม่พอใจหรือต่อต้านจากคนภายในชุมชน และที่สำคัญผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสยังมีการใช้สารเสพติดอยู่
3. สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อว่าสารเสพติดเป็นยา ทำให้อยากลองจากญาติ เพื่อนบ้าน จากสมาชิกในชุมชนหรือครอบครัวให้เห็นเป็นเรื่องปกติ
4. ระบบการผลิตแบบทุนนิยมเข้ามาพร้อมกับการพัฒนาหมู่บ้านด้านสาธารณูปโภค มีการจ้างแรงงานเพื่อทำงานหนัก ทำถนน ไฟฟ้า มีการรับค่านิยมทางด้านวัตถุเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ส่งผลต่อการแพร่ระบาดของสารเสพติด

จากเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งเสริม ทำให้ชาวเขา กลุ่มชาติพันธุ์ต้องกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้ายาบ้าในชุมชนบ้านแม่สะลัก ยาเสพติดประเภทฝิ่น เฮโรอีนและยาบ้าเป็นสารเสพติดที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านแม่สะลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในทัศนะของคนภายนอก รวมทั้งรัฐบาลไทยและนานาชาติ ยาเสพติดเหล่านี้จะแยกไม่ออกจากวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนบ้านแม่สะลักเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน จึงเป็นจะต้องใช้ความรอบคอบ ในการทำความเข้าใจถึงบริบททางประวัติศาสตร์ และสถานที่ตั้งของชุมชนบ้านแม่สะลัก